

„ARKADIA” Studio Projektowe Anna Moroz, 20-010 Lublin, ul. Graniczna 4/11 , NIP 712-116-04-56,
REGON 48006849, tel./fax (0 81) 534 01 29 tel. kom (0501) 25 95 62, e-mail arkadia.sp.lublin@gmail.com

- urbanistyka
- architektura krajobrazu
- projektowanie ogrodów
- wizualizacje

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY CZEMIERNIKI

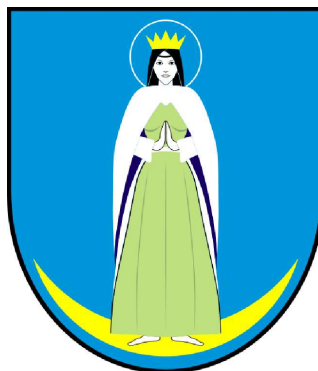
Załącznik nr 1
Do Uchwały Nr
Rady Gminy Czemierniki
z dnia

Zleceniodawca:
Gmina Czemierniki

Fot. Waldemar Krupa

Lublin 2013r.

CZEMIERNIKI

Zespół autorski:

mgr Emilia Niećko	-	główny projektant (od IV. 2012r.) procedura prawna, uwarunkowania społeczno- gospodarcze
mgr inż. arch. Jadwiga Jamiołkowska	-	główny projektant (w latach 2008 - 2012) kształtowanie przestrzeni
mgr inż. Magdalena Ziółkowska	-	asystent głównego projektanta
mgr inż. Małgorzata Kałczyńska	-	współpraca ww.
mgr Jacek Babuchowski	-	uwarunkowania przyrodnicze
mgr inż. Remigiusz Krawczyk	-	energetyka
mgr inż. Edward Pomorski	-	infrastruktura sanitarna
Anna Moroz	-	tok formalno - prawny

SPIS TREŚCI

I. INFORMACJE WSTĘPNE.....	7
1.WPROWADZENIE.....	7
1.1 Przedmiot opracowania	7
1.2 Cel opracowania	7
1.3 Podstawa prawna opracowania.....	7
1.4 Zadania studium	7
II. STAN ZAGOSPODAROWANIA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU.....	8
1.USYTUOWANIE W REGIONIE.....	8
1.1 Położenie geograficzne	8
1.2 Położenie w układzie funkcjonalno -przestrzennym województwa	8
2.UWARUNKOWANIA KRAJOWE I REGIONALNE.....	9
2.1 Położenie gminy w stosunku do europejskich systemów przyrodniczych.....	9
2.2 Położenie gminy w krajowym systemie obszarów chronionych	10
2.3 Położenie gminy w regionalnej sieci ekologicznej	10
2.4 Położenie w regionalnym systemie ochrony wód.....	10
3.UWARUNKOWANIA STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	10
3.1 Cechy fizjograficzne gminy.....	10
3.2 Litosfera.....	11
3.2.1 Rzeźba terenu	11
3.2.2 Hipsometria	12
3.3 Pedosfera	12
3.3.1 Gleby - naturalne uwarunkowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej	12
3.4 Hydrosfera	13
3.4.1 Wody podziemne.....	13
3.4.2 Wody powierzchniowe.....	14
3.5 Klimat	15
3.5.1 Główne cechy klimatu.....	15
3.5.2 Warunki klimatu lokalnego	16
3.6 Szata roślinna.....	16
3.7 Świat zwierzęcy.....	18
3.8 Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy oraz stan ich ochrony prawnej.....	19
3.8.1 Osobliwości przyrody ożywionej i nieożywionej.....	19
3.8.2 Walory krajobrazu przyrodniczego	20
3.8.3 Ochrona przyrody.....	21
3.9 Zasoby przyrodnicze i stan ich ochrony prawnej.....	22
3.10 Ekologia krajobrazu.....	27
3.10.1 Funkcjonowanie ekosystemów.....	27
3.10.2 Rodzaj i struktura układu ekologicznego	28
3.10.3 Zasady funkcjonowania systemu ekologicznego	29
3.11 Waloryzacja przyrodniczo - krajobrazowa gminy	30
3.12 Ocena stanu ochrony przyrody i krajobrazu	31

3.12.1 Ocena warunków środowiska przyrodniczego w aspekcie możliwych kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.....	31
4.UWARUNKOWANIA KULTUROWE - STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW	33
4.1 Dziedzictwo kulturowe.....	33
4.2 Ochrona prawna.....	36
4.2.1 Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.....	36
5.UWARUNKOWANIA LOKALNE SPOŁECZNO -GOSPODARCZE.....	41
5.1Uwarunkowania demograficzne	41
5.2 Warunki i jakość życia ludności	42
5.3 Bezpieczeństwo ludności i jej mienia.....	42
5.4 Uwarunkowania rozwoju gospodarczego- stan, potrzeby i możliwości rozwoju.....	43
6.UWARUNKOWANIA STANU ZAGOSPODAROWANIA GMINY	45
6.1 Sieć osadnicza.....	45
6.2 Struktura użytkowania terenów	45
6.3 Zabudowa mieszkaniowa.....	45
6.4 Usługi publiczne.....	46
6.5 Usługi komercyjne, przemysł.....	47
6.6 Gospodarstwa rolne produkcyjne	47
6.7 Urządzenia obsługi rolnictwa	47
6.8 Turystyka i rekreacja	48
7.UWARUNKOWANIA STANU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	48
7.1 Komunikacja.....	48
7.1.1 Stan istniejący sieci drogowej	48
7.1.2 Komunikacja kolejowa.....	50
7.2 Gospodarka wodno - ściekowa	50
7.2.1 Zaopatrzenie w wodę	50
7.2.2 Odprowadzanie ścieków.....	50
7.2.3 Gospodarka ciepła i gazyfikacja.....	51
7.2.4 Gospodarka odpadami.....	51
7.3 Elektroenergetyka	51
7.4Telekomunikacja	52
III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY.....	52
1.CELE ROZWOJU I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY	52
2.KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENU. .	53
3. PARAMETRY I WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW, W TYM TERENY WYŁĄCZONE Z ZABUDOWY	53
4.OBSZARY ORAZ ZASADY OCHRONY PRZYRODY, OCHRONY ŚRODOWISKA.....	57
4.1 Założenia i cele ekologicznego rozwoju.....	57
4.2 Kierunki kształtowania struktury ekologicznej gminy	58
4.3 Kierunki kształtowania systemu ekologicznego	59

4.4 Ochrona różnorodności biologicznej	59
4.5 Zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.....	60
4.6 Zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego obszarów o podwyższonym potencjale ekologicznym wymagającym ochrony planistycznej.....	60
4.7 Ustalenia dotyczące bezpieczeństwa ekologicznego gminy	62
4.8 Zasady gospodarowania zasobami naturalnymi oraz kierunki ochrony jakości środowiska i jego rekultywacji	62
5.OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW	64
5.1 Zasady ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego:.....	64
5.2 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.....	65
5.3 Zasady ochrony prawnej zespołów i obiektów zabytkowych.....	66
6.KIERUNKI DZIAŁAŃ POLITYKI PRZESTRZENNEJ	68
6.1 Obszary na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego	68
6.2 Obszary dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	69
6.3 Zasady kształtowania i użytkowania przestrzeni publicznych.....	69
6.4 Obszary wsparcia.....	73
7.GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY	74
7.1 Kierunki rozwoju osadnictwa	74
7.2 Kierunki rozwoju rolnictwa	75
7.3 Kierunki rozwoju turystyki.....	76
7.4 Kierunki rozwoju usług, przedsiębiorczości i przemysłu	81
8.KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.....	84
9.KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	86
9.1 Rozwój systemów zaopatrzenia w wodę	86
9.2 Rozwój systemów gospodarki ściekowej	87
9.3 Rozwój systemów gospodarki ciepłej i gazyfikacji	87
9.4 Rozwój systemów gospodarki odpadami.....	87
9.5 Rozwój elektroenergetyki.....	88
9.6 Rozwój telekomunikacji	89
9.7 Rurociąg naftowy Płock - Brody	89
IV. ZASADY ZAGOSPODAROWANIA GŁÓWNYCH JEDNOSTEK STRUKTURALNYCH.....	90
V. SYNTEZA USTALEŃ I UZASADNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJĘTYCH W STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA GMINY CZEMIERNIKI.....	110

CZĘŚĆ GRAFICZNA

Rys. 1 - Podział administracyjny

Rys. 2 - Układ komunikacyjny

Rys. 3 - Infrastruktura techniczna

Rys. 4 - Ochrona środowiska przyrodniczego

Rys. 5 - Ochrona środowiska kulturowego

Rys. 6 - Stanowiska archeologiczne

Rys. 7 - Turystyka

Rys. 8 - Strefy funkcjonalno - przestrzenne

I. INFORMACJE WSTĘPNE

1. WPROWADZENIE

1.1 Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czemierniki w jej granicach administracyjnych.

1.2 Cel opracowania

Celem opracowania jest określenie zasad polityki przestrzennej gminy, opartej o kompleksowe rozpoznanie jej uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych oraz istniejącego stanu zagospodarowania wraz z oceną możliwości rozwoju społeczno - gospodarczego. Ustalenia studium mają stanowić podstawę sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz koordynacji programów rozwojowych i realizacji zadań wynikających z polityki samorządu.

1.3 Podstawa prawna opracowania

Podstawą prawną opracowania Studium jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (opublikowana w Dz. U. Nr 80, poz. 717 z dnia 10 maja 2003 r. z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. Nr 118, poz. 1233). Podstawę formalną stanowi Uchwała w sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czemierniki Nr XVII/93/08 z dnia 28 listopada 2008r. Dokument studium obejmuje:

- tekst ustaleń Studium, stanowiący Załącznik Nr 1
- rysunek Studium w skali 1: 10 000, stanowiący Załączniki Nr 2a - Uwarunkowania rozwoju i 2b - Kierunki zagospodarowania przestrzennego,
- rozstrzygnięcie o sposobie uwzględnienia uwag – stanowiący Załącznik Nr 3.

1.4 Zadania studium

Zadaniem studium jest:

- 1) Zidentyfikowanie kompleksowych uwarunkowań rozwojowych gminy, jej potrzeb oraz problemów do rozwiązania;
- 2) Określenie podstawowych kierunków rozwoju i możliwości przekształceń funkcji terenów;
- 3) Stworzenie podstaw formalnych prowadzenia negocjacji w zakresach ponadlokalnych zadań publicznych;
- 4) Stworzenie podstaw zmian miejscowych planów zagospodarowania, a także koordynacji realizacji programów rozwojowych i inwestycyjnych;
- 5) Określenie podstaw formułowania strategii i programów, dotyczących realizacji określonych celów i zadań wynikających z polityki samorządu, dla których istotne znaczenie ma zapewnienie warunków rozwoju zrównoważonego, na który składają się:
  - układ sieci osadniczej, wielkość i sposób rozmieszczania zespołów osadniczych,
  - struktura przestrzenno - funkcjonalna obszarów zabudowy,
  - struktura terenów rolniczych i rekreacyjnych,
  - sposób rozmieszczenia, wzajemne relacje i układy wewnętrzne przestrzeni publicznych, koncentracji zatrudnienia i usług, zespołów zabudowy mieszkaniowej, terenów otwartych i zieleni, układów komunikacji i infrastruktury technicznej.

II. STAN ZAGOSPODAROWANIA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU

1. USYTUOWANIE W REGIONIE

1.1 Położenie geograficzne

Gmina Czemierniki jest usytuowana w północnej części województwa lubelskiego, w powiecie radzyńskim. Od północy graniczy z gminą Radzyń Podlaski i miastem Radzyń Podlaski, od zachodu z gminą Borki, od południowego zachodu i południa z gminą Ostrówek, od wschodu z gminą Wołyń, a od południowego - wschodu z gminą Siemień. Granice od wschodu i zachodu tworzy rzeka Tyśmienica, natomiast od pozostałych stron najczęściej drogi śródpolne, rzadziej śródleśne i przyleśne.

Gmina posiada kształt rombu zorientowanego w kierunku N-S. Rozciągłość południkowa gminy wynosi 17 km, a równoleżnikowa 12 km. Środek geometryczny gminy znajduje się w pobliżu ośrodka gminnego.

Najdalej wysuniętymi punktami gminy są:

- na północ- punkt położony na równoleżniku $51^{\circ}44'52''$,
- na południe- punkt położony na równoleżniku $51^{\circ}35'59''$,
- na wschód- punkt położony na południku $22^{\circ}43'37''$,
- na zachód- punkt położony na południku $22^{\circ}32'8''$.

Gmina Czemierniki jest w całości położona w dorzeczu Tyśmienicy - rzeki III rzędu uchodzącej do Wieprza w rejonie Kocka. Tyśmienica reprezentuje tym średniej rzeki przepływających przez obszary będące pod wpływem procesów torfotwórczych. Tyśmienica opływa szerokim łukiem gminę od wschodu, zachodu i północy, największym prawobocznym dopływem jest Stara Piwonia, której ujściowy odcinek na dystansie 2 km stanowi granicę gminy. Poza granicą gminy uchodzą do Tyśmienicy dwa inne prawoboczne dopływy: Białka oraz Bystrzyca Północna. Lewoboczne dopływy Tyśmienicy to bezimienne strugi. Szerokość doliny w przekroju wynosi od 1,5 km do 2,0 km.

1.2 Położenie w układzie funkcjonalno -przestrzennym województwa

Gmina Czemierniki należy do powiatu radzyńskiego, jest usytuowana w odległości ok. 15 km od miasta Radzyń Podlaski, a ok. 57 km od stolicy województwa, jako centralnego ośrodka administracyjno - usługowego. Gmina znajduje się w znacznej odległości od ośrodków miejskich - najbliższej znajduje się Kock, w odległości ok. 22 i 31 km od miasta Parczew i Lubartów - ośrodki skupiające usługi publiczne i komercyjne o oddziaływaniu ponadlokalnym.

Gmina Czemierniki zajmuje powierzchnię 107,7 km². Pod względem administracyjnym sieć osadnicza liczy 9 sołectw i 8 miejscowości. Gmina znajduje się w południowej części powiatu radzyńskiego, zajmuje ok. 11,5 % jego powierzchni (0,4 % powierzchni województwa) oraz obejmuje ok. 7,6 % ludności powiatu (0,2% ludności województwa). Pod względem gęstości zaludnienia znajduje się wśród gmin powiatu radzyńskiego należących do obszarów o najniższych wskaźnikach; średni wskaźnik zaludnienia - w gminie wynosi 43 osób na km², średni wskaźnik dla powiatu - 63, a dla województwa 86 osób na km². Gmina wyróżnia się spośród gmin korzystną strukturą użytkowania terenu, która odzwierciedla w miarę zrównoważony układ funkcjonalno - przestrzenny w aspekcie przyrodniczym i gospodarczym.

Gmina znajduje się poza głównym systemem powiązań komunikacyjnym o znaczeniu krajowym i regionalnym. W pobliżu granicy północno-zachodniej gminy Czemierniki przebiega (gmina Radzyń Podlaski) droga krajowa nr 19, zaliczona do dróg ekspresowych (S-19), pełni ona istotne funkcje w systemie transportowym Polski wschodniej i północnej; jednak skomunikowanie gminy Czemierniki z trasą drogi krajowej jest niewielkie. W północnej części gminy na odcinku ok. 4 km - ukośnie przebiega droga wojewódzka nr 814, będąca łącznikiem między drogą wojewódzką nr 815 a drogą krajową nr 63. Drogi te stanowią powiązanie północnej części województwa (droga krajowa - z Łukowa przez Radzyń Podlaski) oraz środkowej części województwa (droga wojewódzka - z Lubartowa przez gminę Siemień i Parczew) oraz przez Wisznice z międzynarodowym przejściem

drogowym polsko - białoruskim w Sławatyczach. Droga nr 814 odgrywa bardzo istotną funkcję w komunikacyjnych powiązaniach gminy z systemem transportowym województwa. Ponadto na terenie gminy znajduje się 8 odcinków dróg powiatowych o długości ogółem ok.50,3 km oraz 63 drogi należące do sieci dróg gminnych o łącznej długości ok.104 km, w zdecydowanej większości będące drogami gruntowymi.

Gmina Czemierniki wyróżnia się dosyć atrakcyjnym naturalnym potencjałem krajobrazowo - turystycznym oraz średnim potencjałem rolniczym. Na atrakcyjność turystyczno - wypoczynkową składają się walory przyrodnicze i krajobrazowe doliny Tyśmienicy, harmonijny krajobraz kulturowy, kompleksy leśne (Bory Czemiernickie), znaczący udział wód powierzchniowych a także lecznicze i turystyczne walory klimatu, zwłaszcza bioklimat lasów czemiernickich z dominującymi drzewostanami sosnowego. Z czynników naturalnych decydujących o przydatności środowiska dla rekreacji - dość atrakcyjna w gminie jest rzeźba terenu. Należy zwrócić uwagę na liczne wypukłe formy rzeźby, umożliwiające percepcję rozległych widoków, a także zwydmione tereny leśne. Najbardziej wyrazistym elementem rzeźby terenu w gminie Czemierniki jest dolina Tyśmienicy. Najwyżej nad poziom morza jest wyniesiona południowa część gminy. Kulminacja o rzędnej 170,6 m n.p.m. występuje na północny - zachód od miejscowości Stójka. Najniżej nad poziom morza, bo na wysokości 131,7 m jest położona skarpa brzegowa koryta Tyśmienicy w rejonie miejscowości Podgaje. Deniwelacja w skali gminy wynosi 38,9 m, natomiast maksymalne deniwelacje w skali lokalnej - w strefie krawędziowej doliny Tyśmienicy sięgają 15 - 18 m na dystansie ok. 0,5 km. Nachylenie stoków sięga 3-5°, co jest cechą wyróżniającą rzeźbę lekko falistą. Najbardziej rozpowszechnioną formą geomorfologiczną w obszarze gminy są równiny, ponad równiny wyniesione są wysoczyzny morenowe, opadają długimi stokami w kierunku Tyśmienicy, pocięte podmokłymi bądź suchymi dolinkami, a tylko incydentalnie krótkimi wąwozami. Największe powierzchnie zajmują w rejonie miejscowości Czemierniki, Bełcząc i Skoki. W północnej części obszaru gminy spotyka się dość rozległe pagóry, oraz mniejsze formy - drobne pagórki o wysokościach względnych 3-5 m w okolicach Stoczka i Stójki.

2.UWARUNKOWANIA KRAJOWE I REGIONALNE

2.1 Położenie gminy w stosunku do europejskich systemów przyrodniczych

W koncepcji Paneuropejskiej Sieci Ekologicznej z 2003 r., która obejmować ma i łączyć ze sobą obszary kluczowe dla europejskiego dziedzictwa przyrodniczego, Lubelszczyzna zajmuje ważne miejsce, ponieważ na jej terytorium znajdują się rozległe ekologiczne obszary węzłowe (w tym istniejący i projektowany rezerwat biosfery), a także przecinają go korytarze ekologiczne wskazywane do rangi paneuropejskiej. Za jeden z nich uznawany jest równoleżnikowy ciąg dolinno - torfowiskowy łączący ze sobą doliny Bugu i Wisły, a którego ważnym elementem jest dolina środkowej i dolnej Tyśmienicy.

Jednym z najważniejszych celów w dziedzinie ochrony przyrody, stojących przed krajami Unii Europejskiej, jest ochrona różnorodności biologicznej poprzez zachowanie naturalnych siedlisk oraz dzikich gatunków flory i fauny. Cel ten ma być osiągnięty głównie poprzez utworzenie spójnej Europejskiej Sieci Ekologicznej, zwanej siecią NATURA 2000, zrównoważone gospodarowanie zasobami przyrodniczymi i ich stały monitoring. Strategia ta jest szczególnie widoczna w dwóch dyrektywach Unii Europejskiej, które stanowią prawną podstawę ochrony europejskiej flory i fauny:

- Dyrektywie Rady 79/409/EEC z 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywy ptasiej),
- Dyrektywie Rady 92/43/EEC z 1992 r. w sprawie ochrony naturalnych siedlisk i dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywie siedliskowej).

Sieć NATURA 2000, która obecnie znajduje się w końcowym stadium tworzenia, będą tworzyły:

- Specjalne Obszary Ochrony (SOO), wytypowane w oparciu o dyrektywę siedliskową.
- Obszary Specjalnej Ochrony (OSO), wytypowane w oparciu o dyrektywę ptasią.

Na terenie gminy znajduje się ostoja ptasia o nazwie Dolina Tyśmienicy i kodzie PLB 060004. Ostoja obejmuje dolinę tej rzeki na odcinku od m. Ostrów Lubelski do miejsca, w którym Tyśmienica

łączy się ze starym korytarzem Wieprza o nazwie Wieprzysko. Łączna powierzchnia ostoi wynosi 7363, 66 ha: na terenie gminy zajmuje obszar 2107, 7 ha. Istnienie na terenie gminy obszaru Natura 2000 oznacza duże prawdopodobieństwo, że w procedurach uzgadniania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko będzie wymagane sporządzanie ocen oddziaływania tych przedsięwzięć na ten obszar.

Dolina Tyśmienicy posiada również przyznany jej wcześniej status ostoi ptasiej o znaczeniu europejskim (IBA) (Gromadzki i in.1994), a także status ostoi ochrony przyrody o takim samym znaczeniu (CORINE).

Walory przyrodnicze doliny Tyśmienicy zostały dostrzeżone i docenione również w tzw. Krajowej Sieci Ekologicznej (ECONET- PL), będącej częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej (EECONET). W sieci ECONET- PL środkowy i dolny odcinek doliny zaliczono do biocentrum Poleskiego Obszaru Węzłowego

o kodzie 27 M. Obszar ten już na terenie gm. Kock styka się z korytarzem ekologicznym doliny Wieprza, któremu w sieci tej przypisano rangę krajową i kod 47 k (Liro 1998).

2.2 Położenie gminy w krajowym systemie obszarów chronionych

Zgodnie z nieobowiązującą już ustawą o ochronie przyrody z 1991 r. krajowy system obszarów chronionych tworzą: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. W ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zrezygnowano z takiej definicji, ale obiektywnie taka sieć obszarów chronionych istnieje, ponieważ spójność tego układu przestrzennego wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody zapewniają korytarze ekologiczne, którymi zgodnie z definicją zawartą w cytowanej ustawie, są obszary pomiędzy dwoma lub wieloma obszarami chronionymi, umożliwiające migracje roślin i zwierząt.

Gmina Czemierniki znajduje się poza tym systemem, ale na jej terenie planowana jest jego rozbudowa. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Województwa Lubelskiego (2002) planuje się m. in. utworzenie Tyśmienickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, który z terenu gminy obejmowałby dolinę Tyśmienicy oraz Bory Tyśmienickie.

2.3 Położenie gminy w regionalnej sieci ekologicznej

Regionalną (wojewódzką) sieć ekologiczną tworzą ostoje przyrody (biocentra) wraz z chroniącymi je strefami buforowymi, a także korytarze ekologiczne, zapewniające spójność tej sieci. W sieci dolina Tyśmienicy uznawana jest zarówno jako ostoja przyrody, jak i korytarz ekologiczny, podobnie zresztą, jak w międzynarodowych systemach ochrony przyrody. Ponadto, Bory Czemiernickie stanowią część leśno - polnego korytarza, będącego trasą migracji dużych ssaków. Takie położenie gminy, a więc tranzytowo - węzłowe, powinno wymuszać różnorodność działań zachowawczych i aktywnych (czynnych) w harmonizowaniu zagospodarowania gminy z układem naturalnym.

2.4 Położenie w regionalnym systemie ochrony wód

Gmina znajduje się w północno - zachodniej części Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 407 (chełmsko - zamojskiego). Ze względu na brak izolacji wglębnych kredowych poziomów wodonośnych przewiduje się ustanowienie na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001r. Prawo wodne obszaru ochronnego tego zbiornika. Jego część położona w zachodniej stronie gminy, ze względu na szczególnie duże zagrożenie zanieczyszczeniem kredowych poziomów wodonośnych, traktowana jest jako tzw. Obszar Wysokiej Ochrony (OWO) wód podziemnych.

3.UWARUNKOWANIA STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

3.1 Cechy fizjograficzne gminy

Pod względem fizycznogeograficznym gmina leży na pograniczu dwóch obszarów: Europy Zachodniej i Europy Wschodniej (Kondracki 1998). Jej środkowa i zachodnia część znajduje się w obrębie mezoregionów: Pradoliny Wieprza i Wysoczyzny Lubartowskiej. Są to subregiony

makroregionu o nazwie nizina Południowopodlaska. Skrajnie wschodnia część gminy zaliczana jest do Równiny Parczewskiej- subregionu Polesia Zachodniego.

Krajobrazem naturalnym Pradoliny Wieprza jest równina zalewowa będąca jednym z gatunków krajobrazu zalewowego akumulacyjnego den dolin. Jej konstruktywnymi cechami są: płytkie wody podziemne i okresowe zalewy, dominacja mad, a także przewaga siedlisk łągowych (Richling, Dąbrowski 1995). Krajobrazem naturalnym zarówno Wysoczyzny Lubartowskiej, jak i Równiny Parczewskiej jest, będący jednym z gatunków krajobrazu peryglacjalnego krajobraz równinny, miejscami przechodzący w falisty. Ten gatunek krajobrazu wyróżnia się w hydrosferze - zróżnicowaną głębokością wód podziemnych i rzadką siecią powierzchniową, a w pedosferze - dominacją gleb rdzawych i bielcowych, natomiast w roślinności potencjalnej - przewagą siedlisk borów mieszanych i grądów.

3.2 Litosfera

3.2.1 Rzeźba terenu

Rzeźba obszaru gminy posiada wyraźne piętno polodowcowe. Określić ją można mianem rzeźby staroglacjalnej. Najbardziej jej wyrazistym elementem jest dolina Tyśmienicy, należąca w części zachodniej i północnej gminy do Pradoliny Wieprza, a w części wschodniej - do Równiny Parczewskiej. Jej szerokość stopniowo rośnie z biegiem rzeki od 1,5 km w przekroju Stara Wieś - Jezioro, przez 1,8 km w przekroju Skoki - Niewęłosz do 2 km w przekroju Bełcząc - Tchórzew. Wypełniona jest głównie osadami akumulacji organicznej, rzadziej madami ilastymi i piaszczystymi. W dolinie wyodrębniają się dwie główne terasy holoceni: zalewowa niższa o szerokości około 80 m, zbudowana głównie z piasków drobno - i średnioziarnistych z przewarstwieniami mad namułów i piasków próchnicznych oraz zalewowa wyższa zbudowana na ogół z torfów o miąższości do 4m. Pośrodku doliny pomiędzy Niewęłoszem i Lichtami a Skokami, a także w rejonie przysiółka Ostrowy, wyodrębniają się izolowane płyty terasy nadzalewowej plejstoceni zbudowane z piasków rzecznych, wyniesione około 1,5-2,0 m n. p. wody w rzece. Najbardziej rozległy i zwarty płat terasy tworzy po zachodniej stronie miejscowości Skoki. Przylega on od północy do równiny wodnolodowcowej. Powierzchnię terasy łąbią zagłębienia, w części bezodpływowe wypełnione namułkami torfiastymi, a urozmaicają również wydmy paraboliczne, bądź wały wydymowe. Poza tym rejonem terasy nadzalewowej towarzyszy dolinie Tyśmienicy listwą o zmiennej szerokości, natomiast brak jej zupełnie w prawym skrzydle doliny.

Dużą powierzchnię w strefie przydolinnej we wschodniej części gminy zajmują terasy kemowe plejstoceni o szerokości od 1 do 3 km. Są lekko nachylone ku dolinie i wynoszą się ponad jej dno o 3-5m. Ich powierzchnię urozmaicają zagłębienia po martwym lodzie. Przechodzą one w sposób ciągły w równinę wodnolodowcową.

Równiny wodnolodowcowe są najbardziej rozprzestrzenioną formą geomorfologiczną w obszarze gminy. Związane są z recesją stadiału maksymalnego zlodowacenia środkowopolskiego. Ponieważ zbudowane są z luźnych piasków i piasków ze żwirami odznaczają się niewielkimi deniwelacjami. Utwory te wypełniają obniżenia wyrównując nierówności podłoża.

Ponad równiny wyniesione są wysoczyzny morenowe. Zbudowane są z glin zwałowych i opadają długimi, połogami stokami w kierunku doliny Tyśmienicy. Największe powierzchnie zajmują

w rejonie miejscowości Czemierniki, Bełcząc i Skoki. Rozcięte są bądź podmokłymi dolinkami, bądź suchymi dolinkami erozyjno - denudacyjnymi, a tylko incydentalnie (Bełcząc) krótkimi wąwozami.

W południowej części gminy pomiędzy Antoniówką, a Wygnanowem w kilku izolowanych płatach występują pokrywy pyłowe. Są to formy pochodzenia eolicznego rozwinięte na równinach wodnolodowcowych. Tworzą je piaski pylaste lub pyły, często lessopodobne, o miąższości do 1,5 m.

Do geomorfologicznych form drugorzędnych spotykanych na terenie gminy należą również, oprócz uprzednio wymienionych wydmy i drobnych zagłębienia bezodpływowych (w części o genezie krasowej), dość rozległe pagóry kemowe i drobne pagórki kemowe. Pierwsze z nich występują w północnej części gminy, zaś mniejsze formy, o wysokościach względnych 3-5m, w okolicach Stoczka i Stójki.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rzeźba gminy jest monotonna, słabo rozczłonkowana i mało zróżnicowana pod względem genetycznym.

3.2.2 Hipsometria

Najwyżej ponad poziom morza jest wyniesiona południowa część gminy. Kulminacja o rzędnej 170,6 m n.p.m. występuje na lokalnym wododziale przebiegającym na północny - zachód od miejscowości Stójka. Z tego rejonu powierzchnia topograficzna gminy stopniowo obniża się ku okalającej gminę od wschodu, północy i zachodu dolinie Tyśmienicy. Najniżej nad poziom morza, bo na wysokości 131,7 m, jest położona skarpa brzegowa koryta Tyśmienicy w rejonie miejscowości Podgaje w skrajnie zachodniej części gminy. Deniwelacja w skali gminy wynosi więc 38,9m, natomiast maksymalne deniwelacje w skali lokalnej występują w strefie krawędziowej doliny Tyśmienicy, gdzie sięgają 15-18 m na dystansie około 0,5 km.

Wysokości względne, obliczane w polach 6- bocznych o powierzchni 10 km² (Uhorczak, Strojna 1974), na przeważającej części gminy wahają się w granicach 20-30 m i stopniowo maleją ku zachodowi do wartości 10-20 m.

Nachylenie stoków sięga 3 - 5°, co jest cechą wyróżniającą rzeźbę lekko falistą.

3.3 Pedosfera

W regionalizacji przyrodniczo - rolniczej Turskiego, Uziaka i Zawadzkiego (1993) gmina Czemierniki jest dość zróżnicowana siedliskowo. Część centralna i zachodnia należy do rejonu o nazwie Małe Mazowsze. Odznacza się on dominacją gleb wytworzonych z piasków, glin z reguły odgórnie spiaszczonych do znacznej głębokości oraz gleb wytworzonych z semihydrogenicznych i hydrogenicznych (na terenie gminy wypełniają dolinie Tyśmienicy). Część wschodnia gminy należy do regionu o nazwie Równina Parczewska. Od graniczących z nią regionów odróżnia się o wiele większym udziałem utworów pyłowych wodnego pochodzenia. Wytworzone z nich zostały gleby podmokłe, w znacznym stopniu łąkowe.

3.3.1 Gleby - naturalne uwarunkowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Generalnie gleby wykształcone są z piasków słabo gliniastych i gliniastych na przepuszczalnych piaskach luźnych, rzadziej glinach. Wyraźną przewagę powierzchniową nad glebami brunatnymi właściwymi (stosunkowo najczęściej występującymi w południowej części gminy) i brunatnymi wylugowanymi (w zasadzie występują tylko na gruntach miejscowości Niewęgłosz) posiadają gleby bielcowe i pseudobielcowe. Są one rozpowszechnione w obszarze całej pozadolinnej (wysoczyznowej) części gminy. Są użytkowane ornie, bądź znajdują się pod lasami. W dolinach złobiących wysoczyznę polodowcową wykształciły się czarne ziemie właściwe, rzadziej - czarne ziemie zdegradowane i gleby szare. Są to gleby lekkie, nadmiernie uwilgotnione. Największe arealy zajmują na gruntach miejscowości Czemierniki i Skoki.

Dolinę Tyśmienicy wypełniają gleby torfowe i torfowo - murszowe wykształcone z torfów niskich.

Wyrazem walorów agroekologicznych gleb są kompleksy glebowo - rolnicze, określające predyspozycje siedlisk do uprawy wybranych roślin. Opracowanie ekofizjograficzne sporządzone dla gminy wskazuje:

- tereny o najwyższych walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wśród których wyróżniono kompleksy:
  - pszenno dobry- 420,5 ha (7,5% powierzchni gruntów ornych),
  - pszenno wadliwy- 11,4 ha (0,2% powierzchni gruntów ornych),
  - pastewno mocny- 255,1 ha (4,5% powierzchni gruntów ornych).
- tereny o średnich walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wśród których wyróżniono kompleksy:
  - żytni bardzo dobry- 1324,7 ha (23,5% powierzchni gruntów ornych),

- zbożowo- pastewny słaby- 106,7 ha (19,0 powierzchni gruntów ornych),
- użytki zielone średnie- 1558,3 ha (74,9% powierzchni użytków zielonych).
- tereny z glebami najsłabszymi, wśród których wyróżniono kompleksy:
  - żytni dobry- 1634,1 ha (29% powierzchni gruntów ornych),
  - żytni słaby- 1567,4 ha (27,9% powierzchni gruntów ornych),
  - żytni bardzo słaby- 308,5 ha (5,5% powierzchni gruntów ornych),
  - użytki zielone słabe i bardzo słabe- 523 ha (25,1% powierzchni użytków zielonych).

Gleby najlepsze koncentrują się w północnej części gminy (Podlas), a miejscami występują również w części centralnej.

W tej części rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która charakteryzuje się dobrymi glebami i licznymi gospodarstwami dobrze wyposażonymi pod względem technicznym, intensywny rozwój gospodarki rolnej wymaga konsekwentnej ochrony gruntów rolnych przed przeznaczeniem ich na cele nierolnicze. Niezbędne jest przy tym dopuszczenie do remontów i modernizacji istniejących obiektów budowlanych, co ma szczególne znaczenie w przypadku obiektów służących bezpośrednio produkcji, które towarzyszą rozproszonej zabudowie.

Gleby średnie tworzą kilkanaście izolowanych konturów w części wysoczyznowej gminy, ale są spotykane wszędzie, choć najczęściej na terenach przyleśnych.

Jak wynika z przytoczonej statystyki przeważają gleby średnie i słabe. Sytuuje to gminę w grupie gmin o słabszych warunkach agroekologicznych.

Czynnikami o ważnym znaczeniu dla rolnictwa, ograniczającym jego rozwój, jest zakwaszenie gleb, częściowo uwarunkowane charakterem skał glebotwórczych, a częściowo spowodowane zanieczyszczeniem atmosfery. Z kolei istotnym czynnikiem środowiskowym utrudniającym rozwój gospodarki rolnej na wielu obszarach gminy jest narastające zjawisko ugorowania i odłogowania gruntów rolnych.

3.4 Hydrosfera

W regionalizacji hydrograficznej Lubelszczyzny (Michalczyk, Wilgat 1998) gmina Czemierniki znajduje się w obszarze dwóch jednostek hydrograficznych: Mazowska będącego subregionem Niziny Mazowieckiej i zajmującego centralną i zachodnią część gminy oraz regionu Polesie Lubelskie Północne, w granicach którego znajduje się skrajnie wschodnia część gminy.

Subregion Mazowsze należy do najuboższych pod względem zasilania atmosferycznego (poniżej 550 mm), dużym deficytem wodnym i silnym zróżnicowaniem gęstości sieci wodnej.

Równie niekorzystny bilans wodny posiada region Polesia. Małe opady (ok. 550mm) i duże parowanie sprawiają, że odpływ, mały (nieco ponad 100 mm) i nieregularny, należy do najmniejszych na międzyrzeczu Wisły i Bugu. Natomiast sieć wodna jest tu najgęstsza (choć ta cecha na terenie gminy nie jest zauważalna).

3.4.1 Wody podziemne

Obszar gminy należy do dwóch regionów hydrogeologicznych:

- Lubelsko - podlaskiego, w granicach którego znajduje się niemal cała gmina,
- Mazowieckiego, obejmującego z terenu gminy jedynie jego północno - zachodnią część.

W pierwszym z nich głównym poziomem wodonośnym są osady górnej kredy, a poziomami drugorzędowymi utwory trzeciorzędu (w gminie nie tworzą warstwy wodonośnej) i czwartorzędu. W drugim rejonie wody podziemne krążą w osadach czwartorzędowych, w których tworzą piętro główne,

a głębiej również trzeciorzędowych i kredowych (piętra drugorzędne).

Wody w poziomie górno kredowym krążą w systemie porowo - szczelinowym. Warstwę wodonośną tworzą margle, opoki i wapienie górnego maszytchu znajdujące się na głębokości 20-100 m. zwierciadło tego poziomu z reguły ma charakter napięty.

Trzeciorzędowy poziom wodonośny na terenie gminy nie posiada znaczenia użytkowego.

Czwartorzędowy poziom wodonośny jest związany z osadami piaszczystymi różnej miąższości. Wody krążą w nim w systemie porowym. Poziom ten jest dwudzielny. Pierwszy z nich, górny, nadlinowy, ma charakter wierzchołkowy. Gdy występuje tuż pod powierzchnią, tj. na głębokości do 0,5 m, tworzą się trwałe podmokłości. Najwięcej jest ich w dolinie Tyśmienicy, natomiast najgłębiej, do 10 m, występuje na wierzchołku w północnej i południowej części gminy. Poziom dolny występuje w osadach piaszczysto - żwirowych na głębokości 20-35 m, często pod warstwą glin zwałowych, a jego zwierciadło najczęściej bywa napięte.

3.4.2 Wody powierzchniowe

Gmina jest w całości położona w dorzeczu Tyśmienicy - rzeki III rzędu, uchodzącej do Wieprza

w rejonie Kocka. Tyśmienica opływa gminę od wschodu, zachodu i północy szerokim łukiem, zbierając z reguły krótkie dopływy z wysoczyzn polodowcowych, a także wody z systemu melioracyjnego, zajmującego całą dolinę. Największym prawobocznym dopływem Tyśmienicy jest Stara Piwonia, której ujściowy odcinek na dystansie 2 km stanowi granicę gminy. Już poza granicami uchodzą do Tyśmienicy dwa inne jej prawoboczne dopływy: Białka - na południowy zachód od miejscowości Lichty oraz Bystrzyca Północna, której ujście znajduje się na wysokości miejscowości Bełcząc. Lewoboczne dopływy Tyśmienicy to bezimienne strugi.

W klasyfikacji rzek pod względem abiotycznym (geologicznym) Tyśmienica reprezentuje, podobnie jak Bystrzyca Północna, typ średniej rzeki przepływającej przez obszary będące pod wpływem procesów torfotwórczych, Białka reprezentuje typ rzeki nizinnej piaszczysto gliniastej, natomiast pozostałe ciekę - typ potoku nizinnej piaszczystego.

Dla Tyśmienicy charakterystyczna jest duża nieregularność odpływu; miesięczne współczynniki odpływu wahają się w granicach 0,52 - 1,52, a współczynnik nieregularności wynosi 3,0 (Wilgat 1998). Możliwości retencyjne zlewni są bardzo małe (o wiele mniejsze od zlewni rzek wyżynnych). Szczególnie jest to widoczne w czasie wzmożonych opadów lub podczas topnienia śniegów, kiedy rzeka występuje z brzegów, rozlewając się szeroko w dolinie i zalewając znaczny areal użytków rolnych. Ten niski wskaźnik retencyjności wynika głównie z nieprzepuszczalnego płytkiego podłoża w dolinach oraz bardzo małych spadków. W okresie suchych lat niektóre strugi wysychają.

Rzeki gminy posiadają reżim niwalny (śnieżny), silnie wykształcony (Paczyński 1995).

W kilku rejonach gminy woda stagnuje na powierzchni. Są to albo torfianki, szczególnie liczne w dolinie Tyśmienicy w rejonie Bełcząc, albo tzw. zbiorniki astatyczne, dość małe i płytkie, cechujące się dużymi zmianami poziomu wody. Spotykane są najczęściej w izolowanych zagłębieniach bezodpływowych typu ewapotranspiracyjnego. Największe z nich występują w Czemiernikach i Brzezinach.

W wyniku regulacji Tyśmienicy około 10 zakolowych odcinków rzeki (tzw. meandrów) zostało odciętych od koryta tworząc niewielkie starorzecza.

Zgodnie z „Aktualizacją programu małej retencji dla nowego województwa lubelskiego” na terenie gminy planowane są następujące obiekty małej retencji:

Lp	Oznaczenie obiektu	Nazwa i rodzaj obiektu	Miejscowość
1.	533-P/Z/Z-III	Zbiornik wodny Bełcząc	Bełcząc
2.	534- N/Z/Z-III	Zbiornik wodny Skoki	Skoki
3.	535-N/Z/Z-III	Zbiornik wodny Skroda Zielonka	Skruda
4.	536-N/Z/Z-III	Zbiornik wodny Stoczek	Stoczek
5.	537-N/S/Z-III	Zbiorniki wodne Skroda	Skruda
6.	538-N/S/Z-III	Stawy Skroda	Skruda

Obiektem, który znacznie zwiększy retencję w gminie jest zbiornik, który ma powstać w Stoczku w miejscu po kopalni torfu Wokas. Powierzchnia planowanego zbiornika ma wynieść powyżej 100 ha.

Budowa wyżej wymienionych zbiorników powinna być zgodna z zadaniami ochronnymi dla obszaru Natura 200 „Dolina Tyśmienicy”.

3.5 Klimat

Gmina leży w strefie klimatu umiarkowanego o narastających w kierunku wschodnim wpływach klimatu kontynentalnego.

W regionalizacji klimatycznej Lubelszczyzny A. i W. Zinkiewiczów (1975), której podstawą jest zróżnicowanie kilku elementów klimatycznych w dziesięciolecie 1951-1960, gmina sytuuje się w dziedzinie Lubartowsko - Parczewskiej, jednej z 6 wyodrębnionych w rejonie lubelskim i uważanej za niezbyt sprzyjającą klimatycznie człowiekowi. Dziedzina ta odznacza się wysoką średnią roczną wartością wilgotności względnej powietrza (powyżej 3,2 mb), znacznymi wartościami parowania wody (860-900 mm w roku). Dość dużymi rocznymi anomaliami temperatury powietrza (1,2 - 1,4 °C) oraz jednymi z największych w województwie średnimi rocznymi prędkościami wiatru (3,0 - 3,5 m/sek).

W regionalizacji klimatycznej Polski wg A. Wosia (1999), której podstawą są frekwencje różnych typów pogody, gmina Czemierniki sytuuje się w Regionie Wschodniomałopolskim, jednym z większych regionów klimatycznych, które w liczbie 28 zostało wyróżnionych na terenie kraju. Region ten obejmuje wschodnią część Wyżyny Małopolskiej (a zachodnią Wyżyny Lubelskiej) i południowy skraj Niziny Mazowieckiej (wraz z gminą Czemierniki). W regionie tym na uwagę zasługuje występująca tutaj stosunkowo mała liczba dni z pogodą umiarkowanie ciepłą, których średnio w roku jest 122. Wśród nich mało jest dni (mniej niż 40) z dużym zachmurzeniem. Stosunkowo liczniej natomiast zjawiają się dni z pogodą przymrozkową umiarkowanie zimną z opadem (jest ich w roku około 14) oraz niektóre typy pogód z grupy mroźnych. Pogoda umiarkowanie mroźna z opadem cechuje 10 dni w roku, a pogoda dość mroźna z opadem - prawie 11 dni.

Natomiast w regionalizacji klimatycznej Lubelszczyzny B. M. Kaszewskiego (2008), której podstawą jest zróżnicowanie na 9 cech charakteryzujących dość ogólnie warunki klimatyczne i której dokonano

z wykorzystaniem metody izogradientów klimatycznych E. Romera (1949), gmina Czemierniki znajduje się przy zachodniej granicy Regionu Poleskiego, jednego z 8 wydzielonych w obszarze województwa. Region ten cechuje się bardzo małą zmiennością wartości większości elementów klimatu. Średnia roczna temperatura powietrza w tym regionie wynosi ok. 550 mm. Pokrywa śnieżna zalega średnio przez 65-70 dni.

Jest to obszar należący do terenów o największym saldzie bilansu promieniowania w Polsce (Miara i in. 1987), usłonecznieniu rzeczywistym ponad 1650 godzin i usłonecznieniu względnym powyżej 38% (Kozłowski, Michalska 2005) a także o największym stopniu kontynentalizmu termicznego (Degórski 1984).

3.5.1 Główne cechy klimatu

Decydujący wpływ na kształtowanie się klimatu w tej części Lubelszczyzny wywierają masy powietrza polarno-morskiego.

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 6,9-7,2°C, a więc jest niższa, niż średnia temperatura w Regionie Poleskim. Również krótszy niż w regionie jest okres wegetacyjny, tu nie przekraczający 210 dni. Natomiast średnie roczne wartości usłonecznienia należą do najwyższych w Polsce przekraczając 4,5 h/ dobę (Kuczmarski niepubl.).

Średnie roczne zachmurzenie ogólne nieba wynosi (w skali 0 -10) 6,6 (Kaszewski 2008). Największe występuje w listopadzie i grudniu, a najmniejsze we wrześniu i czerwcu.

Średnia roczna suma opadów waha się w granicach 530-540 mm. Największe ilości opadów przypadają na sezon letni z maksimum w lipcu i sierpniu, natomiast najmniejsze na zimę (grudzień - marzec). Średnia roczna ilość dni z opadem $\geq 1,0$ mm nie przekracza 100, a średnio roczna ilość dni

z opadem $\geq 10,0$ mm wynosi 12-13 (Kaszewski 2008).

Zachodnim skrajem gminy przebiega szlak gradowy, którym burze przemieszczają się na ogół z północy na południe (Koźmiński 1964).

Średnia roczna liczba dni z pokrywą śnieżną sięga 70 (Kaszewski 2008).

Dominują wiatry z sektora południowo - zachodniego i zachodniego. Średnia roczna liczba dni z pokrywą śnieżną sięga 70 (Kaszewski 2008).

Dominują wiatry z sektora południowo - zachodniego i zachodniego. Średnia roczna prędkość wiatru w rejonie gminy wynosi 3,0 m/sek. Największe prędkości wiatru obserwowane są w styczniu (4,0 m/sek.), zaś najmniejsze w sierpniu (1,2 m/sek.).

Ze względu na dużą powierzchnię obszarów z płytką wodą gruntową wskaźnik parowania jest wysoki. Wynosi on 760 mm i jest wyraźnie wyższy od średniej rocznej sumy opadów. Prowadzi to do powstania okresowych deficytów wody. Ponieważ jesienią i zimą parowanie jest znacznie niższe od zasilania atmosferycznego istnieją wówczas dogodne warunki do retencjonowania wody w systemie melioracyjnym i, tym samym, do uzupełnienia zasobów wód podziemnych.

3.5.2 Warunki klimatu lokalnego

Z punktu widzenia potrzeb mieszkańców i wypoczynku, zwłaszcza pobytowego, bardzo ważne są cechy klimatu lokalnego (topoklimatu), wpływającego w głównej mierze na bioklimat (to jest zespół czynników meteorologicznych wpływających na organizmy żywe, w tym na zdrowie człowieka). W gminie Czemierniki warunki te są silnie zróżnicowane. Najkorzystniejszymi warunkami klimatycznymi odznaczają się tereny wierzchowinowe, płaskie lub nachylone do 2° (skrajnie północna i centralna część gminy) oraz zbocza o ekspozycji południowej (tereny po północnej stronie zwartej zabudowy miejscowości Lichy) o suchym podłożu. Obszary te posiadają najlepsze warunki radiacyjne. Korzystnymi warunkami klimatycznymi odznaczają się niższe partie zboczy południowych oraz zbocza zachodnie (rejon Bełcząca) i wschodnie (rejon Stoczka). W porównaniu z najwyższą kategorią są nieco chłodniejsze. Nasłonecznienie jest tu dobre, a przewietrzanie umiarkowane. Mało korzystnymi warunkami odznaczają się zbocza ekspozycji północnej (Skoki), tj. tereny o gorszych warunkach termicznych i wilgotnościowych niż obszary I i II kategorii. Natomiast niekorzystnymi warunkami klimatycznymi odznacza się podmokła dolina Tyśmienicy oraz podmokłe zagłębienia bezodpływowe. Dla terenów tych charakterystyczne są wyraźne wskaźniki termiczno - wilgotnościowe oraz duża częstość występowania mgieł i oparów mgielnych.

Na podkreślenie zasługuje bioklimat lasów czemiernickich z dominującymi drzewostanami sosnowymi rosnącymi na siedliskach boru świeżego i boru mieszanego świeżego. Jest on specyficzny pod względem bioterapeutycznym i psychoregulacyjnym, ponieważ oddziałuje stabilizująco na schorzenia układu oddechowego.

3.6 Szata roślinna

W regionalizacji synchronologicznej (W. Matuszkiewicz 1980), której podstawą jest tylko lokalny inwentarz, tj. obecność zbiorowisk, a nie ich udział powierzchniowy, odcinek Tyśmienicy stanowiący wschodnie obrzeże gminy, należy do jednostki II-go rzędu Polesie Zachodnie, jednostka wyróżnia się:

- dużą rolą zbiorowisk torfowiskowych zmieszanych głównie z torfowiskami niskimi,
- kontynentalnymi odmianami borów sosnowych i kserotermicznych muraw piaskowych,
- istotnym znaczeniem bagiennych lasów olszowych i zarośli brzoźowo - łożowych.

Pozostała część gminy, stanowiąca około 90% jej obszaru, należy do jednostki III-go rzędu o nazwie Niziny Środkowo- i Wschodniopolskie, należącej do jednostki II-go rzędu o nazwie Niziny Środkowopolskie. Wspomniana jednostka III-go rzędu charakteryzuje się:

- brakiem lasów bukowych i niżowych świerczyn,
- granicznym zasięgiem niektórych zespołów zachodnio - środkowo - europejskich (np. środkowoeuropejskich borów sosnowych świeżych, regionalnych postaci zespołów segetalnych na uboższych siedliskach),

- zastępowaniem grądów środkowoeuropejskich grądami subkontynentalnymi z dużym udziałem lipy,
- występowaniem wschodnioeuropejskich zespołów borów i borów mieszanych w zachodnich postaciach regionalnych.

W regionalizacji geobotanicznej wg J. Matuszkiewicza (1993) gmina Czemierniki sytuuje się w podkrajnie Południowopodlaskiej, należącej do krainy Południowo - Mazowiecko - Podlaskiej, będącej subregionem podziału Mazowieckiego. Dolina Tyśmienica oraz cała część gminy położona na południe od niej należy do okręgu Równiny Lubartowskiej część gminy położona po północnej stronie doliny Tyśmienicy należy do podokręgu Łukowsko - Radzyńskiego będącego subregionem okręgu Żelechowsko - Łukowskiego.

Występujące na terenie gminy siedliska wskazują, że panującym typem roślinności potencjalnej jest, jaka mogłaby tu zapanować w warunkach nieskrępowanej sukcesji ekologicznej, jest grąd subkontynentalny lipowo - dębowo - grabowy (*Tilio - Carpinetum*) w odmianie środkowopolskiej i serii ubogiej. Tylko na bardziej żyzne siedliska powróciłby grąd w serii żyznej. Z piaszczysto-zwirowymi pagórami kemowymi są związane siedliska dąbrowy świetlistej (*Potentillo albae-Quercetum typicum*), natomiast z zatorfioną doliną Tyśmienicy - niżowe łągi olszowe i jesionowo - olszowe siedlisk wodno gruntowych, okresowo lekko zabagnionych (*Circaeo - Alnetum*).

Na terenie gminy stwierdza się występowanie zbiorowisk wodnych i szuwarowych łąkowo - pastwiskowych, leśnych i zaroślowych oraz synantropijnych. Największą powierzchnię zajmują zbiorowiska synantropijne, bo blisko 80% obszaru gminy.

1) Zbiorowiska wodne i szuwarowe

Zbiorowiska wodne występują w wodach o różnej głębokości, to jest w stawach, oczkach wodnych pochodzenia naturalnego i sztucznego, korytach rzecznych oraz rowach melioracyjnych. Reprezentowane są przez zespoły lili wodnych (*Nupharo - Nymphetum albae* z grązelem i grzybieniem białym), ramienic (*Charetea*) z ramienicami i krynicznikami oraz moczarki kanadyjskiej (*Elodea canadensis*). W wodach wolniej płynących spotykany jest zespół strzałki wodnej (*Sparganium emersum*), a w wodach stojących zbiorowiska drobnych roślin pływających z klasy *Lemnetaea*.

Spośród zespołów szuwarowych (przywodnych) wyróżnia się zespoły: *Typhetum latifoliae* z pałąką szerokolistną (*Typha latifolia*) i wąskolistną (*Typha angustifolia*) a także zespół szuwaru trzcinowego (*Phragmitetum Australis*) z panującą trzciną pospolitą (*Phragmites Australis*).

2) Zbiorowiska łąkowo - pastwiskowe

Zbiorowiska łąkowe koncentrują się w dolinie Tyśmienicy. Należą do nich łąki i kośno - pastwiskowe z rzędu *Arrhenatharatalia*, łąki trzęślicowe należące do rzędu *Molinietalia* a także zbiorowiska wysokich turzyc należące do związku *Magnocaricion*.

Zbiorowiska z rzędu *Arrhenatharatalia* zajmują półnaturalne i antropogeniczne siedliska eutroficzne i mezotroficzne okresowo zalewane wodami powierzchniowymi. Tworzą głównie następujące gatunki: szczaw jadalny, kłosówka wełnista, rzeżucha łąkowa, kostrzewa łąkowa, kupkówka pospolita, stokłosa miękka, tymotka łąkowa, koniczyna łąkowa i wiechlina zwyczajna.

Zbiorowiska należące do rzędu *Molinietalia* posiadają charakter naturalny lub półnaturalny. Są związane z łąkami jednokośnymi, rzadziej dwukośnymi i przemienno kośno - pastwiskowymi. Gatunkiem przewodnim jest trzęślica modra. Spotykane są tu również: pełnik europejski, bluszcz kurdybanek, krwiściąg lekarski, jaskier ostry, wiązówka błotna i bodziszek błotny.

Zbiorowiska wysokich turzyc składają się głównie z turzycy: sztywnej, ciborowatej i dzióbkowatej, a także szaleju jadowitego.

3) Murawy napiaskowe

Zajmują pobocza dróg śródleśnych, niezalesione wydmy oraz nieużytki związane z wyrobiskami powstałymi po eksploatacji piasku. Najczęściej są to zbiorowiska z dominacją szczytliwych siwej (*Spergulo vernalis - Corynephoretum*) lub macierzanki piaskowej (*Festuco - Thymetum serpylli*).

Zajmują ubogie gleby piaszczyste i występują tylko w dwóch rejonach gminy: koło wsi Podgaje oraz na południe od Starej Wsi. Należą do zespołu sporoka wiosennego i szcztolichy (*Spergulo vernalis* - *Corynephorum*). Poza gatunkami przewodnimi w zespole tym występują również czervec trwały i roczny oraz złoto - zielony płonniczek nagi. Poza gatunkami przewodnimi w zespole tym występują również czervec trwały i roczny oraz złoto - zielony płonniczek nagi.

4) Zbiorowiska leśne i zaroślowe

W obrębie zbiorowisk leśnych największy zasięg posiada grąd (*Tilio* - *Carpinetum*). Zajmuje on około 90% powierzchni lasów czemiernickich rozciągających się wzdłuż południowej granicy gminy, około 40% powierzchni kompleksu leśnego położonego pomiędzy Czemiernikami i Skokami oraz około 90% kompleksu leśnego położonego przy północnej granicy gminy. Jest to las liściasty o drzewostanie dębowo - lipowo - grabowym, z miejscami sztucznie wprowadzoną sosną. Podszyt tworzą trzmielina i leszczyna pospolita.

Wyraźnie mniejszą powierzchnię w gminie zajmuje bór mieszany (*Quercus robur* - *Pinetum*). W zespole tym dominującym gatunkiem jest sosna, natomiast w domieszce występuje dąb szypułkowy i (rzadziej) świerk pospolity. Podszyt stanowią kruszyna pospolita, jarząb pospolity i leszczyna pospolita.

Jeszcze rzadziej na terenie gminy występują zbiorowiska leśne związane z siedliskami wilgotnymi. Należą do nich łągi i olsy. Pierwsze z nich występują nielicznie wyłącznie w dolinie Tyśmienicy, drugie - również w dolinkach jej dopływów. Łągi jesionowo - olszowe (*Fraxino* - *Alnetum*) występują po północnej stronie miejscowości Brzeziny i na południowy wschód od miejscowości Stoczek. W drzewostanach tych okresowo zalewanych zespołów dominują jesion wyniosły i olsza czarna, natomiast w warstwie krzewów wyróżniają się porzeczka alpejska i czeremcha zwyczajna. Tylko w jednym stanowisku, po zachodniej stronie miejscowości Bęcząc, na granicy gminy, utrzymuje się fragment łągi nadrzecznej (*Salicetum albae* - *fragilis*) z panującą w nim wierzba białą z domieszką wierzby kruchej.

Zbiorowiska zaroślowe niemal wyłącznie występują na siedliskach wilgotnych. Wzdłuż koryta Tyśmienicy i rowów melioracyjnych często występują zbiorowiska wiklin nadrzecznych (*Salicetum triandro* - *viminalis*) z wierzbami: wiciową, natomiast na nieużytkowanych łąkach świadectwem postępującej sukcesji ekologicznej są łożowiska (*Salicetum pentandro* - *cinerae*) z krzewiastymi wierzbami i kruszyna pospolita.

5) Zbiorowiska synantropijne

Reprezentowane są przez roślinność segetalną i ruderalną.

Zbiorowiska polne tworzy roślinność segetalna związana z uprawami. Z uprawami roślin okopowych związany jest najbardziej charakterystyczny zespół chwastnicy jednostronnej (*Echinochloa* - *Setarietum*).

Zbiorowiska ruderalne panują na terenach osadniczych i komunikacyjnych. Na wiejskich podwórzach i przychaciach najbardziej charakterystyczne są gatunki nitrofilne z pokrzywą żegawką i ślazem zaniedbanym (*Urtica* - *Malvetum neglectae*). Na często uczęszczanych ścieżkach i poboczach dróg śródpolnych najczęściej są spotykane gatunki odporne na wydeptywanie tzw. wydepczyska, a więc złożone z takich gatunków, jak życica trwała, babka zwyczajna i pięciornik gęsi (*Lolium* - *Plantaginetum* i *Lolium* - *Potentilletum anserinae*).

Dla obrzeży lasów, starych sadów oraz dróg śródleśnych i przyleśnych charakterystyczne są zbiorowiska okrajkowe, głównie *Toriletum japonicae*, *Urtici* - *Aegopoolietum*, *Alliario* - *Chaerophylletum*, *Anthriscetum sylvestris* i *Rubus* - *Solidaginetum*.

3.7 Świat zwierzęcy

W regionalizacji zoogeograficznej (Kostrowicki 1991) wschodnia część gminy sytuuje się przy północno - zachodniej granicy Okręgu Subpontyjskiego związanego z fauną lasostepów i stepów Europy Wschodniej. Wyróżniają go 23 gatunki, wśród nich: tchórz stepowy, kobczyk i sumik, a z motyli oba gatunki żałobników.

Część zachodnia gminy zaliczana jest do subregionu okręgu Środkowopolskiego o nazwie podokręg Wielkopolsko - Podlaski. Nie posiada on gatunków charakterystycznych i jest właściwie strefą współwystępowania gatunków wschodnich i zachodnich oraz północnych i południowych.

Ze względu na wyraźną przewagę ubogich przyrodniczo siedlisk polnych, szczupłości powierzchni łąkowej i wodnej i bardzo małe zróżnicowanie klimatyczne, fauna przeważającej części gminy jest generalnie jednorodna i obfitująca głównie w gatunki synantropijne. Wyjątkiem jest dolina Tyśmienicy o dość mozaikowej strukturze siedliskowej, a także większe kompleksy leśne będące schronieniem dla zwierząt.

W obrębie fauny stosunkowo najlepiej jest poznana ornitofauna, ale i tu brak badań podstawowych nie pozwala na w pełni obiektywną ocenę zróżnicowania gatunkowego ptaków.

Z „Atlasu ptaków lęgowych Lubelszczyzny” (2005) wynika, że na terenie gminy Czemierniki i w jej sąsiedztwie występują, bądź mogą występować, następujące gatunki ptaków lęgowych: perkoz, perkoz dwuczuby, perkoz rdzawoszyi, zausznik, bąk (?), bączek (?), czapla siwa, bocian czarny, bocian biały, łabędź niemy, gęgawa (?), krakwa, cyraneczka, krzyżówka, cyranka, płaskonos, głowienka, czernica, trzmielojad, kania czarna, bielik, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, błotniak łąkowy, jastrząb, krogulec, myszołów, pustułka, kobuz, kuropatwa, przepiórka, bażant, zielonka, derkacz, kokoszka, łyska, żuraw, sieweczka rzeczna, czajka, batalion, kszyc, słonka, rycyk, krwawo dziób, śmieszka, rybitwa rzeczna, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, gołąb miejski, siniak, grzywacz, sierpówka, turkawka, kukułka, puchacz, puszczyk, uszatka, uszatka błotna, lelek, jerzyk, zimorodek, żońna, dudek, krętogłów, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, dzięcioł średni, dzięciołek, lerka, skowronek, brzegówka, dymówka, oknówka, świergotek drzewny, świergotek łąkowy, pliszka żółta, pliszka siwa, strzyżyk, pokrzywnica, rudzik, słowik czarny, kopciuszek, pleszka, pokląskwa, kłaskawa, białorzytka, kos, kwiczoł, śpiewak, paszkot, brzęczka, rokitniczka, łożówka, trzcinniczek, trzciniak, zaganiacz, piegża, cierniówka, gajówka, wąsatka, raniuszek, czarnogłówka, czubatka, sosnowka, modraszka, bogatka kowalik, pełzacz leśny, remiz, wilga, gąsiorek, srokosz, sójka, sroka, kawka, gawron, wrona siwa, kruk, szpak, wróbel, mazurek, zięba, kulczyk, dzwonec, szczygieł, makolągwa, dziwonia, grubodziób, trznadel, ortolan, potrzos, potrzuszcz.

Liczne obserwacje ptaków w dolinie Tyśmienicy potwierdzają również występowanie i innych gatunków ptaków: gęgawy, kulika, bekasa, derkacza, orlika krzykliwego (zalatującego tu z Lasów Parczewskich), sowy błotnej i czapli siwej. Ptaki śpiewające zasiedlają głównie kompleksy leśne. Znaczące ilości stanowią gatunki ekotonalne, które wymagają do życia dwóch i więcej środowisk, ale najliczniej występują gatunki polne. Dość liczne ze względu na bogatą bazę pokarmową są gatunki drapieżne.

Dla entomofauny (bezkęgowców) duże znaczenie posiadają uwodnione łąki w dolinie Tyśmienicy, a także te fragmenty pól uprawnych, które są silnie zadrzewione i zakrzewione. Spośród bezkęgowców najobfitszy materiał obserwacyjny dotyczy ważek. Z „Atlasu rozmieszczenia ważek (*Odonata*) w Polsce” (Bernard i in. 2009) wynika, że na terenie gminy występuje co najmniej 6 gatunków. Należą do nich: pionóg zwykły, tężnica wytworna, łątka dzieweczka, łątka wczesna, gadzio główka pospolita i szablak krwisty. W gminie najważniejszymi siedliskami dla ważek są wody wolno płynące.

Zwierzyna łowna wśród ssaków jest reprezentowana głównie przez gatunki polne: sarnę polną i zającą. Ich liczebność jednak w ostatnich kilku latach, w przeciwieństwie do lisa, gwałtownie spada.

Z ssaków związanych ze środowiskiem wodnym licznie reprezentowane są: wydra i bóbr europejski.

Bardzo uboga gatunkowo jest herpetofauna (płazy i gady). Związana jest głównie z terenami dolinnymi. Z płazów stwierdzono obecność żaby wodnej, żaby trawiastej i ropuchy szarej, a w starych, zaniedbanych sadach - rzekotki drzewnej. Z gadów należy wymienić jaszczurkę zwinę.

3.8 Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy oraz stan ich ochrony prawnej

3.8.1 Osobliwości przyrody ożywionej i nieożywionej

Nawet pobieżna analiza walorów przyrodniczych gminy ujawnia (a szczegółowe badania to potwierdzają) wyraźną jej pod tym względem dwudzielność. Zdecydowanie wyróżnia się dolina Tyśmienicy. Radykalne przekształcenie cech naturalnych dotknęło tylko koryto rzeki (ale i tak

wskutek regulacji rzeki powstało wiele starorzeczy, atrakcyjnych dla gatunków o skrytym trybie życia), natomiast łąki zostały zmeliorowane tylko w umiarkowanym stopniu i dlatego zachowało się wiele nietkniętych ingerencją człowieka siedlisk. Stanowią one biotopy dla wielu cennych gatunków ptaków. Właśnie ornitofauna przesądza o bardzo wysokiej randze przyrodniczej doliny Tyśmienicy. Do najważniejszych z tego punktu widzenia siedlisk należą (Ekorozwój...2003):

- zalewowe łąki kośne, będące miejscem lęgów ptaków wodno - błotnych miejscem lęgów ptaków wodno - błotnych: kilku gatunków siewkowatych, rycyka, kuklika, błotniaka, a spośród drapieżników: sowy błotnej i błotniaków,
- stawy rybne z największym ich kompleksem w Skrudzie, będące miejscem lęgowym ptaków wodnych, w tym łabędzi oraz kilku gatunków kaczek i perkozów, a także żerowiskiem dla drapieżników, m. in. bielików,
- starorzecza, stanowiące ze względu na bogatą roślinność wodną i przywodną ostoje dla ptaków preferujących trudno dostępne, ustronne miejsca, tj. kokoszki wodnej, wodnika i chruściela,
- torfianki (potorfia), będące siedliskami dla tych samych gatunków ptaków, co starorzecza, a także zimorodka, a z ryb - strzebli błotnej (przekopowej).

O mozaikowej strukturze siedliskowej doliny decydują również liczne zadrzewienia wierzbowe i olszowe, a także turzycowiska związane z torfowiskami przejściowymi.

Z rzadkich gatunków roślin występujących w tej części gminy na uwagę zasługują: grzybień biały, grzązel żółty, kosaciec żółty, bodziszek błotny, bagno zwyczajne i dzwonek rozpierzchły.

Drugim co do wielkości, rozległym biotopem dla zwierząt są Bory Czemiernickie. Również tu wyróżnia się ornitofauna ze względu na występowanie wielu gatunków chronionych bądź rzadkich i cennych. Należą do nich m.in. : bąk, bielik, puchacz, dudek, dzięcioły: czarny i duży, wilga i bogatka (Program ochrony przyrody dla Nadleśnictwa Lubartów 2005).

O wiele mniejsze walory przyrodnicze reprezentuje krajobraz rolniczy gminy. Ale i ten typ krajobrazu zasługuje, z punktu widzenia walorów ornitofauny, na uwagę, ponieważ jest dość różnorodny siedliskowo, a tym samym i ornitologicznie. Ze względu na zajmowane siedlisko w krajobrazie tym wyodrębnia się następujące grupy ptaków: osiedli wiejskich, pól uprawnych, łąk i pastwisk (poza doliną Tyśmienicy), zadrzewień śródpolnych i piaskowni. Należy jednak podkreślić, że ornitofauna lęgowa w obrębie poszczególnych zgrupowań ptaków nie jest bogata.

Jakkolwiek w odniesieniu do przyrody nieożywionej gminy trudno mówić o jakichś szczególnych osobliwościach, to z pewnością na pozytywną uwagę zasługują:

- głązy narzutowe w północnej części gminy,
- wały wydymowe w lesie Choiny i w Borach Czemiernickich.

3.8.2 Walory krajobrazu przyrodniczego

Pomimo wielowiekowej uprawy ziemi, która w gminie Czemierniki doprowadziła do silnego przekształcenia krajobrazu, zachowały się dość rozległe tereny o krajobrazie przyrodniczym, tj. takim, w którym przestrzenną przewagę posiadają mało zmienione przez człowieka przyrodnicze składniki krajobrazu. Należą do nich te ekosystemy, których funkcjonowanie regulują procesy naturalne, a także formy rzeźby niezmienione, bądź słabo zmienione przez człowieka. Taki krajobraz reprezentuje dolina Tyśmienicy, do czasów melioracji trudno dostępna dla człowieka i stad mało dla niego atrakcyjna pod względem rolniczym. Regulacja stosunków wodnych w dolinie nieco zmieniła jej krajobraz, ale tylko w takim stopniu, który umożliwia określenie go mianem seminaturalnego, tzn. zbliżonego do naturalnego. Charakterystyczne piętno nadają mu łąki, najczęściej wilgotne, urozmaicone zadrzewieniami (lęgowymi i olszowymi), starorzeczami, również torfiankami, które pomimo, że mają genezę antropogeniczną, wskutek sukcesji naturalnej upodobniły się do zbiorników naturalnych.

Nieco mniejsze walory krajobrazowe reprezentują łąki świeże dość intensywnie użytkowane, z małą ilością zadrzewień i zarośli. Ten typ krajobrazu, jak również krajobrazy leśne w obszarach pozadolinnych, można określić mianem krajobrazu pseudonaturalnego, w którym zbiorowiska roślinne sprawiają wrażenie biocenoz naturalnych (mimo, że nimi nie są), a wyjściowa sytuacja ekologiczna nie została jeszcze w pełni zaburzona.

Największe walory przyrodnicze, ale również estetyczne, reprezentuje krajobraz naturalny. W gminie jest on jednak ograniczony wyłącznie do koryta Tyśmienicy, a właściwie mówiąc do tych jego odcinków, które nie zostały uregulowane. Meandrujące koryto rzeki jest maskowane roślinnością wodną

i przywodną, a śladów działalności człowieka praktycznie tu brak.

Monotonii krajobrazu rolniczego zapobiegają takie elementy przyrodnicze jak zadrzewienia śródpolne i pagórki kemowe, a także pasma łąk i pastwisk w dolinkach epizodycznych strug.

3.8.3 Ochrona przyrody

Na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody na terenie gminy funkcjonują następujące formy ochrony przyrody:

- **Obszar Natura 2000 „Dolina Tyśmienicy”**

Ze względu na wysokie walory ornitologiczne doliny Tyśmienicy między Kockiem a Ostrowem Lubelskim ustanowiono ostoję ptasią wchodzącą w skład sieci Natura 2000 OSO PLB060004 „Dolina Tyśmienicy”. Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej E 64, jej łączna powierzchnia wynosi 7363, 66 ha; na terenie gminy zajmuje obszar 2107, 7 ha.

Dolina jest zmeliorowana, zajmują ją wilgotne łąki z fragmentami turzycowisk, miejscami występują zarośla wierzbowe i olszyny. Znajduje się tu kilka niewielkich kompleksów stawów, liczne torfianki i starorzecza oraz kompleks stawów w Siemieniu (790 ha), który składa się z 2 dużych i 12 małych stawów tym kompleksie 20% powierzchni dużych stawów i 40-50% powierzchni wielu stawów małych zajęte jest przez szuwały trzcinowe i pałkowe. Otoczenie obszaru stanowią tereny rolnicze. Obszar obejmuje również krasowe zapadlisko wypełnione torfem, zajęte przez torfowisko przejściowe porośnięte łożą i osiką i brzozą oraz otaczający je Las Wólczyński i skrawki pól uprawnych, a także doły potorfowe, zajęte obecnie przez kilkadziesiąt torfianek.

Na obszarze występują co najmniej 23 gatunki ptaków z załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG, 11 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: batalion, bączek, bąk, bielik, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, mewa czarnogłowa, mewa mała, podróżniczek, puchacz, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, sowa błotna, zielonka, cyranka, gęgawa, krakwa, krwawo dziób, kulik wielki, perkoz rdzawoszyi, pustułka, rybitwa białoskrzydła, rycyk, w stosunkowo wysokim zagęszczeniu występuje bocian biały, dubelt, derkacz i rybitwa białowąsa. W okresie wędrowek stosunkowo duże koncentracje osiąga bielik; stawy w Siemieniu są pierzowiskiem dla około.250-550 osobników łabędzia niemego.

Ważna ostoją wydry *Lutra Lutra* i kilku zagrożonych gatunków ryb.

Zagrożenie ostoi związane jest z usuwaniem roślinności szuwarowej i tępieniem ptaków rybożernych na stawach, a także wypalaniem łąk i ich zaorywaniem. Zarastanie oczek wodnych, sukcesja na torfowisku, regulacja stosunków wodnych, wędkarstwo. Obszar podlega działaniom z zakresu ochrony przeciwpowodziowej oraz koryto rzeczne wymagają utrzymywania ich w należytych stanie technicznym. Na obszarze będą prowadzone działania zapewniające swobodny spływ wód oraz lodu. Przy wykonywaniu powyższych zadań zachowana zostanie dbałość o utrzymanie dobrego stanu ekologicznego doliny. Wykonywanie tych prac obejmuje różne fragmenty doliny rzecznej i nie ma istotnego wpływu na całość obszaru Natura 2000.

Najważniejszymi instrumentami realizacji celów sieci Natura 2000 są oceny oddziaływania na środowisko oraz plany ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla których utworzono obszar Natura 2000. Działania ochronne winny uwzględniać wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne danego obszaru Natura 2000.

- **Pomniki przyrody**

- 2 obiekty przyrody nieożywionej,
- 5 obiektów przyrody ożywionej.

Status pomnika przyrody posiada 6 obiektów (tab. 1)

Tabela1. Pomniki przyrody

Numer ewidencyjny	Rok utworzenia	Obręb ewidencyjny	Opis	Podstawa prawna
1212/15/13	1984	Brzeziny, Uroczysko Brzeziny przy drodze lokalnej do gajówki Brzeziny	Głaz narzutowy. Granit różowy gruboziarnisty o nazwie lokalnej „Gruby Michał” i obwodzie 310 cm	Orzec. Nr 5 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 10.05.1984 r.
1213/14	1984	Brzeziny, Uroczysko Brzeziny przy drodze lokalnej do gajówki Brzeziny	Głaz narzutowy. Granit różowy różnoziarnisty, o obwodzie 480 cm	Orzec. Nr 6 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 10.05.1984 r.
1223/15/24	1990	Ludwinów, oddział 44 w pobliżu osady leśnej Ludwinów	Dwa dęby szypułkowe o obwodach pni 322 cm i 375 cm, wysokości ok. 22m	Rozporządzenie Nr 1 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 12.10.1990 r.
1225/15/26	1994	Leśn. Lubartów oddział 45c	Dąb szypułkowy o obwodzie pnia 320 cm	Rozporządzenie Nr 22 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 30.12.1994 r.
1226/15/27	1994	Leśn. Lubartów, oddział 44 przy osadzie leśnej Ludwinów	Dąb czerwony o obwodzie pnia 350 cm i wysokości 24 m	Rozporz. Nr 22 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 30.12.1994 r.
1227/15/28	1994	Kol. Wygnanów, siedlisko Jerzego Krzymowskiego	Buk pospolity o obwodzie pnia 320 cm i wysokości 20m	Rozporz. Nr 22 Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 30.12.1994 r.

- **Użytek ekologiczny**

Na terenie gminy znajduje się 1 użytek ekologiczny o nazwie Tarkawka. Jest to torfowisko niskie o takiej samej nazwie, stanowiące teren dawnych stawów rybnych i dzikiej łąki o powierzchni 19,54 ha. Położone jest w oddziale 17a, b i f w leśnictwie Bełcząc. Celem ochrony jest Zarządzenie Nr 144 Wojewody Lubelskiego z dnia 16.07.2002 r. opublikowane w Dz. Urz. Woj. Lubelskiego Nr 80 poz. 1701.

3.9 Zasoby przyrodnicze i stan ich ochrony prawnej

1) Zasoby surowców mineralnych

Podstawowe surowce mineralne w gminie są związane z utworami geologicznymi wieku czwartorzędowego i kredowego.

Bazę surowcową gminy stanowi kruszywo naturalne, a w mniejszym stopniu pospółka. Stopień wykorzystania tego surowca jest dość duży; 7 złóż jest udokumentowanych, a w 8 punktach prowadzi się niekontrolowaną, chaotyczną, okresową eksploatację na cele lokalne.

Tab.2 Bilans zasobów złóż kopalin

Lp	Nazwa złoża	Rodzaj kopaliny głównej	Stan zag. złoża	Zastosowanie kopaliny głównej	Klasyfikacja sozologiczna i przyczyny kolizyjności złoża	Zasoby		Wydoby- cie
						Geologiczne bilansowe	Przemysłowe	
1.	Czemierniki	piasek	Z	Budownictwo i drogownictwo	CK ochrona lasów	2108	-	-
2.	Czemierniki I	piasek	R	Budownictwo i drogownictwo	CK ochrona lasów	140	-	
3.	Czemierniki II	piasek	T	Budownictwo i drogownictwo	NK	62	-	-
4.	Czemierniki IV	piasek	Z	Budownictwo i drogownictwo	NK	1	-	-
5.	Czemierniki Północ	piasek	R	Budownictwo i drogownictwo	NK	19	-	-
6.	Czemierniki VI	piasek ze żwirem	E	Budownictwo i drogownictwo	NK	238	-	24
7.	Stoczek	torf	E	Okrywa do pieczarek, ziemia w ogrodnictwie	CK położenie w obszarze Natura 2000	2578	2482	118

Źródło: Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych, PIG 2011

CK- złoża częściowo kolizyjne

NK- złoża niekolizyjne

E- złoża eksploatowane

R- złoża o zasobach rozpoznanych szczegółowo (w kat. A+B+C₁)

Z- złoża, z którego wydobyte zostało zaniechane

T- złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo

Złożo „Czemierniki” jest udokumentowane w formie karty rejestracyjnej i rozpoznane w kategorii C₁. Jego powierzchnia wynosi 16,3 ha. Serię złożową stanowią utwory piaszczyste i piaszczysto - żwirowe. Znaczna część złoża jest wyeksploatowana, ale nadal posiada spore rezerwy; w razie zwiększonego zapotrzebowania istnieje możliwość udokumentowania kilku niewielkich złóż.

Złożo „Czemierniki IV” jest udokumentowane w kategorii C₁ na powierzchni 350 m². Budują je piaski i żwiry wodnolodowcowe. Złożo jest w dużej części wyeksploatowane, zaś wyrobisko jest porośnięte drzewami i krzewami.

Złożo „Czemierniki I” jest udokumentowane w formie karty rejestracyjnej. Serię złożową tworzą utwory piaszczyste, głównie piaski drobnoziarniste. Złożo nie było eksploatowane w sposób zorganizowany, zauważalne są natomiast ślady „dzikiej” eksploatacji.

Złożo „Czemierniki II” jest również udokumentowane w formie karty rejestracyjnej. Serię złożową stanowią piaski średnioziarniste pylaste, gruboziarniste z wkładkami gliny lub domieszką żwiru, a także piaski gruboziarniste z domieszką żwiru.

Złożo jest częściowo wyeksploatowane, zrehabilitowane i zagospodarowane poprzez zalesienie.

Złożo „Czemierniki Północ” znajduje się w rejonie wieloletniej bezkoncesyjnej eksploatacji kruszywa. Serię złożową tworzy piasek gruboziarnisty z domieszką żwiru. Jako jedyne w gminie złożo bilansowe nie jest uwzględnione w planie zagospodarowania przestrzennego gminy.

Złożo „Czemierniki VI” budują piaski i żwiry. Jest zagospodarowane, zajmuje powierzchnię 1,66 ha.

Złoże torfu „Stoczek” jest udokumentowane w kategorii C₁. Zajmuje fragment zalewowego dna doliny Tyśmienicy. Kopalinę stanowi torf rodzaju szuwarowo - turzycowego. Złoże jest eksploatowane na podstawie koncesji.

Obszar prognostyczny, w obrębie którego spodziewane jest udokumentowanie złóż kruszywa naturalnego, rozciąga się na południe od złóż „ Czemierniki I” i „Czemierniki II”. Jego powierzchnia wynosi około 20 ha.

2) Zasoby wód

Obszar gminy rozciągający się na południe od doliny Tyśmienicy znajduje się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych niecka Lubelska o zasobach dyspozycyjnych 1.050 tys. m³/dobę i średniej głębokości ujęć 70 m. Ta część Niecki Lubelskiej, która jest położona po wschodniej stronie Wieprza, a więc i gmina Czemierniki; określona jest mianem chełmsko - zamojskiego GZWP nr 407. Zasoby dyspozycyjne występują w utworach czwartorzędowych i kredowych. Wydajność potencjalna typowego ujęcia wody w utworach górno kredowych na NE od linii Bełcząc - Czemierniki - Soki, szacowana jest jako bardzo duża, a na SW od tej linii - jako duża (Jeziński, Skrzypczyk 1995). Wody górno kredowe traktowane są jako główny poziom użytkowy. Ujmują go trzy studnie głębinowe w Czemiernikach o głębokości 70, 80 i 90 m; zasoby eksploatacyjne ujęcia wynoszą 165 m³/h. W innych miejscowościach gminy wydajność jest zmienna, ale na ogół wysoka. Jakość ujmowanych wód jest bardzo dobra; nieznacznie zanieczyszczone są w prosty sposób uzdatniane.

Biorąc pod uwagę istniejące naturalne możliwości retencjonowania wody i stopień pokrycia zapotrzebowania na wodę w rolnictwie, zakres retencji wód powierzchniowych jest wystarczający.

3) Zasoby gleb

Wartości użytkowe gleb charakteryzują klasy bonitacyjne. Przewagę, choć nie przytłaczającą, posiadają gleby w klasie IV.

Klasy bonitacyjne użytków rolnych w gminie Czemierniki przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Klasy bonitacyjne gleb

Klasa bonitacyjna gruntu	Grunty orne	Użytki zielone
	Powierzchnia w hektarach	
II	9,81	-
IIIa	219,01	269,85
IIIb	860,14	
IVa	1706,96	1171,97
IVb	1262,4	
V	839,4	760,42
VI	164,17	62,21

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czemierniki, 2001

Gleby chronione tj. w klasach II i III, dominują w obrębach: Niewęgłosz, Czemierniki II, Bełcząc, Stoczek i Lichy. Gleby najsłabsze, tj. w klasach V i VI, występują najczęściej na terenie obrębów: Skoki, Stoczek, Czemierniki I i Bełcząc.

4) Zasoby biotyczne

Z biotycznych zasobów naturalnych stosunkowo największe perspektywy należy wiązać z zasobami leśnymi. Powierzchnia gruntów leśnych wynosi 2.594 ha, co stanowi 23,7 % obszaru gminy w skali województwa są to zasoby niewielkie. Lasy państwowe, zarządzane przez nadleśnictwo Lubartów i należące do niego leśnictwa Czemierniki i Bełcząc, zajmują powierzchnię 1714 ha, lasy prywatne- 741 ha, natomiast lasy innych własności- 94 ha.

Główne znaczenie dla gospodarki leśnej posiadają lasy państwowe. Zgrupowane są one w kilku izolowanych od siebie kompleksach zwanych uroczyskami, do których należą:

- Uroczysko Czemierniki (największe)
- Uroczysko Brzeziny (drugie w kolejności pod względem powierzchni, ale wyraźnie mniejsze),
- Uroczysko Brzeziny II,
- Uroczysko Brzeziny III,
- Uroczysko Brzeziny IV,
- Uroczysko Skruda,
- Uroczysko Bełczac III,
- Uroczysko Gaj.

Lasy prywatne największe zgrupowania w obrębach: Stoczek, Czemierniki I i Skoki, a także w położonych w granicach Nadleśnictwa Radzyń Podlaski obrębach Lichy i Niewęglisz.

Pod względem siedliskowym dominują następujące typy: bór mieszany świeży (BMśw)- 44% powierzchni leśnej, bór świeży (Bśw)- 30% powierzchni leśnej i las mieszany świeży (LMśw)- 14 % powierzchni leśnej.

Przeciętny zapas (zasobność) lasów państwowych w gminie określa się zasobnością ogółu lasów należących do obrębu Lubartów; w 2004 r. wynosiła ona 209 m³/ha, przy średnim wieku 63 lat, przeciętnym przyroście 5,2 m³/ha i udziale gatunków iglastych w wysokości 61,0 % (a więc wysokim jak na standardy regionalne). Zasobność lasów prywatnych przeciętnie stanowi ok. 70% zasobności drzewostanów lasów należących do Skarbu Państwa.

Ze względu na wylesienie centralnej części gminy należy podkreślić znaczenie zadrzewień, a zwłaszcza zagajników, które w takich warunkach częściowo stanowią substytut lasu. W dolinkach są to różnowiekowe olszyny, gdzie z reguły występują w postaci zadrzewień pasmowych i rzędowych. W obszarach pozadolinnych są to głównie niewielkie sosnowe zadrzewienia powierzchniowe. Zadrzewienia są związane również z terenami poeksploatacyjnymi; stanowią wówczas świadectwo zaawansowanej sukcesji ekologicznej.

Z biotycznych zasobów nieleśnych istotną wartość użytkową posiadają zmeliorowane łąki położone w dolinie Tyśmienicy. Mniejsze znaczenie z uwagi na małą powierzchnię mają łąki i pastwiska utrzymujące się w rozproszeniu na obszarze wysoczyznowym.

5) Zasoby genetyczne i dziko żyjące gatunki

Niezbędne dla wyżywienia i rolnictwa zasoby genetyczne (rozumiane jako odmiany roślin użytkowych i rasy zwierząt, mikroorganizmy wykorzystywane w rolnictwie i przetwórstwie) są jednym z komponentów różnorodności biologicznej w rolnictwie. W warunkach mozaiki siedliskowej i ekstensywnej gospodarki rolnej, której jednym z wyróżników jest okresowy znaczny udział odłogów i ugorów w strukturze użytkowania ziemi, przedstawiają ogromną wartość gospodarczą. Z jednej strony muszą być chronione, a z drugiej - człowiek powinien umieć je racjonalnie wykorzystać. Problem polega na umiejętnym kojarzeniu zasad intensywnej, nierzadko monokulturowej gospodarki, z ochroną unikalnych zasobów genetycznych na potrzeby obecnego i przyszłego rozwoju (Woś 1995).

System gospodarki rolnej realizowany na terenie gminy Czemierniki na ogół sprzyjał wysokiej różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Wynikał on z utrzymującego się od kilku wieków dość dużemu rozdrobieniu gruntów tworzących mozaikowe układy przestrzenne, obecnością wśród upraw refugium naturalnych ekosystemów, z reguły nieprzydatnych bądź mało przydatnych dla rolnictwa (torfowisk, muraw napiaskowych w obrębie wydmy itp.), ekstensywnej produkcji i słabo zaawansowanej degradacji gleb (zwłaszcza chemicznej). Jednak intensyfikująca się produkcja rolna w drugiej połowie XIX w., a szczególnie w drugiej połowie XX w., doprowadziła do znacznego zubożenia przyrodniczego agrocenoz. Również definitywne wypadnięcie z produkcji niektórych gatunków spowodowało taką ekspansję roślinności naturalnej, że zanikać zaczęły gatunki znajdujące właściwe dla siebie warunki rozwoju na okresowo użytkowanych rolniczo półnaturalnych siedliskach.

Opisywane zjawisko dotknęło zdecydowanie większą część obszaru gminy. Do występujących w jej granicach refugium, w których mogłyby znaleźć schronienie dziko rosnące rośliny o znaczeniu utylitarnym (użytkowym), należą przede wszystkim miedze, łąki, pastwiska i torfowiska, a także ekotony polno - leśne, głównie na gruntach Skoków i Czemiernik. Dziko rosnących gatunków można również poszukiwać na gruntach ornych (a więc takich, na których sukcesja jest świadomie ograniczana), ale tylko w obrębie tych, które nie są chemicznie nawożone. Są nimi chwasty - rośliny

rodzimego pochodzenia, które obok negatywnej roli (hamują wzrost roślin uprawnych), oddziałują również korzystnie na uprawy, ponieważ współtworzą próchnicę glebową i regulują rozwój bakterii glebowych.

6) Zasoby energii odnawialnej

Zgodnie z *Ustawą z dnia 24 lipca 2002 r. Prawo energetyczne* w myśl art. 3 pkt. 20 tej ustawy, za odnawialne źródło energii uważa się źródło wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także biogazu powstałego w procesach odprowadzania lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowych szczątków roślinnych i zwierzęcych.

a) Zasoby wodno - energetyczne

W gminie brak możliwości realizacji piętrzeń o spadkach umożliwiających pozyskanie energii elektrycznej.

b) Zasoby energetyczne wiatru

Gmina Czemierniki znajduje się w korzystnej strefie energetycznej wiatru (Lorenc 2004). W Wojewódzkim Programie Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego (2005) na terenie gminy wyodrębniono obszar o dogodnych warunkach lokalnych dla rozwoju energetyki wiatrowej w okolicach wsi Lichty.

c) Energia słońca

Z warunków solarnych kluczowe znaczenie w aspekcie możliwości wykorzystania energii posiadają: usłonecznienie i natężenie promieniowania słonecznego.

Usłonecznienie (czas bezpośredniego dopływu promieniowania słonecznego w ciągu roku do powierzchni ziemi) wynosi 1600 - 1650 h/rok i należy do wysokich w województwie lubelskim. Rocznie promieniowanie całkowite waha się w granicach 3700 - 3800 MJ/m² (MJ- megadžul, 1 kWh=3,5MJ). Parametry te sprawiają, że gmina została zaliczona do obszarów o korzystnych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej, tj. obszarów o potencjalnej energii użytecznej powyżej 950 kWh/m².

d) Zasoby wód geotermalnych

Głównymi czynnikami determinującymi opłacalność wykorzystywania ciepła wód geotermalnych są: zasobność poziomów wodonośnych, temperatura wód geotermalnych i głębokość ich występowania.

Biorąc je pod uwagę należy stwierdzić, że gmina Czemierniki nie posiada korzystnych warunków pozyskania energii geotermalnej. W *Prognozie Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii...* (2005) gmina nie jest więc traktowana jako obszar perspektywiczny dla rozwoju energetyki odnawialnej, jak również obszar perspektywiczny lokalizacji odwiertów badawczych (Sokołowski i in. 2004).

e) Zasoby biomasy

Na terenie gminy do produkcji energii można wykorzystać biomasę, ale w umiarkowanych ilościach w postaci:

- drewna pochodzącego z lasów państwowych i prywatnych,
- słomy (zwłaszcza zbóż).

Należy jednak podkreślić, że pod względem potencjalnych zasobów biomasy nie należy do uprzywilejowanych.

3.10 Ekologia krajobrazu

Krajobraz postrzegany w aspekcie ekologicznym to w różnorodny sposób rozmieszczone w przestrzeni i różnej rangi jednostki ekologiczne, powiązane ze sobą zależnościami, wynikającymi z obiegu materii pod wpływem energii i przenikające się na pograniczach. Zależności te manifestują się w różnych układach (kombinacjach): troficznych, hydrologicznych i przestrzennych (tzn. takich, gdzie podstawowym punktem odniesienia jest terytorium). Na szczególną uwagę zasługują modele przestrzenne, m. in. ze względu na ich dużą przydatność w planowaniu przestrzennym. Sposób funkcjonowania tych układów jest przedmiotem badań ekologii krajobrazu.

Wśród tych modeli na szczególną uwagę zasługuje model strefowo - pasmowo - węzłowy.

Zastosowanie modelu strefowo - pasmowo - węzłowego w opisie funkcjonowania krajobrazu z jednej strony umożliwia bliską optymalnej identyfikację najcenniejszych i najbardziej wrażliwych elementów jego struktury, zaś z drugiej - poprzez porównanie układu rejonów zagrożeń i charakteru zagrożeń dla stabilności krajobrazu. Taki model funkcjonowania krajobrazu określany jest również jako System Przyrodniczy Gminy (SPG).

3.10.1 Funkcjonowanie ekosystemów

W gminie Czemierniki funkcjonują ekosystemy wodne przywodne, nieleśne lądowe (łąkowo - pastwiskowe, torfowiskowe i zaroślowe), leśne i polne (agroekosystemy). Za ekosystemy zdewastowane - tereny podlegające eksploatacji surowców mineralnych.

Ekosystemy wodne i przywodne (szuwarowe), najpełniej rozwinięte w stawach i starorzeczach, z reguły mają charakter eutroficzny. Występują w typowych układach pasowych. Ich żyzność jest skutkiem dużej ilości substancji odżywczych rozpuszczonych w wodzie. Zasilane są również opadem organicznym, a w przypadku stawów również miogenami, przesączającymi się z nawożonych łąk.

Ekosystemy torfowiskowe w dolinie Tyśmienicy tworzą rozległe powierzchniowo torfowiska niskie występujące w obrębie terasy zalewowej (holoceńskiej). Odznaczają się bezkręgową fauną torfową o silnie rozbudowanych sieciach troficznych. Należą do ekosystemów wyjątkowo niestabilnych, ponieważ są bardzo podatne na zmiany stosunków wodnych.

Ekosystemy trawiaste (zadarnione) typu łąkowo - pastwiskowego utrzymane są głównie dzięki działalności człowieka, który chroni je przed zarastaniem. Tylko zajmujące minimalną powierzchnię ekosystemy trawiaste w stanie półnaturalnym, tj. murawy napiaskowe (występują tylko w okolicach miejscowości: Podgaje i Stara Wieś), funkcjonują bez ingerencji człowieka. W dolinie Tyśmienicy na rozległych powierzchniach funkcjonują łąki wilgotne, turzycowiska i ubogie florystycznie pastwiska. Dominują łąki kośne, wzbogacone szlachetnymi gatunkami traw. Pomimo podsiewania nawozami i intensywnej eksploatacji (część z nich to łąki dwukośne) zachowują nadal duże walory ekologiczne, czego dowodem jest obecność na ich terenie wielu gatunków owadów. Ekosystemy pastwiskowe, spotykane również, choć bardzo rzadko w obszarze pozadolinnym, wypasane, odznaczają się dobrze domkniętym krążeniem materii. Nawożone naturalnie nie wymagają uzupełniania azotu.

Ekosystemy zaroślowe występują w gminie w dwóch diametralnie odmiennych warunkach siedliskowych.

- na okresowo zalewanych terasach w dolinie Tyśmienicy i wzdłuż rowów melioracyjnych,
- na obszarach lasów bagiennych oraz nieużytkowanych wilgotnych łąkach.

Pierwsze z nich to zarośla wiklinowe, tylko miejscami wytworzone jako stadia degradacji lasu wierzbowo - topolowego wskutek zniszczenia warstwy drzew przez człowieka. Najczęściej są to jedyne formacje roślinne, mogące wytrzymać skrajnie trudne warunki siedliskowe panujące na niskich terasach zalewowych. Z kolei na obszarach lasów bagiennych wykształciły się Łozowska. Charakteryzują się wyraźnie odrębnym składem florystycznym z dominacją krzewiastych wierzb i udziałem kruszyny pospolitej.

Ekosystemy leśne w warunkach klimatu umiarkowanego to biocenozy klimaksowi, tj. końcowe w naturalnym cyklu rozwojowym biocenozy, mogące trwać w niezmienionej postaci przez długie okresy.

Największe powierzchnie w gminie zajmują łąki. W tych bogatych w gatunki drzew i roślin zielonych ekosystemach bardzo korzystne warunki do życia znalazło wiele owadów i ptaków.

W ekosystemach borowych dominuje sosna, a niewielki udział stanowi dąb szypułkowy i świerk zwyczajny. Z uwagi na dość duże ubóstwo florystyczne lasy te nie stwarzają sprzyjających warunków dla zoocenozy.

Typowe ekosystemy leśne, jeszcze częściowo o charakterze naturalnym, tworzą łągi jesionowo - olsowe w dolinie Tyśmienicy. Zajmują jednak niewielkie powierzchnie (Brzeziny, Stoczek) w odróżnieniu od olsów w odmianie porzeczkowej, dominujących w rejonie Brzezin.

Największą powierzchnię zajmują agroekosystemy (ekosystemy pól uprawnych).

Odznaczają się:

- ubóstwem gatunkowym producentów, powstałym wskutek preferowania gatunku uprawianego,
- obecnością gatunków synantropijnych,
- krótkotrwałością okresu wzrostu rośliny hodowlanej,
- określonymi systematycznym zakłóceniem troficznym, związanym z krótkim życiem rośliny hodowlanej (Breymeyer 1991).

3.10.2 Rodzaj i struktura układu ekologicznego

W krajobrazie układy ekologiczne występują zazwyczaj w postaci trzech typów strukturalnych:

- płatów ekologicznych,
- pasm ekologicznych,
- węzłów ekologicznych.

W gminie Czemierniki ukształtowanie terenu i inne lokalne czynniki środowiskowe sprawiają, że występują tu wszystkie podstawowe typy układów. To dość typowe dla obszarów wielkości przeciętnej gminy, w granicach których analizuje się strukturę krajobrazu. W analizowanej gminie zwraca jednak uwagę zdecydowanie większa, niż to bywa zazwyczaj, powierzchnia pasm ekologicznych, co determinuje dolina Tyśmienicy i rozciągnięte na kierunku NW - SE Bory Czemiernickie. Tym niemniej przestrzennie dominuje układ płatowy, przy czym (co również jest zjawiskiem typowym w regionie lubelskim) dominują płaty polne. W układzie płatowym występuje również część ekosystemów wodnych (stawy w Czemiernikach i Skrudzie, starorzeczka, a jeszcze rzadziej (głównie poza doliną Tyśmienicy) ekosystemy łąkowe (śródpolne, śródłąkowe).

W układzie pasmowym poza ekosystemami wodnymi występują również najczęściej ekosystemy łąkowo - pastwiskowe i zaroślowe.

Najrzadziej spotykany, nie tylko w gm. Czemierniki, jest układ węzłowy, będący formą układu skupionego. Za węzeł ekologiczny przyjmuje się zagęszczenie na niewielkim obszarze biomasy o jednorodnym lub różnorodnym charakterze. W gminie funkcję węzłów spełniają głównie biotopy ptaków wodnych i zaroślowych, śródleśne mokradła oraz zgrupowania rzadkich gatunków leśnych.

Na etapie obecnego (niewystarczającego) rozpoznania walorów przyrodniczych gminy za istotny w skali lokalnej węzeł ekologiczny można uznać stawy w Skrudzie wraz z łąkowo-pastwiskowym i leśnym otoczeniem.

W ekologii krajobrazu struktura płatów ekologicznych bywa rozróżniana jako strefowa, mozaikowa i izolowana. W gminie Czemierniki panuje struktura strefowa (ekosystemy o zbliżonym charakterze stykają się ze sobą lub blisko sąsiadują). Bardzo rzadko występują ekosystemy w układzie mozaikowym (ekosystemy nie zachowują ciągłości, występując w równowadze z innymi). Głównie są to niewielkie płaty borowe występujące przemiennie z polnymi, a w dolinie Tyśmienicy płaty łąkowe i olsowe - z łąkowymi. W układzie izolowanym, odróżniającym się od dwóch pozostałych, wyspowym występowaniem ekosystemów, funkcjonują głównie śródpolne łąki, a także torfianki w dolinie Tyśmienicy.

Największą powierzchnię zajmują strefy o potencjale i fizjonomii określonych agroekosystemami, tj. strefy polne. Współtworzą je prawie wyłącznie polne ekosystemy średniopowierzchniowe, najczęściej w układach pasmowych o proveniencji historycznej. Występujące miejscami zagęszczenie rozłogów pól podnosi atrakcyjność krajobrazu w rejonie Brzezin i Skoków od polnych stref w centralnej części gminy. Pierwsze z nich to polne makronętra krajobrazowe, podlegające wpływom ekosystemów leśnych, głównie klimatycznym (tym większym

im mniejsze wnętrza). Drugi rodzaj polnych stref to rozległe rolnicze tereny rozciągające się na wschód, zachód i południe od Czemiernik.

Typowy pasowy charakter posiada ekologiczna strefa wodno - zaroślowo - łąkowa, obejmująca pas meandrujący Tyśmienicy.

Symptodem kształtowania się stref antropogenicznych są: zagęszczająca się zabudowa w paśmie Lichty - Niewęgłosz i urbanizacja rejonu Czemiernik.

3.10.3 Zasady funkcjonowania systemu ekologicznego

Na obecnym etapie wiedzy o ekologii krajobrazu przyjmuje się, że funkcjonowanie przyrody na poziomie ponadekosystemowym odbywa się w obrębie jednostek funkcjonalnych wyższego rzędu, tzw. fizjocenoz, a sposób jej funkcjonowania w ujęciu schematycznym wyobraża system ekologiczny.

Z dużym uproszczeniem (i zastrzeżeniem, że przyjęcie innej metody delimitacji, np. zlewniowej, wpływa na odmienny obraz przestrzennego rozmieszczenia fizjocenoz w krajobrazie), można uznać, że na organizację ekosystemów w tym rejonie decydujący wpływ wywiera rzeźba. Uwzględniając to kryterium wyodrębniania fizjocenoz w gminie identyfikuje się cztery fizjocenozy: jedną dolinną o nazwie Dolina Tyśmienicy, dwie polne wysoczyznowe, tj. Zabiele (rozciągająca się po północnej stronie doliny Tyśmienicy) i Czemierniki (zajmująca centralną część gminy) oraz leśną o nazwie Bory Czemiernickie (Babuchowski 2002).

Na równowagę ekologiczną fizjocenoz stabilizująco wpływa system ekologiczny. Im bardziej rozwinięty (w znaczeniu liczby powiązań przyrodniczych i węzłów ekologicznych) tym większa ich ekologiczno - przestrzenna spójność i tym silniejsze ich wzajemne związki. Przekłada się to wprost na większą odporność środowiska na zakłócenia zewnętrzne i wewnętrzne, ponieważ bezkolizyjnie funkcjonujący system, zapewniający komunikację ekologiczną pomiędzy fizjocenozami oraz różnymi bądź wskazującymi powinowactwo z ekosystemami, umożliwia zasilanie ubogich pod względem przyrodniczym obszarów nagromadzoną w węzłach ekologicznych biomasą.

Charakterystyczne cechy systemu ekologicznego, zwane również Systemem Przyrodniczym Gminy (SPG), to dominująca rola strefy Tyśmienicy kanalizującej zresztą nierównomierny rozkład przestrzenny biomasy w obszarze pozadolinnym. W systemie gminy rozpoznawalne są wszystkie podstawowe jego ogniwa, a więc węzły, ciągi i korytarze ekologiczne. Chociaż powierzchnia węzłów ekologicznych jest znikoma w porównaniu z tłem ekologicznym obszaru (tzw. matrix), odgrywają one w systemie kluczową rolę.

Za kryteria pozwalające na identyfikację węzłów przyjęto:

- walory florystyczne fizjocenoz,
- walory faunistyczne fizjocenoz,
- wielkość ekosystemów, które te biocenozy współtworzą,
- obfitość zjawisk wodnych.

Kierując się tymi przesłankami w gminie wyróżniono następujące typy węzłów:

- węzeł poliekosystemowy (wodno - łąkowo - zaroślowo - leśny) Stawów Skruda z cenną zoocenozą,
- węzły wodno - torfowiskowe, którymi są zarastające torfianki i które zarazem są biotopami dla ptaków o skrytym trybie życia i siedliskami dla rzadkiego gatunku ryby - strzebli błotnej,
- leśno - torfowiskowy, utożsamiany z użytkowaniem ekologicznym położonym w północno - zachodniej części Borów Czemiernickich.

Wyjątkowość walorów i zdolność zasilania to kryteria różnicujące rangę węzłów na regionalną (I rzędu) i lokalną (II rzędu). Kierując się nimi za węzeł o randze regionalnej uznano stawy Skruda, a pozostałe - za węzły o randze lokalnej.

Zazwyczaj węzły nie są izolowane, a skomunikowane ciągami lub korytarzami ekologicznymi. Za ciągi ekologiczne uznaje się „kanały przepływu materii, energii i informacji biologicznej w obrębie poszczególnych stref ekologicznych” (Chmielewski 1988). W gminie występują dwa rodzaje ciągów: rzeczno - łąkowy i leśny. W dużym przybliżeniu wyznaczają one oś migracji fauny.

Za korytarze ekologiczne uznaje się wyraźnie wyodrębniające się w krajobrazie pod względem roślinnym (leśne, zaroślowe, łąkowe) i geomorfologicznym (wklęsłe i wypukłe) formy pasmowe:

- wiążące ze sobą obszary o podwyższonym potencjale ekologicznym,
- przebiegające przez tereny „nieprzyjazne” (silnie zantropogenizowane i ubogie pod względem przyrodniczym),
- charakteryzujące się dobrą drożnością przestrzenną.

Poza doliną Tyśmienicy, która w skali regionu pełni funkcję najważniejszego korytarza ekologicznego, w gminie wyróżnia się (kwalifikowany w skali lokalnej jako główny) leśny korytarz, wiążący Lasy Parczewskie z leśnym kompleksem Annówka. Poza nim funkcjonuje jeszcze kilka drugorzędnych korytarzy, związanych z suchymi bądź okresowo podmokłymi dolinkami.

Biorąc pod uwagę istniejące i potencjalne zagrożenia związane z antropogenizacją środowiska (rozwój układów osadniczych), funkcjonowanie systemu ekologicznego w gminie w dalszej perspektywie czasowej uzależnione jest w dużym stopniu od rozwinięcia tego systemu. Istnieją ku temu przesłanki w postaci tzw. potencjalnych powiązań przyrodniczych, już obecnie zarysowujących się mniej lub bardziej w krajobrazie. Kierunki tych powiązań najczęściej wyznaczają suche doliny erozyjno - denudacyjne jako najbardziej predysponowane formy pasmowe do pełnienia w przyszłości funkcji korytarzy ekologicznych. Dodrzewione i dokrzewione uzupełniłyby sieć naturalnych powiązań terenów wierzchowinowych (w tym lasów) z doliną Tyśmienicy. Nieczytelne lub bardzo słabo czytelne w krajobrazie są tzw. powiązania ekologiczno - funkcjonalne. Pomimo braku uwarunkowań naturalnych (ekologicznych i hipsometrycznych) wymagają intensywnego kształtowania celem uzupełnienia systemu w najslabiej urzeźbionych obszarach rolniczych.

3.11 Waloryzacja przyrodniczo - krajobrazowa gminy

Waloryzacja z jednej strony umożliwia wyobrażenie ewentualnych strat w środowisku, jakie zostałyby poniesione w wyniku nierozważnej, tj. nie uwzględniającej możliwych ujemnych następstw ingerencji człowieka w procesy naturalne czy niedostosowania form i intensywności reakcji do walorów i odporności środowiska, z drugiej zaś sugeruje kierunki działań w zakresie ochrony prawnej.

Waloryzacja krajobrazowa charakteryzując, w wyniku przyjętych kryteriów, stopień wrażliwości krajobrazu na zmiany w zagospodarowaniu, określa dostępność terenu dla zabudowy i tych form działalności gospodarczej, które wyraźnie wpływają na jego fizjonomię. Może również przyczynić się do bardziej racjonalnego gospodarowania przestrzenią, stanowiąc materiał wyjściowy dla określenia kierunków kształtowania sieci osadniczej gminy bez szkody dla harmonii krajobrazu kulturowego.

Poniżej podano kryteria obu waloryzacji. Siłą rzeczy odznaczają się dużą dozą subiektywizmu. Wydaje się jednak, że w głównych zarysach odzwierciedlają rzeczywiste wartości przyrodnicze i krajobrazowe gminy i jej części zarówno w kontekście ponadregionalnym i regionalnym.

Porównując waloryzację przyrodniczą z waloryzacją krajobrazową można stwierdzić:

- przybliżony zasięg obszarów o identycznych (pod względem rangi) walorach przyrodniczych i krajobrazowych we wschodniej części gminy,
- większą wartość krajobrazowa niż przyrodniczą środkowej i zachodniej części gminy.

1) Kryteria waloryzacji przyrodniczej gminy Czemierniki

Ranga międzynarodowa -

- siedliska naturalne i pseudonaturalne zajęte głównie przez ekosystemy wodno - szuwarowe w układach pasowych, gatunkami ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej i zamieszczonych na liście zagrożonych gatunków w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

Ranga krajowa -

- siedliska pseudonaturalne zmeliorowane łąki z płatami turzycowisk i olsów, rzadziej łągów, stawy i torfianki z rzadkimi gatunkami ptaków j.w.

Ranga regionalna -

- siedliska pseudonaturalne leśne, a incydentalnie seminaturalne (torfowiskowe) z rzadkimi gatunkami ptaków i roślin,
- biocenozy z bogatymi liczebnie zoocenozami.

Ranga lokalna -

- biocenozy pseudonaturalne (ekstensywnie użytkowane łąki i pastwiska, przekształcone i nie dostosowane do naturalnych siedlisk drzewostany),
- drobnoprzestrzenne i zróżnicowane siedliskowo agrocenozy, miejscami nasycone zielenią śródpolną i sprzyjające dużemu nagromadzeniu gatunków związanych z ekosystemami polnymi).

2) Kryteria waloryzacji krajobrazowej gminy Czemierniki

Ranga krajowa -

- krajobraz seminaturalny (pas meandrowy rzeki).

Ranga regionalna-

- krajobrazy pseudonaturalne (łąkowe, leśne i torfowiskowe), pozbawione elementów dysharmonijnych, zasługując na ochronę prawną,
- strefy ekotonalne polno - leśne z urozmaiconą linią brzegową lasu;

Ranga lokalna -

- harmonijne krajobrazy kulturowe równin falistych, o skoncentrowanej, zdyscyplinowanej zabudowie,
- niewielkie kompleksy leśne o urozmaiconej strukturze przestrzennej.

3.12 Ocena stanu ochrony przyrody i krajobrazu

Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy reprezentują w skali regionu znaczącą rangę. Ocena ta znalazła, w odniesieniu do walorów przyrodniczych, odzwierciedlenie w zakresie ustanowionej wielkoobszarowej ochrony prawnej. Jej wyrazem jest uznanie doliny Tyśmienicy za obszar Natura 2000. Natomiast niewystarczający jest zakres tzw. ochrony drobnoprzestrzennej. Pomimo, że na terenie znajduje się co najmniej kilkanaście obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej zasługujących na miano osobliwości przyrody, dotychczas ustanowiono tylko 6 pomników przyrody. Ustanowiono tylko jeden użytek ekologiczny i nie utworzono ani jednego zespołu przyrodniczo - krajobrazowego. Walory krajobrazu przyrodniczego gminy nie podlegają ochronie prawnej.

3.12.1 Ocena warunków środowiska przyrodniczego w aspekcie możliwych kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Biorąc pod uwagę wartości środowiska, prawne uwarunkowania ochronne dotyczące zasobów przyrody, stan sanitarny środowiska oraz jego naturalne predyspozycje do pełnienia określonych funkcji, wyróżnia się następujące grupy obszarów:

1) Obszary o wybijających się wartościach przyrodniczych objęte ochroną prawną lub wymagające takiej ochrony:

- a) obszary i obiekty przyrodnicze podlegające zaostrej ochronie na podstawie ustaw szczególnych:
  - obszar NATURA 2000 „Dolina Tyśmienicy”,
  - ustanowione pomniki przyrody,
  - użytek ekologiczny „Tarkawka”,
  - stanowiska roślin chronionych,
  - strefy ochronne ptaków.

- b) obszary o wyróżniających się w skali regionalnej i lokalnej wartościach przyrodniczych, wskazane do ochrony prawej:
- projektowany Tyśmienicki Obszar Chronionego Krajobrazu,
  - drobnoprzestrzenne obiekty przyrodnicze wskazane do ochrony indywidualnej,

2) Obszary o podwyższonej wartości ekologicznej i użytkowej wymagające pozostawienia w dotychczasowym użytkowaniu:

- a) doliny rzeczne i obniżenia pozadolinne, współtworzące, obok głównych powiązań ekologicznych, jakimi są dolina Tyśmienicy i Bory Czemiernickie, ośnowę Systemu Przyrodniczego Gminy.
Jako rejon koncentracji chronionych siedlisk przyrodniczych (głównie torfowisk niskich), obszary użytków zielonych i gleb organicznych, a zarazem tereny inwersyjne z płytką wodą gruntową, powinny być wykluczone z zabudowy i zachować charakter terenów otwartych.
Do obszarów tej kategorii należą:
- dolinki dopływów Tyśmienicy,
  - dolinki cieków epizodycznych,
  - pasmowe obniżenia terenowe (suche doliny erozyjno - denudacyjne).
- b) obszary leśne pełniące funkcje ekologiczne i klimatyczne jako nadrzędne nad funkcją gospodarczą. Również ze względu na walory estetyczne powinny stanowić nieusuwalny składnik krajobrazu kulturowego i zbliżonego do naturalnego. Wiodącą rolę odgrywają kompleksy leśne położone na gruntach Skarbu Państwa,
- c) obszary gleb klasy III i gleby organiczne, chronione przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze na podstawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
- d) zieleń komponowana o funkcji kulturowej (jako głównej) i przyrodniczej (jako drugorzędnej), o dużym znaczeniu dla różnorodności krajobrazowej, a mniejszym dla różnorodności biologicznej tj.:
- zespół pałacowo - parkowy w Czemiernikach,
  - parki podworskie w Bełczącu i Stoczku -Zygmuntowie.

3) Obszary o przeciętnych walorach przyrodniczych i użytkowych środowiska nie podlegające ochronie przed zmianą użytkowania, przydatne pod różne formy zagospodarowania:

- a) tereny występowania gruntów klasy IV i V o stosunkowo najlepszych wartościach produkcyjnych w grupie gleb niechronionych; wskazane w pierwszej kolejności do wykorzystania rolniczego, o korzystnych warunkach fizjograficznych do rozwoju zabudowy,
- b) tereny występowania gruntów ornych klasy VI o najsłabszych wartościach użytkowych; wskazane do zalesień, bądź ze względu na korzystne warunki fizjograficzne, pod zabudowę,
- c) tereny występowania użytków zielonych w pozadolinnych obniżeniach terenowych o słabej wartości przyrodniczej; wskazane do pozostawienia w dotychczasowym użytkowaniu jako łąki i pastwiska, głównie na niekorzystne dla osadnictwa warunki fizjograficzne.

Do głównych obszarów pełniących w gminie funkcje przyrodniczą należą obszary oznaczone kategoriami: 1)a, 1)b, 2)a i 2)b. Funkcje wspomagającą w tym względzie pełnią obszary oznaczone kategorią 3c).

Możliwość odtworzenia bądź wykreowania nowych obszarów o funkcjach przyrodniczych jako wiodących są niezbyt duże. Przyczynami są: brak gruntów rolnych narażonych na silną erozję to jest taką, która wymaga przeciwdziałania w postaci zalesień, niewielka powierzchnia bardzo słabych gleb, a także brak szczególnie ważkich przesłanek do dalszego retencjonowania wody. Korzystną okolicznością jest duża zawartość areałów słabych gleb kwalifikujących się pod zalesienia.

4. UWARUNKOWANIA KULTUROWE - STAN DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

Diagnoza stanu dziedzictwa kulturowego stanowi podstawę wytycznych dotyczących zakresu i sposobów jego ochrony. Dziedzictwo kulturowe jest elementem ładu przestrzennego jako dobra publicznego.

4.1 Dziedzictwo kulturowe

Dziedzictwo kulturowe obejmuje nie tylko obiekty i ich zespoły objęte ochroną prawną, ale całość krajobrazu kulturowego, którego ochrona jest jednym z koniecznych warunków rozwoju zrównoważonego.

1) Urbanistyka:

Czemierniki uzyskały prawa miejskie na początku XVI w. oraz potwierdzenie przywilejów miejskich czterokrotnie w XVII wieku i roku 1732. Miasto założono w oparciu o bardzo wydłużony rynek otoczony głębokimi działkami świadczącymi o ich rolniczym charakterze, z ulicami wybiegającymi po jednej z każdego narożnika, które do dziś są jasno czytelne. Powstałe w 1 ćw. XVII wieku monumentalne budowle: zespół kościelny i rezydencyjny szczególnie charakterystyczny dla regionu i mecenatu firlejowskiego spinają kompozycję urbanistyczną oraz podnoszą walory widokowe zespołu przestrzennego z dróg prowadzących do Kocka i Radzyna. Układ ten jest zachowany niemal w całości (rej. zab. A/675). Zmiany dotyczą zabudowy pierzei rynkowych, gdzie nastąpiły wyburzenia oraz pojawiły się nowe inwestycje zniekształcające układ i psujące walory estetyczne założenia części północnej i zachodniej rynku.

2) Obszary rustykalne:

Bełcząc:

Pierwotnie wieś okolnica z dużym stawem i placem wokół znajdującym się w centrum osady. Dwór (folwark) zlokalizowany na północny - zachód od osady i stawu, w sąsiedztwie drogi przebiegającej przez wieś. Na przełomie XVIII i XIX w. nastąpiło silne powiązanie przestrzenno - kompozycyjne zespołu z wsią. Zespół, zamykający wewnątrz osady z kompleksem stawów, poprzez które rozpościera się widok na założenie, stał się ważnym elementem układu urbanistycznego Bełcząca.

Lichy:

Wieś rodowód swój wywodzi z sąsiedniej wsi - Niewęłosza (Słownik historyczno - geograficzny ziem polskich w średniowieczu). Wieś typu przydrożnica. Droga główna przebiega w kierunku wschód - zachód. Pierwotny układ wsi z XVII w. przetrwał bez większych zmian do dnia dzisiejszego.

Skoki:

Wieś typu przydrożnica. Droga przebiega w układzie zachód - południowy wschód. Starowieś w części środkowej. Rozwój w kierunku wschodnim i zachodnim od k. XIX w. Kolonie na południe od wsi z okresu międzywojennego.

Stoczek:

Wieś typu przydrożnica. Starowieś w części "Stara Wieś", obecnie w zaniku /do k. XIX w, zabudowa skupiona przy lokalnym rozwidleniu dróg/. Dominuje zabudowa kolonijna skupiona w kilku grupach, określanych jako: Przymus, Niecała, Podleśna, Dolna, Zygmuntowska, Siedzana. Zabudowa ta wykształciła się w 2 poł. XIX w.

Stójka:

Wieś typu przydrożnica. Droga przebiega w układzie północ - południe. Pierwotny układ wsi zachowany.

Wygnanów:

Wieś typu przydrożnica. Droga przebiega w układzie północ - południe. Starowieś w części północnej. Pierwotnie wieś stanowiła - bezpośrednio zaplecze Czemiernik, przez wieki powiększając swój obszar w kierunku południowym.

Niewęłosz:

Wieś działowa szlachty zagrodowej występująca już w XV w (Słownik historyczno - geograficzny ziem polskich w średniowieczu). Wieś typu przydrożnica z wykształconymi koloniami. Droga główna przebiega w układzie wschód - zachód. Starowieś w części wschodniej.

3) Trakty historyczne

Przez teren gminy Czemierniki przebiegał lokalny trakt wiodący z Kocka przez Czemierniki w kierunku Radzyna Podlaskiego (gdzie łączył się z traktem na Brześć) oraz Parczewa. Układ dróg lokalnych w zasadzie odzwierciedla stan z 2 poł. XVIII w. oraz pocz. XIX w.

4) Architektura sakralna

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Bpa

Zespół kościelny usytuowany jest w centrum układu urbanistycznego Czemiernik. W skład zespołu wpisanego do rejestru zabytków (A/126) wchodzi: kościół pw. św. Stanisława Biskupa, mur., 1603-1617, otaczający drzewostan w granicach cmentarza kościelnego, dom parafialny zwany mansjonarią, mur., poł. XVII, kapliczka p.w. Matki Boskiej z ogrodzeniem, mur., XVII/XVIII w., ogrodzenie z bramką.

Kościół wybudowany w 1603-1617 r., przypuszczalnie przez budowniczego lubelskiego Piotra Durie. Architektura posiada cechy stylowe manieryzmu. Dekoracja stiukowa w typie renesansu lubelskiego.

Zespół kościoła stanowi znaczącą dominantę w krajobrazie.

Kapliczki- występują liczne kapliczki murowane. Stawiane one były jako vota za uniknięcie epidemii jakie często nawiedzały te tereny oraz na skrzyżowaniach dróg. Można wyodrębnić dwa dominujące typy oraz ich modyfikacje:

- kapliczka dwu lub trójkondygnacyjna z wnękami półkolistymi lub zakończonymi prosto, przykryta czterospadowym daszkiem zwieńczonym metalowym krzyżykiem z umieszczoną we wnęce figurą Matki Boskiej /kapliczki w Bełczacu/,
- kapliczka w typie neogotyckim dwukondygnacyjna z wnękami zakończonymi łukiem ostrym, przykryta wysokim neogotyckim daszkiem blaszanym zwieńczonym metalowym krzyżykiem /kapliczki w Stoczku przy drodze prowadzącej do majątku Stoczek - Zygmuntów, w miejscowości Podlas/.

Krzyże przydrożne - zachowanych jest kilka starych krzyży drewnianych lokalizowanych przy domach, drogach i na rozstajach dróg, z przed poł. XX w. / np. krzyż drewniany w Podlas Kolonia zlokalizowany na rozwidleniu dróg/ o wyjątkowych walorach krajobrazowych.

5) Cmentarze i miejsca pamięci

Cmentarz rzymsko - katolicki położony przy drodze do Kocka, założony został w 1799 r. Na terenie cmentarza znajduje się drewniana kaplica cmentarna p.w. św. Ludwika, wzniesiona w połowie XIX w., przebudowana w l. 1953 i 1963 (rej. zab. A/39), kilkadziesiąt zabytkowych nagrobków z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. oraz mogiły zbiorowe i indywidualne żołnierzy poległych w l. 1939 - 1945, mogiły ofiar zbrodni hitlerowskich, mogiły żołnierzy AK.

Cmentarz rzymsko - katolicki przykościelny, położony w centrum osady, założony ok.1537 r., zamknięty na początku XIX w. Ogradzony w 2 poł. XVIII w. ceglany murem wspartym na szkarfach, z trzema bramami. Na jego terenie znajduje się siedemnastowieczny kościół parafialny oraz dwa nagrobki z XVIII w., jeden z poł. XIX w., dwa z drugiej poł. XIX w., figura M.B. Niepokalanej z 1876 r. fundacji Szymona i Katarzyny Skrzypczaków. Zieleń cmentarną stanowią lipy i kasztanowce rozmieszczone wokół kościoła i przy ogrodzeniu. Ujęty w rejestrze w ramach wpisu A/126.

Cmentarz żydowski- z 1 poł. XIX w. zlokalizowany niedaleko leśniczówki w Brzezinach na skraju lasu. Na jego terenie znajduje się kilka macew oraz pomnik. Ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Miejsce pamięci narodowej zlokalizowane w Lichtach z napisem „Pamięci żołnierzy armii krajowej z rejonu Radzyna Podlaskiego walczących o wolność i niezawisłość ojczyzny w latach 1939-1954. Towarzysze broni i społeczeństwo”

7) Zespoły rezydencjonalne i budownictwo folwarczne

Zespół pałacowo - obronny w Czemiernikach- zbudowany został w latach 1615-1622 przez Henryka Firleja, biskupa płockiego później arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Polski w duchu renesansowo - manierystycznym w typie willi włoskiej wraz z ogrodem i fortyfikacjami bastionowymi typu staro włoskiego. Do dziś zachował się późno manierystyczny detal architektoniczny w postaci obramień okiennych i drzwiowych. W poł. XVIII w. (przed 1736 r.) nastąpiła przebudowa pałacu z fundacji Humięckich. Wprowadzono wówczas dach łamany z ozdobnymi szczytami wolutowymi na osi elewacji ogrodowej i od strony stawu. W 1813 r. pałac /dach i szczyty/ uległ zniszczeniu na skutek pożaru. W 1852 r. wykonano remont obiektu. Pałac otrzymał nowe przekrycie w formie dachu pogrążonego z attyką neogotycką. Zamurowane zostały arkady loggi. W tym kształcie pałac przetrwał do dnia dzisiejszego. Po 2 wojnie światowej pałac adaptowano na cele domu dziecka. Aktualnie nieużytkowany. Wpis do rejestru (A/140) obejmuje następujące elementy założenia: pałac, bramę, mury obronne, dawna oficynę, ogród w granicach fortyfikacji, stawy i groblę prowadzącą z miasta do bramy.

Oficyna pałacowa powstała ok.1620 r. /w szczycie zach. zachowały się relikty manierystycznej dekoracji architektonicznej/, przebudowana w 1 poł. XVII w. W 1945 r. budynek oficyny uległ pożarowi, po którym rozebrano część budynku. Po 2 wojnie światowej oficynę przebudowano. Obecnie nieużytkowana.

Brama wjazdowa wzniesiona została w latach 1615-1622. Zachowana bez zmian. Obecnie nieużytkowana

Obecnie trwają prace rewaloryzacyjne zespołu pałacowo - obronnego wraz z rekonstrukcją ogrodów. Znacząca dominanta w krajobrazie, powiązana kompozycyjnie z zespołem kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Bpa.

Założenie dworsko - parkowe w Bełczacu: dwór, park krajobrazowy. Wpis do rejestru zabytków (A/1285). Pocz. XVI w - powstanie folwarku XVIII/XIX w.- całkowita przebudowa założenia, w tym skomponowanie kwatrowego ogrodu użytkowego. 2 poł. XIX w. utworzenie na wydzielonej części ogrodu kwatrowego niewielkiego parku ozdobnego XIX/XX w. Rozbudowa założenia, w tym częściowe przekomponowanie parku w duchu naturalistycznym. Od 1944 degradacja założenia parkowego w wyniku reformy rolnej.

Założenie dworsko - parkowe w Stoczku - Zyguntowie: murowany dwór z lat 70 -tych XIX w. Po roku 1872- powstanie regularnej kompozycji o trzech kwaterach ogrodu. Po 1924 r.- zniszczenie części kompozycji i ograniczone przekształcenie pozostałych części. Po 1939 r.- sukcesywne niszczenie kompozycji. Ujęty w ewidencji konserwatorskiej.

8) Architektura użyteczności publicznej i przemysłowa

Młyn murowany z k. XIX w. zlokalizowany przy drodze do Radzyna Podlaskiego.

Areszt murowany z k. XIX w. znajdujący się w Czemiernikach przy ul. Zamkowej, ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

9) Archeologia

Na terenie gminy Czemierniki stanowiska archeologiczne położone są głównie w dolinach rzek oraz mniejszych cieków wodnych jak również na stokach i krawędziach tych dolin. Jest to typowy sposób lokowania się osadnictwa w pradziejach.

Grodzisko w Niewęglosz

Najistotniejszym stanowiskiem archeologicznym posiadającym również walory krajoznawcze jest grodzisko wczesnośredniowieczne w Niewęglosz datowane na X-XII w. Położone jest w dolinie Tyśmienicy i najprawdopodobniej spełniało funkcje obronne i stanowiło centrum osadnicze w okresie wczesnopiastowskim. W sąsiedztwie grodziska zlokalizowano ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego związanego najpewniej z funkcjonowaniem grodziska. W wyniku prowadzonych prac zostały odkryte tam m.in. fragmenty ceramiki.

Miecze Wikingów

Niewątpliwą rewelacją było odkrycie dwóch mieczy wikingów w okolicy miejscowości Bełczac w latach 70- tych podczas prac melioracyjnych polegających na oczyszczaniu i pogłębianiu rzeki Tyśmienicy. Wraz z nim wydobyto przedmiot, który najprawdopodobniej trzeba uważać za

szyszak chronologicznie zbieżny z mieczami. Uważa się, że znalezisko to może pochodzić z taboru kupieckiego, który mógł w tym miejscu utonąć na początku drugiego tysiąclecia.

Ciekawie prezentują się stanowiska położone na północ od Czemiernik. Występują tu stanowiska wczesnośredniowieczne, z epoki brązu oraz z różnych faz epoki kamienia od paleolitu do neolitu. Można się tu dopatrywać większego kompleksu osadniczego o podobnej chronologii ciągnącego się na południowy zachód wzdłuż rzeki Tyśmienicy.

10) Zielen komponowana i drzewostan naturalny

Wpisane do rejestru zabytków:

Drzewostan w granicach cmentarza zespołu kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Bpa. Zielen cmentarza stanowią lipy i kasztanowce rozmieszczone wokół kościoła i przy ogrodzeniu

Park w zespole pałacowym w Czemiernikach - istnieją pozostałości ogrodu w granicach fortyfikacji. Ogrody zakładał Henryk Firlej przy pomocy ogrodników z Flandrii. Uchodziły one wówczas za najpiękniejsze w Polsce.

Park w zespole dworskim w Bełczacu - park krajobrazowy; mimo jego niewielkiej powierzchni rośnie tu duża ilość drzew, dosyć zróżnicowanych pod względem gatunkowym. Wskutek /nie zawsze zgodnych z dawnym charakterem kompozycji /nowych nasadzeń oraz wskutek zaniedbania starej roślinności, trudno jest dziś uchwycić jakieś reguły kompozycyjne terenu parkowego.

Na uwagę zasługuje również :

Zespół dworsko - ogrodowy w Stoczku - Zygmuntowie; pozostałości starych drzew zgrupowane wokół środkowej kwatery dawnej kompozycji, ciekawie prezentuje się charakterystyczna, brzoza zlokalizowana przy drodze wiodącej do założenia, o pierśnicy 208 cm

Podleśna Kolonia - aleja klonów wzdłuż drogi wojewódzkiej 814 w kierunku Radzyna Podlaskiego
Zielen towarzysząca kapliczkom i krzyżom - stanowi często piękne egzemplarze drzew nierozłącznie związanych z miejscami kultu. Szczególnie wartościowym przykładem jest okazały wiąz zlokalizowany w Lichtach w sąsiedztwie miejsca pamięci narodowej i kapliczki.

Aleja lipowa na skraju lasu wzdłuż drogi z leśniczówki Bełczac do skrzyżowania z drogą Bełczac Przymiarki. W znacznej większości jest to grupa starych drzew, z których na szczególne zainteresowanie zasługuje lipa o obwodzie ponad 530 cm, która zlokalizowana jest jako pierwsze drzewo alei przy drodze Bełczac - Przymiarki. Proponowany pomnik przyrody

4.2 Ochrona prawna

4.2.1 Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

1) Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego

L.p.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Nr rejestru	Nr geodezyjne działek objętych ochroną
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.	Bełczac	Czemierniki	radzyński	- założenie dworsko-parkowe: dwór, park krajobrazowy, w gran. działek wskazanych w decyzji, wg zał. planu	A/1285	1594/1, 1595, 1598/8
2.	Czemierniki	Czemierniki	radzyński	-układ urbanistyczny Czemiernik, w gran. wg zał. planu	A/675	
3.	Czemierniki	Czemierniki	radzyński	- zespół pałacowo- obronny: pałac, brama, mury obronne, dawna oficyna, ogród w granicach fortyfikacji, stawy i grobla prowadząca z miasta do bramy (ul. Zamkowa 19)	A/140	228, 229,231,232, 233,234,439, 274(cz)

4.	Czemierniki	Czemierniki	radzyński	- kaplica cmentarna pw. św. Ludwika	A/39	2701
5.	Czemierniki ul. Radzyńska ul. Parczewska	Czemierniki	radzyński	- zespół kościelny: kościół paraf. pw. św. Stanisława Bpa z wyposażeniem w zabytki ruchome, otaczający drzewostan w granicach cmentarza kościelnego, dom parafialny zwany mansjonarskim, ogrodzenie z bramką, kapliczka Matki Boskiej z jej murem ogrodzeniem (ul. Radzyńska 1)	A/126	2856,2855(cz) -obręb Czemierniki I, 279-obręb Czemierniki II

2) Wykaz obiektów znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

MIJSCOWOŚĆ	ADRES/WEZWANIE	ZESPÓŁ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA
Bełcząc	Bełcząc	zespół dworsko-parkowy	obora	XIX, XX
Czemierniki	ul.Parczewska 7	układ urbanistyczny	dom	XX
Czemierniki	ul.Parczewska 52	układ urbanistyczny	dom	XIX
Czemierniki	ul.Radzyńska 5	układ urbanistyczny	dom	XX
Czemierniki	ul.Radzyńska 30	układ urbanistyczny	dom	XIX
Czemierniki	ul.Zamkowa 4	układ urbanistyczny	dom	XIX
Czemierniki	ul.Zamkowa 4	układ urbanistyczny	areszt	XIX
Czemierniki	ul.Kocka 7	układ urbanistyczny	dom	XX
Czemierniki	ul.Kocka 17	układ urbanistyczny	dom	XIX
Czemierniki	Czemierniki	cmentarz	cmentarz żydowski	XIX
Czemierniki	Czemierniki	cmentarz	cmentarz rzymskokatolicki	XVIII k.
Czemierniki	Czemierniki	wieś	kapliczka przydrożna z rzeźbą Chrystusa z Sercem Gorejącym	XIX
Lichty	Lichty 16	wieś	szkoła	XX
Lichty	Lichty 25	wieś	dom	XIX
Lichty	Lichty	wieś	kapliczka przydrożna z rzeźbą Chrystusa Frasnobliewego	XIX
Skoki	Skoki 73	wieś	dom	XIX
Zygmuntów	Zygmuntów	zespół dworsko-parkowy	dwór	XIX
Zygmuntów	Zygmuntów	zespół dworsko-parkowy	park	XIX

3) Strefy występowania znalezisk archeologicznych

a) Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Czemierniki objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	gmina	Nr rejestru zabytków	dodatkowe Informacje
1	Czemierniki	Czemierniki	A/140	Czemierniki st. 4 - zespół pałacowo-obronny
2	Niewęgłosz	Czemierniki	C/25	Niewęgłosz st. 1 - grodzisko wczesnośredniowieczne

b) Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Czemierniki ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość*	Gmina	obszar AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	dodatkowe Informacje
1	Bełcząc	Czemierniki	68-81	1	2	
2	Bełcząc	Czemierniki	68-81	40	3	
3	Bełcząc	Czemierniki	68-81	41	4	
4	Bełcząc	Czemierniki	68-81	42	5	
5	Bełcząc	Czemierniki	68-81	43	6	
6	Bełcząc	Czemierniki	68-81	44	7	
7	Bełcząc	Czemierniki	68-81	45	8	
8	Bełcząc	Czemierniki	68-81	46	9	
9	Bełcząc	Czemierniki	68-81	47	10	
10	Bełcząc	Czemierniki	68-81	48	11	
11	Bełcząc	Czemierniki	68-81	49	12	
12	Bełcząc	Czemierniki	68-81	50	13	
13	Bełcząc	Czemierniki	68-81	51	14	
14	Bełcząc	Czemierniki	68-81	52	15	
15	Bełcząc	Czemierniki	68-81	53	16	
16	Bełcząc	Czemierniki	68-81	54	17	
17	Bełcząc	Czemierniki	68-81	55	18	
18	Bełcząc	Czemierniki	68-81	56	19	
19	Bełcząc	Czemierniki	68-81	57	20	
20	Bełcząc	Czemierniki	68-81	58	21	

21	Belcząc	Czemierniki	68-81	59	22	
22	Belcząc	Czemierniki	68-81	60	23	
23	Belcząc	Czemierniki	68-81	61	24	
24	Belcząc	Czemierniki	68-81	62	25	
25	Belcząc	Czemierniki	68-81	63	26	
26	Czemierniki	Czemierniki	68-82	6	4	Zespół pałacowo - obronny
27	Czemierniki	Czemierniki	68-82	12	6	
28	Czemierniki	Czemierniki	68-82	13	7	
29	Czemierniki	Czemierniki	68-82	14	8	
30	Czemierniki	Czemierniki	68-82	15	9	
31	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	3	1	grodzisko wpisane do rejestru zabytków
32	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	4	2	
33	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	12	4	
34	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	13	5	
35	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	14	6	
36	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	15	7	
37	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	16	8	
38	Niewęgosz	Czemierniki	67-82	17		
39	Skoki	Czemierniki	67-82	10	1	
40	Skoki	Czemierniki	68-82	5	6	
41	Skoki	Czemierniki	68-82	8	2	
42	Skoki	Czemierniki	68-82	9	3	
43	Skoki	Czemierniki	68-82	10	4	
44	Skoki	Czemierniki	68-82	11	5	
45	Skoki	Czemierniki	68-82	18	7	
46	Stoczek	Czemierniki	68-82	16	5	
47	Stoczek	Czemierniki	68-82	17	6	
48	Stoczek	Czemierniki	69-82	2	3	
49	Stoczek	Czemierniki	69-82	3	4	
50	Wólka Siemieńska	Czemierniki	69-83	17	1	na gruntach wsi Stoczek
51	Wólka Siemieńska	Czemierniki	69-83	18	2	na gruntach wsi Stoczek

4) Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta gminy Czemierniki w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

L.p.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Adres/nr działki	Czas powstania
1.	Belcząc	kapliczka przydrożna I	1780/3	1930 r.
2.	Belcząc	kapliczka przydrożna II	1670	1945 r.
3.	Czemierniki	dom	ul. Kocka 11	pocz. XX w.
4.	Czemierniki	dom	ul. Kocka 15	1920- 1930
5.	Czemierniki	obora	ul. Kocka 39	pocz. XX w.
6.	Czemierniki	stodoła	ul. Kocka 39	pocz. XX w.
7.	Czemierniki	kapliczka	obok cmentarza dz. nr 2892	ok. 1906
8.	Czemierniki	kapliczka	Przy drodze do Belcząca dz. nr 653/2	1955
9.	Czemierniki	dom	ul. Parczewska 9	XIX/XX w.
10.	Czemierniki	kapliczka przydrożna	nr dz. 466	XIX w.
11.	Czemierniki	kapliczka przydrożna	nr dz. 323	1953
12.	Czemierniki	oficyna	ul. Radzyńska 2	I ćw. XVIII w.
13.	Czemierniki	dom	ul. Radzyńska 29	pocz. XX w.
14.	Czemierniki	dom	ul. Radzyńska 32	pocz. XXw.
15.	Czemierniki	dom	ul. Radzyńska 38	pocz. XX w.
16.	Czemierniki	młyn	ul. Radzyńska 72	k. XIX w
17.	Czemierniki	kapliczka przydrożna	ul. Radzyńska obok nr 51, dz. nr 2796	k. XIX w.
18.	Czemierniki	kapliczka przydrożna	ul. Radzyńska obok nr 81, dz. nr 2791	k. XIX w.
19.	Czemierniki	dom	ul. Rynek 10	pocz. XX w.
20.	Czemierniki	dom	ul. Rynek 13	ok. 1925
21.	Czemierniki	budynek gospodarczy I	ul. Zamkowa 23	1912
22.	Czemierniki	budynek gospodarczy II	ul. Zamkowa 23	1912
23.	Czemierniki	dom	ul. Zamkowa 1	1928
24.	Czemierniki	dom	ul. Zamkowa 4	1890
25.	Czemierniki	kapliczka przydrożna	ul. Zamkowa 15	1946
26.	Czemierniki Kolonie	kapliczka przydrożna	dz. nr 86/2	pocz. XXw
27.	Czemierniki Kolonie	kapliczka przydrożna	dz. nr 508/2	1950
28.	Czemierniki Kolonie	kapliczka przydrożna	dz. nr 780/7	1954
29.	Lichty	dom, d. szkoła powszechna	nr 16	1906
30.	Lichty	dom	nr 19	ok. 1920
31.	Lichty	dom	nr 26	
32.	Lichty	dom	nr 40	ok. 1920
33.	Lichty	dom	nr 41	ok.1920
34.	Lichty	spichlerz	nr 19	ok.1930
35.	Lichty	spichlerz	nr 40	ok.1925
36.	Lichty	spichlerz	nr 52	ok. 1925
37.	Lichty	kapliczka przydrożna	obok nr 16, w pasie drogowym	k. XIX w.
38.	Lichty	kapliczka	obok nr 50, w pasie drogowym	ok. 1905
39.	Lichty	kapliczka	nr 84, dz. nr 865	ok.1906
40.	Lichty	krzyż przydrożny	przy nr 28, nr dz.1046	ok. 1920
41.	Lichty	miejsce pamięci narodowej	na zachodnim skraju wsi	po 1945
42.	Niewęgłosz	kapliczka przydrożna	obok nr 80, nr dz. 284	ok. 1920

43.	Podlas	kapliczka przydrożna	nr ew. dz. 140	ok. 1945
44.	Skoki	kapliczka przydrożna	w środku wsi na rozwidleniu dróg	pocz. XX w
45.	Skoki	kapliczka przydrożna	dz. nr 385/1	1948
46.	Skoki	kapliczka przydrożna	obok nr 95	1948
47.	Skoki	krzyż przydrożny	obok nr 73 dz. nr 357/1	1948
48.	Stoczek- Stara Wieś	kapliczka przydrożna I	dz. nr 36	ok. 1930
49.	Stoczek- Stara Wieś	kapliczka przydrożna II	dz. nr 447	pocz. XX w.
50.	Stoczek- Stara Wieś	kapliczka przydrożna III	dz. nr 386/3	pocz. XX w.
51.	Stoczek- Zygmuntów	Kapliczka przydrożna przy skrzyżowaniu dróg		
52.	Stójka	kapliczka przydrożna I	dz. nr 288	1955
53.	Stójka	kapliczka przydrożna	nr 20, dz. nr 352	1945
54.	Stójka	kapliczka przydrożna II	nr 30, dz. nr 191/1	1945
55.	Wygnanów	dom	nr 22	
56.	Wygnanów	dom	nr 32 a	k. XIX w
57.	Wygnanów	dom	nr 69	ok. 1880
58.	Wygnanów	spichlerz	nr 69	ok.1884
59.	Wygnanów	kapliczka przydrożna	obok nr 39	1906
60.	Wygnanów	kapliczka przydrożna	nr 102, dz. nr 202/1	1 poł. XIX w.

5. UWARUNKOWANIA LOKALNE SPOŁECZNO -GOSPODARCZE

5.1Uwarunkowania demograficzne

1. W gminie Czemierniki na przestrzeni ostatnich 5 lat zaobserwowano spadek liczby ludności. W roku 2009 r. gminę zamieszkiwało 4613 osób, w latach 2004 - 2009 stan ludności zmniejszył się o ok. 1% - ubyły w gminie 64 osoby. W gminie na 100 mężczyzn przypada 98 kobiet, gdy w powiecie radzyńskim na 100 mężczyzn przypada 101 kobiet, a wskaźnik dla województwa wynosi 107. W okresie 2004 - 2009 w gminie minimalnie wyższej dynamice zmniejszania się ludności podlegały kobiety - o 1,01 %, liczba mężczyzn zmniejszyła się o 0,99 %.
2. Wskaźnik przyrostu naturalnego jest ujemny i wynosi w gminie -2,13 %, wskaźnik dla powiatu to 0,78%. W okresie 2004 - 2009 przyrost naturalny był zmienny z przewagą tendencji spadkowych. W roku 2004 wskaźnik przyrostu naturalnego był ujemny na poziomie -3,5 %, w roku 2005 wynosił -4,2%, w 2006 r. -4,8 %, w 2007 r. -2,3, w 2008 r. 0,0%.W 2009 odnotowano 49 urodzin i 59 zgonów, zawarto 37 małżeństw.
3. Ruch ludności wykazuje przewagę wyjazdów z gminy nad napływem ludności. W roku 2010 saldo migracji wewnętrznej było ujemne i wynosiło -38 (2 lokata w powiecie) Natomiast liczba zameldowań w ruchu wewnętrznym w 2010 roku to 22 osoby.
4. Struktura wieku w gminie wykazuje już pewne cechy dysproporcji polegające na mniejszym udziale dzieci i ludzi młodych a znacznie przekraczającym średnie powiatu i województwa udziale ludzi starszych. W roku 2009 struktura wieku w gminie kształtowała się w sposób następujący: ludność w wieku przedprodukcyjnym- 955 osób tj. 20,7 % (w pow. radzyńskim -21,9%), w tym ludność w wieku 0-4 lat liczy 239 osób, w wieku 5-9 lat 237 osób, 10-14 lat 296 osób, 15-19 lat 324 osób. Ludność w wieku produkcyjnym wynosi -2769 osób tj. 60,02 % (w powiecie - 61,35 %), zaś w wieku poprodukcyjnym -889 osób tj.19,27 % (w powiecie - 16,75%).
5. Według danych Narodowego Spisu Ludności 2002 wykształcenie ludności przedstawiało się w sposób następujący: wykształcenie wyższe: 146 osób, średnie 712 osób, zasadnicze zawodowe 923 osoby, podstawowe ukończone 1847, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia 286 osób. Wyższy poziom wykształcenia cechuje kobiety -80 kobiet posiada wyższe wykształcenie , a 416 średnie. Natomiast u mężczyzn 66 posiada wyższe i 296 średnie. Udział mieszkańców w wieku powyżej 14 lat z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia stanowi 55,5% liczby mieszkańców. Przy czym w ośrodku gminnym struktura wykształcenia ludności jest korzystniejsza niż średnia w gminie.

5.2 Warunki i jakość życia ludności

Gmina Czemierniki należy do obszarów, w których sytuacja społeczno-ekonomiczna ludności jest zdeterminowana gospodarką rolną, stanowiącą wiodącą funkcję rozwojową i źródła utrzymania, ze względu na naturalne uwarunkowania klimatyczno-glebowe, tradycje upraw i hodowli. Inne nierolnicze sektory gospodarki, w tym usługowo - produkcyjne i usługi niematerialne mają znaczenie uzupełniające. Ich ranga systematycznie wzrasta, aczkolwiek tempo zmian jest wolniejsze niż na innych terenach, głównie ze względu na niski poziom urbanizacji i braki w wyposażeniu infrastruktury dla rozwoju funkcji turystyki. Z uwagi na uwarunkowania i istniejący stan zainwestowania warunki oraz jakość życia mieszkańców są nadal stosunkowo niskie, kształtują się na poziomie średnich wskaźników dla województwa. Istotny wzrost wydatków z budżetu gminy na inwestycje w ostatnich latach (wyższy niż w wielu gminach w powiecie) powinien skutkować poprawą atrakcyjności inwestycyjnej gminy i warunków życia ludności. Poprawa jakości życia jest uzależniona głównie od wzrostu przedsiębiorczości i dochodów ludności. Obecnie poziom nasycenia w podmioty gospodarcze jest nadal niski, cechuje go znaczna zmienność.

1. Liczba gospodarstw domowych w obszarze gminy liczy około 1510 (dane szacunkowe). Na gospodarstwo domowe przypada ok. 3,1 osób.
2. Wg danych GUS w gminie liczba pracujących w roku 2009 wyniosła ok. 400 osób. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 284. Wg danych NSP 2002 struktura ludności wg głównego źródła utrzymania przedstawia się następująco: z pracy w rolnictwie utrzymuje się 789 osób tj. prawie 17% liczby ludności, mający źródło utrzymania ze źródeł pozarolniczych 654 osób - prawie 14%, z niezarobkowych źródeł utrzymania (renta, emerytura i inne) 1657- ponad 35%. Pozostała ludność ok. 34% utrzymuje się z różnych źródeł utrzymania (rolniczych, pozarolniczych). Wśród pracujących 50,4% stanowią kobiety.
3. Wg danych NSP - w obszarze gminy stwierdzono 1038 osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej. Niepełnosprawni biologicznie liczą 197 osób.
4. O jakości życia istotnie świadczą warunki mieszkaniowe i wyposażenie mieszkań w urządzenia sanitarne. W wodociąg jest wyposażonych 81,3 % budynków. W odniesieniu do zasobów mieszkaniowych w łazienki jest wyposażonych 54,5%

5.3 Bezpieczeństwo ludności i jej mienia

1. Stan bezpieczeństwa ludności i mienia zależy m.in. od warunków funkcjonowania służb ochrony porządku i bezpieczeństwa, od stanu zagospodarowania, występowania na obszarze źródeł zagrożeń. W obszarze gminy nie występują jednostki gospodarcze tworzące zagrożenia w zakresie emisji zanieczyszczeń i w zakresie bezpieczeństwa pożarowego. Występują jedynie obiekty stwarzające lokalne zagrożenie dla czystości wód i gruntów (składowiska złomu, niezrekultywowane tereny poeksploatacyjne).
2. Gmina jest usytuowana w odległości 15 km od Radzyna Podlaskiego - miasta powiatowego, stanowiącego ośrodek administracyjno - usługowy, zapewniającego możliwość uzyskania dostępu do placówek specjalistycznych, w tym ochrony zdrowia i życia. Dostęp do placówek ratownictwa medycznego i usług medycznych można ocenić jako zadowalający.
3. W gminie nie funkcjonuje jednostka policji. Na terenie gminy działa 6 placówek ochotniczej straży pożarnej, posiadających remizy rozmieszczone w Czemiernikach, Stoczku, Bełczącu, Skokach, Lichtach i Niewęgłoszu, w ośrodku gminnym znajduje się urząd pocztowy. Gmina jest w pełni strefonizowana, ponadto gmina ma korzystne warunki do korzystania z telefonii komórkowej.
4. W zakresie terenów zagrożonych powodzią występują obszary dolin, na których w studium oznaczono obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz potencjalne tereny zalewowe. W obszarze gminy nie występują tereny obwałowane. Generalnie doliny mają małe możliwości retencyjne. Na pozostałych ciekach w obszarze gminy ich doliny powinny zapewniać przepływ okresowych wezbrań wód (np. roztopowych); ocenia się, że mogą wystąpić lokalne zagrożenia powodziowe związane z podtopieniami. Działania zapobiegawcze powinny zapewnić drożność dolin i wyłączenie ich z wszelkiego zainwestowania kubaturowego. Generalnie gmina respektuje

- ograniczenia i zalecenia określone w „Krajowym programie ochrony przeciwpowodziowej” jak i w programie wojewódzkim. Istotne znaczenie mają działania związane z udrożnieniem koryt rzecznych zwłaszcza rzeki Tyśmienicy.
5. Zgodnie z ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego województwa lubelskiego dla ochrony ludności przed zagrożeniami chemicznymi i przewozem materiałów niebezpiecznych jako priorytety wskazuje się m.in. ograniczenie transportu materiałów niebezpiecznych w rejonach cennych przyrodniczo i turystycznie. W planie województwa do przewozu niebezpiecznych materiałów została wyznaczona droga nr 814 (relacji Radzyń Podlaski - Suchowola - Żminne) w tranzycie wojewódzkim.
  6. Potencjalne zagrożenia pożarowe na obszarze gminy, nie odbiegają od przeciętnych, mają swoje źródła w nakładających się przyczynach do których należy m.in. znaczący udział zabudowy drewnianej, rozczłonkowana granica polno-leśna, lecz największe zagrożenia mogą powstawać z przesuszenia w agrosystemach, lub niewłaściwego składowania odpadów produkcyjnych, które mogą prowadzić do samozapaleń. W lokalizacji zabudowy produkcyjnej i usługowo- składowej, należy uwzględnić odległości od zabudowy mieszkaniowej zapewniające ochronę przed uciążliwością dla mieszkańców.
  7. Warunki aerosanitarne związane z funkcjonowaniem gospodarki rolnej są stosunkowo korzystne. Pewien wpływ na obniżenie warunków aeroklimatycznych mają funkcjonujące w obrębie terenów budowlanych fermy zwierząt oznaczone na rysunku studium usytuowane między innymi w Stoczku i w Wygnanowie.
  8. Dochody budżetu gminy Czemierniki wynoszą ok. 12,1 mln zł. Na jednego mieszkańca przypada średnio 2628 zł, wysokość ta należy do średnich w skali powiatu. W roku 2006 dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosił 1893 zł, zatem jego poziom wzrósł o ok. 39,0 % (wzrost wskaźnika wynika także ze spadku liczby ludności). Udział subwencji w budżecie wynosi -58,6 % (w roku 2006 -56,4 %), a dotacji celowych -22,6% (w roku 2006 -24,7%). Dochody własne gminy stanowią 18,5% dochodów budżetu (w 2006 r. -18,9%). Wydatki budżetu gminy wyniosły ok. 12,4 mln zł (w stosunku do 2005 r. wzrost ponad 81%), na jednego mieszkańca przypada 2685 zł, w 2006 r. wydatki na 1 mieszkańca wynosiły 1848 zł (nastąpił wzrost o ok.45,3%). Na wydatki bieżące kieruje się ok. 81,5%, na świadczenia na rzecz osób fizycznych 16,7%, wydatki inwestycyjne stanowią 18,5 % wydatków. W roku 2006 udział wydatków bieżących wynosił 65,2 %, na świadczenia na rzecz osób fizycznych wydano 26,2%, a udział wydatków inwestycyjnych wynosił 5,3%. Wśród wydatków kluczowe miejsce zajmują wydatki na oświatę i wychowanie -ok.41,2,5 %, pomoc społeczną -17,2% i administracja publiczna -14,3% wartości wydatków budżetu gminy. Z pozostałych wydatków budżetu - udział wydatków na ochronę zdrowia wynosił -0,20%, na kulturę i ochronę dziedzictwa - 1,3%, na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska -2,1%, na gospodarkę mieszkaniową - 0,27%.

5.4 Uwarunkowania rozwoju gospodarczego- stan, potrzeby i możliwości rozwoju

1. Gmina posiada mało sprzyjające warunki zewnętrzne do rozwoju przedsiębiorczości. Głównym czynnikiem ograniczającym jej rozwój jest peryferyjne położenie - brak krajowych i regionalnych dróg tranzytowych. Wyjątkiem jest droga wojewódzka 814, przebiegająca przez północną część gminy. W związku z tym rozwój przedsiębiorczy opiera się głównie na wykorzystaniu własnych potencjałów i zasobów gminy.
2. Na przestrzeni lat 2004 - 2009 obserwuje się stopniowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych, odnotowano przyrost 46 nowych podmiotów. Wg danych GUS z 2009 na obszarze gminy stan podmiotów gospodarki narodowej liczył 210 jednostek, z tego 202 jednostki należą do sektora prywatnego, a 8 - do sektora publicznego. Wśród nich odnotowano 2 spółki handlowe, 8 spółek cywilnych, 1 spółdzielnię. Nie ma podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Działalność gospodarczą prowadzi 177 osób fizycznych, w tym najwięcej w handlu i naprawach i w budownictwie. Poziom przedsiębiorczości w gminie Czemierniki jest stosunkowo niski, liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. osób wynosi 455, natomiast w powiecie 579. Struktura podmiotów gospodarczych wg sekcji przedstawia się następująco: 21 jednostek (ok.10 %) należy do sekcji rolnictwo i leśnictwo, 56 jednostek (ok.26,7%) handlu i napraw, 20 (ok. 9,5 %)

jednostek należy do sekcji przetwórstwo przemysłowe, 38 jednostek (ok.18 %) należy do sekcji budownictwo, 15 (7%) do sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność.

Z zebranego zestawienia wynika, że najliczniejsza jest sieć usług handlu i napraw oraz związanych z budownictwem.

3. Podstawową funkcją gospodarczą gminy jest gospodarka rolna. Z danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002r. , że gospodarka rolna należy do dość tradycyjnych, przeważają gospodarstwa wielokierunkowe. Znacząca ilość gospodarstw wypada z działalności rolniczej- w gminie było 99 gospodarstw nie prowadzących żadnej działalności gospodarczej, prowadzących wyłącznie działalność rolniczą- 869, prowadzących wyłącznie działalność pozarolniczą- 12, prowadzących działalność rolniczą i pozarolniczą-99.

Wg danych PSR 2002 na obszarze gminy jest 1079 gospodarstw rolnych posiadających 6659 ha użytków rolnych. Z informacji gminy wynika, że obecnie w jej obrębie znajduje się 1499 gospodarstw rolnych o następującej strukturze wielkościowej:

- od 1,05 do 5,0 ha	-	1059
- od 5,0 -10 ha	-	284
- powyżej 10, 0 ha	-	156

Ogólna powierzchnia użytków rolnych wynosi 6659 ha, w tym grunty orne to: 4798 ha (dane 2002 r.). Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 4,9 ha (w województwie 5,9 ha). Ugory i odłogi stanowią -ok.5,4% powierzchni gruntów ornych, zakwalifikowano do nich ok. 260 ha. Lasy i grunty leśne zajmują pow. 408,6 ha, sady 76 ha, łąki trwałe ogółem 1569 ha, łąki trwałe użytkowane-1317 ha, pastwiska ogółem 213 ha, pastwiska użytkowane 195ha. W 2009 r. łączna powierzchnia stawów hodowlanych wynosiła 114 ha. Największe z nich znajdują się w miejscowościach Czemierniki, Skruda, Bełcząc.

Obszar gminy charakteryzują przeciętne warunki naturalne do prowadzenia gospodarki rolnej, przy czym najslabsze są warunki glebowe, a lepsze wodne, agroklimatyczne i topograficzne. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej według IUNG wynosi 65,9 pkt. na 110 możliwych. Pod względem warunków glebowych gmina jest położona w lubelsko-bychawskim rejonie glebowym, wartość wskaźnika rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla obszaru gminy wynosi -94,7 pkt i należy do jednych z najwyższych w województwie. Na powyższą ocenę składają się m.in.: dość wysoka wartość bonitacyjna gleb przy dość korzystnych warunkach agroklimatycznych, mniej korzystnie oceniono rzeźbę terenu i stosunki wodne. Wskazane elementy bonitacji gleb i waloryzacji przestrzeni rolniczej wpływają na stosunkowo dobrą produktywność i opłacalność gospodarstw rolnych.

4. Gmina posiada niższe od przeciętnych warunki dla rozwoju rolnictwa. O takiej ocenie decydują średnio sprzyjające uprawom warunki agroekologiczne i mała powierzchnia gleb o najwyższych klasach bonitacyjnych. Brak jest gleb w klasie I, klasa II i III zajmują łącznie 1089 ha gruntów ornych co stanowi 22,6 % wszystkich gruntów ornych. Dominuje udział klasy IV -2969 ha (61,8%), a klasa V i VI występuje na 1003 ha (20,9%).
5. Wyposażenie gospodarstw w maszyny rolnicze (Powszechny Spis Rolny 2002) przedstawiało się następująco: liczba ciągników na obszarze gminy wynosiła 600 szt. tj. ok. 9 szt. na 100 ha użytków rolnych, 58 kombajnów zbożowych, 54 kombajny ziemniaczane. W 2002 r. powierzchnia budynków i budowli w obrębie gospodarstwa wynosiła: kurniki-8932m²,obory-24093m²,chlewnie- 10340 m²,stodoły- 108148 m², wiaty- 3347m², garaże-28685m².Ogółem powierzchnia tych budynków to: 267694 m².
6. Wg danych z 2002 r. gospodarstw nie prowadzących produkcji rolniczej było-111, produkujących wyłącznie na potrzeby własne- 83, produkujących głównie na potrzeby własne- 330, produkujące głównie na rynek- 555.
7. W 2002r. odnotowano 925 gospodarstw z uprawami (85,7 % wszystkich gospodarstw), z czego uprawą pszenicy zajmowało się 365, żyta- 501, jęczmienia- 152, owsa- 395, pszenżyta- 799, mieszanek zbożowych- 487,ziemniaków- 761. Największą powierzchnię zajmują zasiewy mieszanek zbożowych -1036 ha (21,5 % gruntów ornych). Pszenica zajmuje - ok. 412 ha, żyto ok. 630 ha, pszenżyto- 970 ha, jęczmień 196 ha, nieznaczną powierzchnię zajmuje kukurydza (136 ha). Produkcją ziemniaków zajmuje się ok. 70,5% ogółu gospodarstw na powierzchni ok. 349 ha, warzywa gruntowe uprawiane są na powierzchni ok. 36 ha. Brak upraw buraków cukrowych.

8. Wg danych PSR 2002 hodowlą bydła zajmuje się 529 gospodarstw rolnych (49% wszystkich gospodarstw) - w tym 519 hoduje krowy, trzodę chlewną posiada 440 gospodarstw (40,7%). Konie posiada 98 gospodarstw (9%), a owce - 17 (1,5%), bez zwierząt gospodarskich jest 475 gospodarstw (44%). Brak jest danych odnośnie hodowli drobiu. Obrazują to następujące wielkości: pogłowie bydła w gminie liczyło 2266 sztuk (w tym krowy 1465). Pogłowie w trzodzie wynosiło 10243 szt. W gminie drób kurzy liczył 10950 (w tym nioski 8009 sztuk).

6. UWARUNKOWANIA STANU ZAGOSPODAROWANIA GMINY

6.1 Sieć osadnicza

Wg danych z rocznika statystycznego w roku 2010 na terenie gminy zamieszkiwało 4593 mieszkańców (wg informacji z gminy- grudzień 2010 liczba mieszkańców liczyła 4702).

W obszarze gminy znajduje się 9 sołectw: Czemierniki I, Czemierniki II, Bełcząc, Lichty, Niewęgłosz, Skoki, Stoczek, Stójka i Wygnanów. Miejscowość gminna zajmuje 25,8 km² co stanowi 24% powierzchni gminy. Największe skupienie ludności występuje w zespole osadniczym Czemierniki (2 sołectwa), gdzie liczba ludności wynosi 1458, co stanowi prawie 32 % mieszkańców gminy. W latach 2000- 2010 we wszystkich miejscowościach liczba mieszkańców zmniejszyła się (łącznie z ośrodkiem gminnym). Średnio na 1 km² przypadają 43 osoby, gdy w roku 2000- 46 osób na 1 km² (średni wskaźnik w województwie wynosi 86, w powiecie radzyńskim 63).

Lp.	Miejscowość	Liczba ludności 2000	Liczba ludności 2010	Wskaźnik spadku liczby ludności %
1.	Bełcząc	831	796	0,95
2.	Czemierniki I i II	1536	1458	0,94
3.	Lichty	351	331	0,94
4.	Niewęgłosz	481	458	0,95
5.	Skoki	386	363	0,94
6.	Stoczek	513	470	0,91
7.	Stójka	289	259	0,89
8.	Wygnanów	584	567	0,97

6.2 Struktura użytkowania terenów

Gmina Czemierniki zaliczana jest do typowo rolniczych. Wg opracowania ekofizjograficznego sporządzonego dla gminy użytki rolne zajmują- 7375 ha, co stanowi 68,47% powierzchni gminy. Odsetek ten należy do stosunkowo wysokich w województwie lubelskim. Łączna powierzchnia łąk wynosi 1952 ha, a pastwisk 316 ha co stanowi odpowiednio 18,12 i 2,93% powierzchni gminy. Lasy i zadrzewienia zajmują 2594 ha. Wskaźnik lesistości gminy 23,79% należy do średnich w województwie lubelskim nieznacznie tylko przewyższając średnią, która wynosi 22,60%. Obszary zmeliorowane liczyły 1900 ha.

6.3 Zabudowa mieszkaniowa

Na obszarze gminy występuje zabudowa zagrodowa i jednorodzinna. Zdecydowanie przeważa zabudowa zagrodowa. Stan zasobów mieszkaniowych w roku 2009 liczy 1476 mieszkań i 126,8 tys. m² powierzchni użytkowej. W latach 2004 - 2009 przybyło (per saldo) 18 mieszkań (brak danych dotyczących skali wymiany budynków mieszkalnych ze względu na zły stan techniczny).

Zasoby mieszkaniowe		2004 r.	2009r.
Mieszkania			
ogółem	szt.	1458	1476
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m ²	85,6	85,9
Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę	m ²	26,7	27,5
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno - sanitarne			
wodociąg	mieszk.	1182	1200
ustęp spłukiwany	mieszk.	773	791
łazienka	mieszk.	787	805
gaz z sieci	mieszk.	0	0
centralne ogrzewanie	mieszk.	633	651

Średnie wielkości dotyczące powierzchni mieszkań, ich zagęszczenia standardy w gminie kształtują się na poziomie zbliżonym lub wyższym od przeciętnych dla województwa i powiatu.

Wg danych statystyki publicznej w powiecie przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosi 83,6 m², w województwie 74,5 m², na jedną osobę przypada w powiecie 25,8 m² powierzchni użytkowej, w województwie 25,0 m², liczba izb w mieszkaniu wynosi w powiecie 3,98, w województwie 3,75, liczba osób na jedną izbę w powiecie -0,81 i województwie -0,80. Wszystkie sołectwa są zwodociągowane. Na stan zasobów liczący 1476 mieszkań liczba przyłączy wodociągowych wynosi 1134 (ok.76,8% ilości mieszkań), a liczba przyłączy kanalizacyjnych 260 (ok.17,6 % ilości mieszkań). Ruch budowlany w skali rocznej wynosi 5-10 mieszkań (budynków jednorodzinnych).

Nowe budynki realizowane w ostatnich latach wpłynęły na pewną poprawę wskaźników powierzchniowych. Część nowych budynków jest realizowana na wymianę starych siedlisk.

Na podstawie analizy sytuacji mieszkaniowej można wysunąć następujące uwagi i wnioski:

- nowa zabudowa powstaje przeważnie w miejscowościach położonych przy głównych trasach.
- powoli wzrasta koncentracja zabudowy w ośrodku gminnym co jest tendencją korzystną
- niepokojącym zjawiskiem jest wkraczanie zabudowy na tereny dolinne i objęte ochroną.

6.4 Usługi publiczne

a) Administracja

Funkcję ośrodka administracyjno - usługowego gminy pełnią Czemierniki skupiające usługi jednostki obsługi ludności i gospodarki rolnej, obejmują one m.in.:

- Urząd Gminy
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej
- Bank Spółdzielczy
- Urząd Pocztowy
- Budynek OSP

b) Oświata i wychowanie

Według danych statystycznych na terenie gminy funkcjonują 2 szkoły podstawowe w Czemiernikach i Niewęgłoszu, do których uczęszcza 316 uczniów (2009) oraz gimnazjum w Czemiernikach z 300 uczniami. W szkołach na terenie gminy Czemierniki prowadzone są zajęcia z języków obcych. Na 1 komputer z dostępem do Internetu przypada w szkołach podstawowych 10,53 uczniów, natomiast w gimnazjum 15,79 uczniów. Językiem wiodącym nauczaniem obowiązkowo jest angielski, jako język dodatkowy rosyjski. Stan bazy oświatowej jest zadowalający, nie były zgłaszane potrzeby rozwojowe.

Opieka przedszkolna obejmuje 2 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych zapewniające opiekę 59 dzieciom oraz 1 przedszkole w Czemiernikach, do którego uczęszcza 52 dzieci.

Urządzenia sportu i rekreacji na terenie gminy obejmują sale gimnastyczne i boiska przyszkolne. W Niewęgłoszu jest „dzikie” boisko trawiaste do gry w piłkę nożną.

c) Ochrona zdrowia

Usługi w zakresie ochrony zdrowia świadczy Niepubliczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Czemiernikach, gdzie znajdują się także 2 apteki. Powyższy zespół świadczy praktyki lekarskie

w zakresie medycyny rodzinnej, stomatologii oraz poradni specjalistycznych (m.in. traumatologia - ortopedia, laryngologia, choroby wewnętrzne).

d) Kultura i organizacje społeczne

Na terenie gminy Czemierniki funkcjonuje Biblioteka Publiczna w Czemiernikach, która posiada księgozbiór w ilości 12,702 tys. woluminów oraz biblioteki szkolne; na 1000 mieszkańców przypada 167 czytelników (2009r.). Gmina wyróżnia się korzystnie na tle powiatu pod względem czytelnictwa.

Na obszarze gminy znajdują się 2 kościoły wyznania rzymsko -katolickiego zlokalizowane w ośrodku gminnym i Stoczku oraz kaplica w Lichtach. Kościół w Stoczku funkcjonuje wraz z Klasztorem Ojców Franciszkanów. W Czemiernikach znajduje się czynny cmentarz rzymsko -katolicki, a nieopodal, w Brzezinach jest nieczynny cmentarz żydowski.

W gminie funkcjonują organizacje społeczne takie jak:

- Czemiernickie Towarzystwo Regionalne
- Koło Wędkarskie „Karaś”
- Klub Sportowy Orzeł
- Koło Gospodyń Wiejskich

W gminie działają także organizacje związane z parafią rzymskokatolicką w Czemiernikach. Przy parafii działają m. in.: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Legion Maryi, Rada Duszpasterska, Trzeci Zakon, Schola i Chór Parafialny.

W gminie funkcjonują 2 domy weselne (Czemierniki), projektowany przez inwestora jest dom weselny w Niewęgłoszu.

6.5 Usługi komercyjne, przemysł

Największym podmiotem gospodarczym na terenie gminy jest kopalnia torfu „Wokas” zatrudniająca ponad 50 osób z terenu, prowadząca działalność w obrębie wsi Stoczek. Z usług komercyjnych funkcjonują w ośrodku gminnym stacja paliw, stacja dystrybucji gazu i stacja kontroli pojazdów. Z zakresu drobnego przetwórstwa rolno - spożywczego działa piekarnia, ponadto w miejscowości Czemierniki występuje baza magazynowo - składowa. Niski stan wyposażenia w bazę produkcyjno-usługową ulegnie poprawie w wyniku realizacji projektowanej kopalni piachu (Stoczek), budowy MOP przy drodze powiatowej w miejscowości Skoki oraz chłodni na płody rolne w sołectwie Bełcząc. Znaczna ilość podmiotów gospodarczych zarejestrowana w systemie REGON funkcjonuje w zabudowie zagrodowej.

6.6 Gospodarstwa rolne produkcyjne

Gospodarka hodowlana należy do istotnych specjalizacji produkcyjnych gospodarstw rolnych. Na terenie gminy funkcjonuje 12 takich gospodarstw, przy czym obejmują one 4 fermy- kurniki (Stoczek), 6 gospodarstw specjalizujących się w hodowli trzody chlewnej (3- Wygnanów, po jednym w miejscowościach: Skoki, Lichty, Niewęgłosz). Gospodarstwa związane z hodowlą krów są zlokalizowane w Czemiernikach (1) i Niewęgłoszu (1). Odnotowano 2 funkcjonujące gospodarstwa sadownicze w Niewęgłoszu. Ocenia się, że sadownictwo w najbliższych latach stanie się jedną z istotniejszych specjalizacji gminy. W gminie występuje znaczna ilość gospodarstw hodowlanych o znacznie mniejszej obsadzie zwierząt, głównie trzody chlewnej. Niewykorzystane możliwości tkwią w hodowli bydła mlecznego. Gmina wyróżnia się wysokim udziałem w użytkach rolnych łąk i pastwisk.

6.7 Urządzenia obsługi rolnictwa

Tereny zaplecza obsługi rolnictwa, które w uprzednich latach obejmowały bazy skupu i zaopatrzenia rolników GS, SKR (Czemierniki, Niewęgłosz), obecnie są przekształcane najczęściej na funkcje produkcyjno - usługowe różnych firm. Część zainwestowania dawnych baz jest nieużytkowana lub wykorzystywana sezonowo. Skup żywcza jest prowadzony w bazie GS w

Czemiernikach. W obsłudze gospodarki rolnej i ludności ważne znaczenie posiada targowisko, zlokalizowane w ośrodku gminnym, czynne raz w tygodniu w czwartek.

6.8 Turystyka i rekreacja

Gmina znajduje się w atrakcyjnym przyrodniczo, krajobrazowo i kulturowo terenie. Obecność obszaru Natura 2000 „Dolina Tyśmienicy”, kompleksów leśnych, w tym Borów Czemiernickich, zabytków architektury, bogactwa przydrożnych kapliczek i budownictwa drewnianego umieszczonego w ewidencji zabytków, jest czynnikiem sprzyjającym rozwojowi funkcji turystycznych.

Mimo tych walorów funkcja turystyczna praktycznie nie rozwija się. Baza noclegowa ogranicza się do okresowo czynnego (VII-VIII) schroniska w szkole podstawowej w Czemiernikach. Brak jest też bazy gastronomicznej, co jest czynnikiem ograniczającym rozwój funkcji turystycznej.

Infrastruktura turystyczna ogranicza się do wytyczenia tras turystycznych (Szlak Architektury Pałacowej/ Rezydencji Magnackich/ Firlejów stanowiący fragment szlaków o zasięgu regionalnym), szlak żółty PTTK, ścieżka dydaktyczna w lesie Brzeziny.

Istnieją potencjalne możliwości wytyczenia różnorodnych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, tratwowych), urządzenia chatowni do obserwacji ptaków, rozwoju agroturystyki z wykorzystaniem opuszczonych, starych siedlisk. Znacząco na podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy wpłynie utworzenie zbiornika retencyjnego w ramach rekultywacji terenu po kopalni torfu. Wydzielona część zbiornika mogłaby być wykorzystywana na cele rekreacyjne.

7. UWARUNKOWANIA STANU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

7.1 Komunikacja

7.1.1 Stan istniejący sieci drogowej

Sieć dróg publicznych w obszarze gminy obejmuje 1 drogę wojewódzką, 6 dróg powiatowych, 64 drogi gminne. Poza drogą wojewódzką zmodernizowaną w ostatnim okresie stan techniczny pozostałych dróg jest niezadowalający pod względem szerokości pasów drogowych, stanu technicznego i innych parametrów. W powiązaniach zewnętrznych gminy największe znaczenie posiadają drogi powiatowe. Największy zakres prac modernizacyjnych wymagają drogi, dla których przewidziano klasę G -główna (dr. nr 1253L) oraz klasę Z- zbiorcza (dr. nr 1250L, 1246L). Podstawę obsługi komunikacyjnej w obszarze gminy zapewnia sieć dróg gminnych o łącznej długości 109, 7 km, których tylko 40,1 km tj. ok. 38% ma nawierzchnię utwardzoną. Drogi nie mają zrealizowanych elementów przekroju drogowego -np. poza ośrodkiem gminnym brak jest chodników w obszarach miejscowości, skrzyżowania nie mają zapewnionych odpowiednich parametrów.

Istniejący układ komunikacji drogowej gminy obejmuje następujące kategorie dróg:

a) drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka nr 814 klasy G (Radzyń Podlaski- Suchowola- Żminne)

b) drogi powiatowe:

Gmina	Klasa drogi	Nr drogi	Nazwa ciągu
Czemierniki	Z	1246	Czemierniki -Świerże -Suchowola - Wohyń
	L	1249	Stara Wieś -Wrzosów - Niewęgłosz
	Z	1250	dr. kraj. 19 -Stara Wieś -Tchórzew - Bełcząc - Czemierniki -Siemień - dr. pow. 1609L
	G	1253	Niewęgłosz -Czemierniki - Wygnanów - Cegielnia - Leszkowice - Klementynów
	L	1254	Dębniak- Skoki

	L	1258	Czemierniki -Działyń -Juliopol -Sewerynowka - Gródek - dr. pow. 1610 L
--	---	------	---

c) drogi gminne łączące pozostałe miejscowości na terenie gminy i gmin przyległych:

Lp.	Klasa	Nr drogi	Nazwa ciągu	Długość w km
1.	L	101957	dr.gm.101956 (Antonin)- dr. woj. 814	0,6
2.	L	102054	dr. woj. 814- wzdłuż lasu i gr. ornych wsi Niewęgłosz- gr. gm. Radzyń	2,0
3.	L	102055	dr. woj. 814- Kol. Podleśna- gr. wsi Lichty- dr. 102060	1,7
4.	L	102056	dr. pow. 1249- dr.gm.102054	2,0
5.	L	102057	dr. woj. 814- Kol. Dworska- Niewęgłosz- gr.gminy	1,3
6.	L	102058	dr.woj. 814 Rozwil- gr. gminy	1,2
7.	L	102059	dr.woj.814-dr. gm.102058	1,2
8.	L	102060	dr. pow. 1249-dr. gm. 102054	1.8
9.	L	102061	dr. pow. 1249- Paszki- gr. gminy Radzyń	0,6
10.	L	102062	dr. pow. 1246- dr. pow.1254	3,7
11.	L	102063	dr.pow.1253-dr.gm. 102062	0,6
12.	L	102064	dr. gm. 102062- Kol. Przecinka- Skoki	1,2
13.	L	102065	dr.pow.1246- dr.pow. 1254	2
14.	L	102066	dr. pow. 1246- do lasu	0,5
15.	L	102067	dr. pow. 1246- dr. pow.1250	0,1
16.	L	102068	dr. gm. 102067- dr. gm. 102070	1,7
17.	L	102069	dr. pow. 1246- Kol. Brzeziny	2,9
18.	L	102070	dr. pow. 1250- dr. pow. 1246	2,0
19.	L	102071	dr. pow. 1246- do zabudowań	0,4
20.	L	102072	dr. pow.1246- do zabudowań	0,4
21.	L	102073	dr. pow.1250- do zabudowań	0,5
22.	L	102074	dr. pow. 1253- do zabudowań	1,2
23.	L	102075	dr.pow.1253- do zabudowań	1,0
24.	L	102076	dr. pow. 1253- w stronę łąk do zabudowań	0,7
25.	L	102077	dr. pow. 1253- w stronę łąk- Tatarzec	2,0
26.	L	102078	dr. gm. 102099-dr. gm. 102097	0,3
27.	L	102079	dr. pow. 1253- kol. Przepusty- wieś Bęcząc	4,3
28.	L	102080	dr. gm. 102079 w stronę kol. Ostrowy	1,4
29.	L	102081	dr. pow. 1250- Przeora-dr. gm. 102079	1,6
30.	L	102082	dr. pow 1250-Lisi Dół- dr. gm. 102079	1,3
31.	L	102083	dr. pow. 1250-Łuśniak- dr. gm. 102079	1,0
32.	L	102084	dr. pow. 1250 w stronę Kol. Podgaje	0,5
33.	L	102085	dr. pow. 1250- dr. gm. 102079	1,4
34.	L	102086	dr. pow. 1250 (Czemierniki ul. Gęsia III za cmentarzem)-dr. gm. 102079	1,3
35.	L	102087	Czemierniki ul. Gęsia II	0,6
36.	L	102088	Czemierniki ul. Gęsia I- dr. pow.1253	0,9
37.	L	102089	dr. pow. 1250- Nadgościńiec- dr. gm. 102090	0,8
38.	L	102090	dr. pow. 1250- Zapietchowiec- Dróżka-dr. gm.102091	3,3
39.	L	102091	dr. pow. 1250- dr. gm. 102094	1,0
40.	L	102092	dr.pow. 1250- dr.gm. 102094	0,5
41.	L	102093	dr. pow. 1250-dr. gm. 102090	3,1
42.	L	102094	dr.pow. 1250- Kol. Awuls- dr. gm. 102097	3,0

43.	L	102095	dr. pow. 1253-dr. gm. 102090	1,0
44.	L	102096	dr. pow. 1253- dr. gm.102090	1,2
45.	L	102097	dr. pow.1253-Kol.Wygnanów w stronę lasu	3,6
46.	L	102098	Czemierniki ul. Rynek	0,2
47.	L	102099	Czemierniki ul. Grobelna	0,3
48.	L	102100	dr. pow. 1250 (Stary Wygnanów)- dr. pow. 1253	1,0
49.	L	102101	dr. pow. 1253-dr. pow. 1258	2,5
50.	L	102102	dr.gm. 102106-dr. gm. 102101	3,3
51.	L	102103	dr. pow. 1250- Kol. Połudn. Czemierniki do lasu Stójka	5,3
52.	L	102104	dr. pow. 1250- do lasu	4,7
53.	L	102105	dr.pow. 1250 do lasu	4,8
54.	L	102106	dr. pow. 1258 w stronę lasu- do drogi pow. 1253	2,3
55.	L	102107	dr. pow. 1258- dr. pow. 1256	2,5
56.	L	102108	dr. pow. 1258 Zygmuntów- dr. gm. 102107	1,7
57.	L	102110	dr. pow. 1250- dr. gm. 102114	2,2
58.	L	102111	dr. pow. 1250- Kol. Sziedzana	2,1
59.	L	102112	dr. pow. 1250- dr. gm. 102131	1,9
60.	L	102113	dr, pow, 1250- dr. pow. 1256	0,5
61.	L	102114	dr. pow. 1258- dr. pow. 1256	1,6
62.	L	102115	dr. pow. 1258 w stronę lasu	1,7
63.	L	102238	dr. pow. 1256 Łubka- wierzchowiny	0,5
64.	L	102247	Stoczek-Łubka	5,2
OGÓŁEM DROGI GMINNE				109,7

7.1.2 Komunikacja kolejowa

Przez teren gminy linia kolejowa nie przebiega.

7.2 Gospodarka wodno - ściekowa

7.2.1 Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy Czemierniki znajduje się wodociąg grupowy, do którego podłączone są wszystkie miejscowości gminy. Wodociąg miejscowy bazuje na ujęciu wód podziemnych znajdującym się w samej miejscowości. Zdolność produkcyjna wodociągu wynosi 165 m³/ h, co pozwala na pełne zaspokojenie potrzeb obecnych i przyszłych, prognozowanych. Woda przesyłana obecnie do odbiorców spełnia kryteria jakościowe określone normami prawa. System zaopatrzenia w wodę jest zaprojektowany na obecną zdolność produkcyjną wodociągu. Długość sieci wodociągowej rozdzielczej w gminie Czemierniki wynosi 97,5 km. Ujęcie wody dla miejscowości: Czemierniki, Wygnanów, Bełcząc, Stoczek, Skoki i Stójka znajduje się w Czemiernikach.

Lichty i Niewęłosz zaopatrywane są w wodę z ujęcia wody w Branicy Radzyńskiej, leżącej w sąsiedniej gminie Radzyń Podlaski.

7.2.2 Odprowadzanie ścieków

Na terenie gminy Czemierniki system kanalizacji zbiorczej obsługuje miejscowości – Czemierniki i Czemierniki II. Sieć ma długość 14,1 km obsługuje 260 przyłączy, jej stan jest dobry, nie wymaga modernizacji. System wyposażony jest w oczyszczalnię ścieków typu „HYDROEKO” o przepustowości 100 m³/dobę znajdującą się w Czemiernikach. W pozostałych wsiach ścieki odprowadzane są do przydomowych zbiorników bezodpływowych.

Ze względu na wysoki procent zwodociągowanych gospodarstw i dużą ilość powstających ścieków, które z reguły różnymi drogami trafiają do wód gruntowych i powierzchniowych, istnieje pilna potrzeba rozbudowy sieci kanalizacyjnej na obszarze gminy.

Budowa kanalizacji w pierwszym rzędzie powinna objąć wsie leżące w pobliżu Tyśmienicy, dotyczy to szczególnie wsi Lichy i Niewęgłosz, w których ma rozwijać się agroturystyka. Wskazana jest budowa niewielkich oczyszczalni w północnej i wschodniej części gminy.

Zgodnie z rozporządzeniem wojewody lubelskiego z dnia 7 marca 2007 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Czemierniki wyznacza się na terenie województw lubelskiego aglomerację Czemierniki, położoną na terenie gminy Czemierniki, w powiecie radzyńskim, o równoważnej liczbie mieszkańców 3360. Aglomerację tworzy obszar obejmujący miejscowości: Czemierniki, Stoczek, Stójka i Wygnanów.

Do końca 2015 roku aglomeracja Czemierniki zostanie wyposażona w oczyszczalnię ścieków komunalnych o przepustowości 400m³/d, zlokalizowaną w miejscowości Czemierniki oraz sieć kanalizacyjną obejmującą obszar aglomeracji.

Aktualnie na terenie gminy w granicach wyznaczonej aglomeracji jest 2760 mieszkańców, w tym 1100 mieszkańców obsługiwanych jest zbiorczym systemem ścieków komunalnych. Stanowi to około 40 % liczby mieszkańców aglomeracji i 23,4 % ogólnej liczby mieszkańców gminy. W roku 2010 całkowita ilość ścieków komunalnych wytworzonych na terenie aglomeracji wyniosła 94 tys. m³. Z tej ilości 19 tys. m³ odprowadzono na oczyszczalnię systemem zbiorczym, 9 tys. m³ wywieziono taborem asenizacyjnym, a 3 tys. m³ oczyszczano w indywidualnych oczyszczalniach przydomowych. Łączna ilość ścieków nieoczyszczanych na terenie aglomeracji wyniosła 63 tys. m³

Przepustowości istniejącej oczyszczalni wynoszą: - średnia – 64,0 m³/d, maksymalna – 100 m³/d

Maksymalny dobowy dopływ ścieków do oczyszczalni wynosił – 90,0 m³ (Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych).

7.2.3 Gospodarka ciepła i gazyfikacja

W gminie brak jest dostępu do gazu sieciowego. Potrzeby grzewcze pokrywane są w całości przez lokalne kotłownie i indywidualne urządzenia grzewcze. Jako podstawowy nośnik energii wykorzystywany jest węgiel i olej opałowy (obecnie w małym stopniu ze względu na koszty).

7.2.4 Gospodarka odpadami

Na terenie gminy Czemierniki odpady zbierane są w systemie mieszanym. Część odpadów trafia do 7 zbiorczych pojemników typu KP 7 rozstawionych w miejscowościach: Czemierniki (5 sztuk), Stoczek i Niewęgłosz (po jednej sztuce). Dodatkowo odpady z gospodarstw domowych zbierane są do pojemników indywidualnych o pojemności 110 l, których na terenie gminy znajduje się 400 sztuk. Ilość pojemników zbiorczych oraz indywidualnych (w stosunku do 1550 gospodarstw domowych) jest niewystarczająca, co przyczynia się do powstawania na terenie gminy dzikich składowisk odpadów. Transportem odpadów na składowisko odpadów zajmuje się PUK Radzyń Podlaski. Ze względu na fakt, że gmina nie posiada własnego składowiska, odpady są wywożone i składowane w Adamkach k. Radzyna Podlaskiego.

Niepokojącym zjawiskiem zaobserwowanym na terenie gminy jest wyrzucanie odpadów do torfianek zarówno tych wyschniętych jak i wypełnionych wodą. Jedynym sposobem unieszkodliwiania odpadów na terenie gminy jest ich składowanie bez wyselekcjonowania ze strumienia odpadów nadających się do recyklingu, odzysku i wymagających szczególnego traktowania. Nie istnieje na terenie gminy zorganizowany sposób postępowania z odpadami wielkogabarytowymi oraz odpadami z budów i remontów, co powoduje, że trafiają one najczęściej na dzikie składowiska. Stanowi to poważny uszczerbek krajobrazowy oraz realne zagrożenie, szczególnie dla gleb i wód. Również w przypadku odpadów porolniczych obserwuje się niepokojące zjawisko masowego spalania słomy późniwej i resztek pouprawowych.

7.3 Elektroenergetyka

Dostawa energii następuje z krajowego systemu energetycznego poprzez Lubelskie Zakłady Energetyczne LUBZEL SA, Zakład Energetyczny w Radzynie Podlaskim.

Stan sieci elektroenergetycznej średniego napięcia (15 kV) na terenie gminy oraz możliwości jej zasilania z Głównych Punktów Zasilających (GPZ) 110/15 kV nie stanowią bariery w funkcjonowaniu i rozwoju gminy.

Przyrost zapotrzebowania na moc i energię elektryczną może być zapewniony przez rozbudowę Głównych Punktów Zasilających, w szczególności w Parczewie, ale również w Radzynie Podlaskim, Kocku, a także modernizację sieci i budowę (w miarę potrzeb) nowych linii SN, NN i stacji transformatorowych.

Zabytkowy charakter centrum Czemiernik determinuje preferencje dla stosowania rozwiązań technicznych nieingerujących w zabytkową substancję i dyskretnych urbanistycznie.

7.4 Telekomunikacja

Gmina Czemierniki jest w pełni telefonizowana. Mieszkańcy mogą korzystać zarówno z sieci podziemnej, radiowej jak i komórkowej. W samej miejscowości gminnej usytuowane są 2 maszty telefonii komórkowej.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. CELE ROZWOJU I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

Wiodącym celem rozwoju i zagospodarowania przestrzennego gminy jest podniesienie jakości życia ludności i wzmocnienie bazy ekonomicznej przez ukształtowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego przy jednoczesnym zachowaniu zasobów i walorów środowiska kulturowego oraz trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych. Gmina powinna uzyskać wyższą pozycję w powiecie radzyńskim a także wykreować swój wizerunek - gminy rozpoznawalnej pod względem ekologicznych produktów rolniczych i funkcji turystycznych.

Głównym zadaniem rozwoju przestrzennego jest aktywizacja przedsiębiorczości, modernizacja i przekształcenia gospodarki rolnej w celu jej unowocześnienia i wzmocnienia konkurencyjności, zwiększenia zainwestowania w infrastrukturę obsługi turystyki zapewniającej jej rozwój jako istotnej funkcji gminy. Rozwój funkcji turystycznej może być istotnym czynnikiem aktywizacji obszaru i źródłem dochodu ludności poprzez ożywienie innych gałęzi gospodarki jak handel, gastronomia, transport.

1) Realizacja strategii polityki przestrzennej opiera się na następujących priorytetach:

- rozwój Czemiernik jako atrakcyjnego ośrodka administracyjno - usługowego i turystycznego ze szczególnym wyeksponowaniem unikalnych walorów barokowego zespołu pałacowo - obronnego w Czemiernikach, z jego rewitalizacją i przeznaczeniem na centrum kulturalno - turystyczne,
- realizacja ośrodka wypoczynkowo - turystycznego w Stoczku na bazie projektowanego zbiornika retencyjnego, zbudowanego na wyrobiskach potońskich z możliwością m.in. włączenia do zaplecza turystycznego zabudowy klasztoru o.o Franciszkanów,
- realizacja pasma agroturystyczno - letniskowego w strefie naddolinnej Tyśmienicy miejscowościach Lichty - Niewęgłosz z wykreowaniem grodziska archeologicznego na organizowanie „pikników archeologicznych”.
- rewitalizacja zespołów dworsko - parkowych z przeznaczeniem na ośrodki obsługi turystyki,
- wykorzystanie leśniczówek usytuowanych w Borach Czemiernickich, kompleksie leśnym Brzeziny na ośrodki turystyczne, powiązane z istniejącą ścieżką dydaktyczną, z projektowanymi szlakami rowerowymi i trasą turystyczną konną,
- poprawę estetyki i walorów kulturowo - krajobrazowych osadnictwa przez ukształtowanie przestrzeni publicznych w lokalnych ośrodkach gminy.

2) Zakłada się realizację następujących założeń polityki przestrzennej:

- kształtowanie ładu przestrzennego przez ochronę terenów otwartych i struktury terenów zabudowanych tj. zachowanie zwartej struktury osadniczej terenów wiejskich,
- planowany wzrost rangi miejscowości gminnej Czemierniki,

- podniesienie standardu obsługi ludności przez rozwój i wzbogacenie funkcji mieszkalno - usługowych, rozbudowę i modernizację bazy lokalowej usług publicznych i komercyjnych oraz wyposażenie terenów zabudowy w urządzenia komunalne i infrastrukturę techniczną,
- poprawa efektywności wykorzystania terenów budowlanych poprzez bardziej intensywne wykorzystanie i zagospodarowanie d. baz obsługi rolnictwa, terenów zdegradowanych i tzw. pustostanów,
- ochrona walorów środowiska przyrodniczego i zasobów wód podziemnych wynikająca z uwarunkowań regionalnych, kształtowanie racjonalnej gospodarki wodno - ściekowej i gospodarki odpadami, uwzględniająca podatności środowiska i krajobrazu na degradację,
- ochrona krajobrazu kulturowego oraz rewaloryzacja zdegradowanych zasobów zabytkowych, kształtowanie zabudowy i zagospodarowania terenu z uwzględnieniem wymogów zachowania walorów dziedzictwa i tożsamości kulturowej,
- racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów gminy, zagospodarowanie i rozwój funkcjonalny gminy w zgodzie z naturalnymi predyspozycjami, harmonizowanie celów ochronnych, ekonomicznych i społecznych na zasadzie zrównoważonego rozwoju,

2. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENU

Zakłada się, że w perspektywie długookresowej, na obszarze gminy głównymi funkcjami rozwojowymi będą:

- 1) **osadnictwo:** poza przekształceniami i uzupełnieniem zabudowy i usług w istniejących terenach zainwestowanych, przewiduje się wyznaczenie nowych terenów budowlanych,
- 2) **gospodarka rolna:** obejmująca modernizację i rozwój zabudowy zagrodowej, jej zaplecza i wyposażenia gospodarczego a także przekształcenia w strukturze i kierunkach rolnictwa,
- 3) **turystyka:** obejmująca promocję walorów kulturowo - krajobrazowych i rozwój zróżnicowanych funkcji turystycznych i ich zaplecza
- 4) **wykorzystanie surowców mineralnych:** obejmujące kontynuację wydobycia dla potrzeb gospodarczych udokumentowanych złóż torfu, piasku i żwiru
- 5) **przedsiębiorczość i usługi:** obejmujące dalszy rozwój przetwórstwa rolno - spożywczego, zróżnicowanych usług komercyjnych, funkcji składowo - magazynowych, baz technicznych, urządzeń i usług obsługi rolnictwa
- 6) **gospodarka rybacka:** obejmująca wykorzystanie istniejących kompleksów stawów i innych zbiorników wodnych do hodowli ryb oraz potrzeb turystyki przez organizację wędkarstwa.

Głównym kierunkiem zmian w strukturze przestrzennej gminy będzie dostosowanie rozwoju osadnictwa do nowych tendencji w zakresie potrzeb mieszkaniowych (zabudowy jednorodzinnej, zabudowy zagrodowej) oraz wzrostu funkcji pozarolniczych w tkance zabudowy wsi (usługi publiczne, nieuciążliwe usługi komercyjne). Na rysunku studium zostały wyznaczone tereny planowanego rozwoju wspomnianych funkcji oraz towarzyszących urządzeń i sieci infrastruktury technicznej.

3. PARAMETRY I WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW, W TYM TERENY WYŁĄCZONE Z ZABUDOWY

Przeznaczenie i zagospodarowanie terenów na obszarze gminy Czemierniki jest uwarunkowane ekologicznie. Zapewnienie ochrony bioróżnorodności środowiska przyrodniczego i stabilności krajobrazu przyrodniczego wymaga zachowania przewagi nad terenami osadniczymi (zainwestowanymi) terenów czynnych biologicznie i terenów otwartych.

Standardy urbanistyczne powinny być przestrzegane przy formułowaniu polityk przestrzennych i strategii rozwoju, sporządzania planów zagospodarowania i projektów inwestycji, jak też przy planowaniu finansowym. Ustalone parametry nie powinny hamować twórczości i innowacyjności szanując zasady zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego.

1. Do terenów wyłączonych z zabudowy zaliczono:

- strefy rezerwowane dla realizacji nowych dróg,
- korytarze techniczne linii średniego napięcia, gazociągu tranzytowego i wysokiego ciśnienia, rurociągu naftowego,
- tereny przyległe do dróg, w odległościach stosownych do klasy drogi, zgodnie z ustawą o drogach publicznych,
- tereny upraw rolnych - w odniesieniu do nie związanej z produkcją rolniczą zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej na wydzielonych działkach, odizolowanych od terenów zabudowanych,
- tereny leśne i zalesione,
- tereny łąk i pastwisk o złych warunkach geologiczno - inżynierskich,
- tereny stanowiące strefy ochrony obiektów zabytkowych, wyznaczone w dokumentacji rejestru zabytków oraz tereny stanowisk archeologicznych,
- tereny strefy przybrzeżnej jezior, w odległości min. 50 m od linii brzegowej -z wyjątkiem zabudowy związanej z przechowywaniem sprzętu pływającego w ośrodkach wypoczynkowych,
- tereny w sąsiedztwie czynnych cmentarzy w odległości co najmniej 50 m – od zabudowy mieszkaniowej,
- tereny występowania złóż surowców mineralnych,
- tereny wzdłuż cieków wodnych i rowów melioracyjnych - w pasie o szerokości niezbędnej dla poruszania się sprzętu służącego do utrzymania cieków,
- tereny w granicach pasa technicznego linii radiowych,
- tereny przewidziane pod budowę siłowni wiatrowych /poza infrastrukturą techniczną do obsługi siłowni/.

Zakaz zabudowy lub jej dopuszczenie na wyżej wymienionych terenach odbywać się będzie na podstawie ustaleń zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, po rozpoznaniu szczegółowych uwarunkowań danego terenu, uwzględniając procedury określone w przepisach szczegółowych i opinii właściwych organów.

Tereny podlegają ochronie planistycznej i ograniczeniom w zakresie lokalizacji zabudowy oraz sposobu użytkowania. Ograniczenia obejmować mogą formy użytkowania stwarzające zagrożenia dla środowiska (zanieczyszczenie, utratę jego walorów lub zubożenie potencjału). Dopuszczone jest użytkowanie (poza utrzymaniem obiektów i urządzeń służących gospodarce leśnej lub wodnej) – zgodnie z określonymi zasadami - na terenowe funkcje rekreacji, ekoturystyki itp.

2. Zasady realizacji programu rozwoju osadnictwa

- a) Poprawa warunków zamieszkiwania ludności poprzez:
  - zapewnienie wskaźnika jednego mieszkania na jedno gospodarstwo domowe,
  - zapewnienie możliwości rozbudowy i podniesienia standardów użytkowych przy jednoczesnym zachowaniu wartości przyrodniczych i kulturowych.
- b) Założenia rozwoju oraz warunki zabudowy i zagospodarowania:
  - możliwość uzupełniania zabudowy na wolnych działkach, w historycznie ukształtowanych ciągach zabudowy,
  - poszerzenie terenów budowlanych w obszarze ośrodka gminnego,
  - kształtowanie nowych terenów budowlanych, jako kontynuacji wykształconych ciągów zabudowy,
  - możliwość przekształcenia opustoszałych siedlisk rolniczych na cele budownictwa jednorodzinnego (poza obszarem Natura 2000)
  - zapewnienie dostępności komunikacyjnej i doprowadzenie niezbędnych mediów z zakresie wodociągów, odprowadzenia ścieków, energetyki, gazyfikacji i telefonii,
  - wydzielenie przestrzeni publicznych oraz zapewnienie pełnej dostępności do usług podstawowych i urządzeń elementarnych jako funkcji towarzyszących zabudowie mieszkaniowej,

- zapewnienie możliwości rozwoju usług komercyjnych (m.in. handlu, gastronomii, rzemiosła) niestanowiących uciążliwości w terenach zabudowy mieszkaniowej,
- w zakresie zapewnienia potrzeb socjalnych nie wydziela się w planie specjalnych rezerw terenowych, przyjmując adaptację stanu istniejącego z jednoczesną możliwością realizacji dodatkowych zamierzeń w obrębie zabudowy istniejącej, projektowanej lub odtwarzanej w miejscach historycznie udokumentowanych,
- dla obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorskich obowiązują wytyczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Przy lokalizacji nowej zabudowy i przy adaptacji na ten cel miejsc ze śladami po nieistniejącej już zabudowie siedliskowej, preferuje się translokację tradycyjnych budynków wiejskich lub wznoszenie nowej o charakterze zbliżonym do wartościowej architektury lokalnej z zastosowaniem tradycyjnych rozwiązań materiałowych.

Wyklucza się formy zbyt awangardowe, dysharmonizujące z krajobrazem kulturowym. Wojewódzki Konserwator Zabytków ma prawo wnoszenia szczegółowych warunków konserwatorskich w stosunku do obowiązujących w zapisach studium - na etapie projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz na etapie projektów budowlanych dla obiektów i obszarów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków oraz w strefach występowania stanowisk archeologicznych.

3. Parametry i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów

Spełnienie wymagań w zakresie ładu przestrzennego, wiąże się z przestrzeganiem standardów w zabudowie i zagospodarowaniu nowo wyznaczonych terenów. Powinny one być ustalane w zmianach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, po rozpoznaniu uwarunkowań lokalnych i programu inwestorskiego. Określone poniżej wielkości należy przyjmować jako wskaźniki minimalne, z zastrzeżeniem możliwości ich weryfikacji, w dostosowaniu do wymogów przepisów szczególnych, z tolerancją do 10%.

Poniżej podane parametry i wskaźniki nie obowiązują w zespołach istniejącej zabudowy wykształconej w historycznych układach.

a) Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa z dopuszczeniem nieuciążliwych usług:

Zasady zagospodarowania przestrzennego

- dla nowo projektowanych budynków, skala zabudowy i jej charakter, winny być dostosowane do tradycji miejsca i krajobrazu.
- kształtowane nowych zespołów zabudowy o czytelnym układzie i kompozycji przestrzennej, uwzględniających konieczność lokalizowania ogólnodostępnych przestrzeni publicznych;
- porządkowanie i rozbudowa istniejących układów przestrzennych, ze szczególnym uwzględnieniem racjonalnych podziałów gruntów i wytyczania lokalnych układów komunikacyjnych,
- uzupełnienie funkcji mieszkalnych zabudową usługową komercyjną z wykluczeniem obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000m², inwestycji powodujących zagrożenie dla jakości środowiska i warunków życia, a także sprzecznych z charakterem lokalnym istniejącej zabudowy pod względem formy i skali.
- przy adaptacji budynków istniejących należy dążyć do zachowania wartościowych kulturowo i estetycznie elementów budowli, a przy rozbudowie do ich kontynuacji;
- lokalizacja siedlisk rolniczych nie może stwarzać uciążliwości dla zabudowy jednorodzinnej,
- należy zapewnić niezbędną ilość miejsc parkingowych dla usług na własnej działce;
- tereny zabudowy powinny spełniać wymogi w zakresie zaopatrzenia w infrastrukturę techniczną
- wyklucza się budowy typu domki campingowe, altany ogródków działkowych itp.
- na istniejących działkach budowlanych o szerokości równej lub mniejszej niż 16 m dopuszcza się sytuowanie budynków w odległości 1,5 m od granicy lub bezpośrednio przy granicy.

Parametry i wskaźniki zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej

- Minimalna powierzchnia dla działek nowowydzielanych: 1000m²
- Minimalna szerokość działek nowowydzielanych: 20 m
- Minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej: 55%
- Max. ilość kondygnacji dla budynku mieszkalnego w tym poddasze użytkowe: 2
- Max. ilość kondygnacji dla budynku gospodarczego: 1
- Max. wysokość zabudowy: 9 m

Parametry i wskaźniki zabudowy zagrodowej

- Minimalna powierzchnia dla działek nowowydzielanych: 2000m²
- Minimalna szerokość działek nowowydzielanych: 25 m
- Minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej: 40%
- Max. ilość kondygnacji dla budynku mieszkalnego w tym poddasze użytkowe: 2
- Max. ilość kondygnacji dla budynku gospodarczego: 1
- Max. wysokość zabudowy dla budynku mieszkalnego: 9 m

b) Tereny przemysłu

Zasady zagospodarowania przestrzennego

- możliwość realizacji zabudowy związanej z produkcją i przetwórstwem produktów rolnych, zabudowa przemysłowa, magazynowa, składy, zabudowa usługowa, obiekty i urządzenia umożliwiające realizację przedsięwzięć komercyjnych
- tereny przemysłu nie mogą być lokalizowane na działkach o przeznaczeniu na cele mieszkaniowe,
- oddziaływanie związane z prowadzoną działalnością musi ograniczać się do granic własności inwestora lub granic strefy ochronnej wyznaczonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- w ramach terenu inwestycji należy zapewnić odpowiednią ilość miejsc parkingowych dla pracowników i klientów, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych,

Parametry i wskaźniki zabudowy przemysłowej

- Minimalna powierzchnia dla działek nowowydzielanych: 2000m²
- Minimalna szerokość działek nowowydzielanych: 25 m
- Optymalny udział powierzchni biologicznie czynnej: 30%
- Ilość kondygnacji: 1
- Max. wysokość zabudowy: wynikająca z potrzeb technologicznych

c) Tereny usług

Zasady zagospodarowania przestrzennego

- możliwość realizacji usług komercyjnych oraz produkcji o charakterze rzemieślniczym,
- oddziaływanie związane z prowadzoną działalnością musi ograniczać się do granic własności inwestora lub granic terenu przeznaczonych na ten cel w planie,
- miejsca parkingowe dla interesantów, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych, należy zapewnić w odpowiedniej ilości w obrębie terenu inwestycji,
- dopuszcza się lokalizowanie zabudowy mieszkaniowej na terenie własnej działki usługowej

Parametry i wskaźniki zabudowy usługowej

• Minimalna powierzchnia dla działek nowowydzielanych:	1500m ²
• Minimalna szerokość działek nowowydzielanych:	25 m
• Optymalny udział powierzchni biologicznie czynnej:	40%
• Max. ilość kondygnacji:	1
• Max. wysokość zabudowy:	7 m

Parametry i wskaźniki zabudowy usług publicznych

• Minimalna powierzchnia dla działek nowowydzielanych:	2000m ²
• Minimalna szerokość działek nowowydzielanych:	25 m
• Optymalny udział powierzchni biologicznie czynnej:	40%
• Max. ilość kondygnacji, w tym poddasze użytkowe:	2
• Max. wysokość zabudowy:	11 m

d) Tereny turystyki, sportu i rekreacji

Funkcje i kierunki zagospodarowania przestrzennego

- usługi turystyczne lokalizowane w zabytkowych obiektach lub obiektach o tradycyjnej architekturze powinny być dostosowane do chłonności tych obiektów zachowując charakter historycznej zabudowy lub odtwarzać ich architekturę; dopuszcza się dopełnienie funkcji w budynkach towarzyszących - nowo wznoszonych, lecz zawsze utrzymanych w charakterze istniejącej zabudowy;
- urządzone przy szlakach turystycznych i ścieżkach spacerowych punkty widokowe powinny być wyposażone w małą architekturę: ławy, stoły o formach prostych nawiązujących do tradycji architektury wiejskiego regionu, na punktach kulminacyjnych wyklucza się zadaszenia;
- tereny powinny harmonijnie wpisywać się w krajobraz kulturowy i przyrodniczy, w sposób nie naruszający stabilności ekosystemów, ukształtowania terenu oraz stosunków wodnych.

4. OBSZARY ORAZ ZASADY OCHRONY PRZYRODY, OCHRONY ŚRODOWISKA

4.1 Założenia i cele ekologicznego rozwoju

Przyjęte założenie rozwoju zrównoważonego przekłada się na szereg konkretnych zasad z których, w warunkach naturalnych gminy, zagrożeń środowiska i sytuacji społeczno -gospodarczej, pierwszoplanowe znaczenie przypisuje się zasadom:

- równego dostępu do środowiska dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz dla wszystkich użytkowników,
- zintegrowanego podejścia do ochrony środowiska,
- likwidacji zanieczyszczeń, uciążliwości i zakłóceń w środowisku,
- uspołecznienia polityki ekologicznej.

Realizacja tych, priorytetowych dla gminy zasad, sprzyjać będzie:

- 1) poprawie bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców i działalności gospodarczej, przy czym pod pojęciem bezpieczeństwa ekologicznego należy rozumieć nie tylko właściwy, to jest zgodny z normami stan sanitarny i jego zabezpieczenie przed klęskami żywiołowymi, ale również możliwość rekreacji i wypoczynku,
- 2) podnoszeniu stabilności krajobrazu,
- 3) trwałemu zachowaniu gatunków rodzimych zwierząt egzystujących w warunkach zbliżonych do naturalnych,
- 4) poprawienie walorów estetycznych krajobrazu.

Wiodącym założeniem jest harmonizowanie zagospodarowania z przyrodą w nawiązaniu do predyspozycji naturalnych terenu; za priorytetowe uznaje się:

- 1) właściwe w aspekcie stabilności krajobrazu - ukierunkowanie zmian w strukturze ekologicznej gminy, a także rozwój tzw. Systemu Przyrodniczego Gminy,
- 2) objęcie ochroną prawną najcenniejszych obszarów i obiektów przyrodniczych,
- 3) ochronę i kształtowanie różnorodności biologicznej środowiska, również podczas gospodarowania zasobami naturalnymi,
- 4) poprawę stanu sanitarnego środowiska i rekultywację jego zdegradowanych fragmentów,

O ile poprawa stanu środowiska jest częściowo uzależniona od sytuacji w regionie (głównie warunki aerosanitarnie), o tyle ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, kształtowanie warunków przyrodniczych oraz kreowanie nowych form korzystania z zasobów naturalnych, są wyłącznie uzależnione od przyjętej przez gminę strategii postępowania i konsekwencji w jej realizacji.

Obszarami szczególnego zainteresowania polityki ekologicznej powinien być układ dolin rzecznych i dużych kompleksów leśnych. Doliny, w tym szczególnie Dolina Tyśmienicy, odzwierciedlają całokształt zjawisk jakie zachodzą w obrębie zlewni. Stanowią największy potencjał przyrodniczy i krajobrazowy gminy oraz odgrywają wiodącą rolę ekologiczną.

4.2 Kierunki kształtowania struktury ekologicznej gminy

Pomimo, że środowisko przyrodnicze gminy zostało poddane w ciągu minionych dwóch wieków silnym przemianom wskutek ekspansji rolnictwa, a struktura ekologiczna gminy na ogół jest zgodna z naturalnymi predyspozycjami środowiska, istnieje potrzeba jej modyfikacji. Zmiany powinny zmierzać w kierunku podniesienia ogólnej stabilności krajobrazu, zwiększenia produktywności ekosystemów oraz przyrodniczego wzbogacenia środowiska. W istniejących warunkach naturalnych gminy za główny sposób jej wzbogacania przyrodniczego uznaje się: zalesienia i fitomeliorację.

Zalesieniom, w zależności od lokalnych uwarunkowań, przypisuje się funkcje:

- 1) fizjotaktyczne (ochronne), głównie w aspekcie zapobiegania marginalizacji gruntów rolnych i porolnych,
- 2) fizjocenotyczne, polegające na zapewnieniu warunków do zachowania różnorodności biologicznej na poziomie krajobrazowym, ekosystemowym i gatunkowym,
- 3) stabilizujące i usprawniające funkcjonowanie systemu ekologicznego,
- 4) produkcyjne, szczególnie w sytuacjach, w których sprzyjają osiągnięciu większej zwartości i ciągłości przestrzennej poprzez kompleksy leśne.

Funkcje fitocenotyczne wprowadzanych zalesień przeplatają się w zasadzie z każdą inną, leżącą -jako główną - u podstaw zmian w strukturze ekologicznej gminy.

Stosunkowo największe możliwości dolesień istnieją w środkowej części gminy, to jest w rejonie odznaczającym się mozaikową, polno - leśną strukturą ekologiczną. Z tego względu pod zalesienia wskazuje się tę oraz południową część gminy; biorąc pod uwagę dość słabe gleby istnieją tam największe szanse zwiększenia wartości kompleksów leśnych, a także kształtowania powiązań przyrodniczych o charakterze leśnym pomiędzy największymi kompleksami leśnymi.

W trakcie wyznaczania granicy polno - leśnej, kierując się wymogami ochrony różnorodności biologicznej środowiska i ochrony krajobrazu:

- nie zmieniano użytkowania leśnego terenu na nieleśne, nie wyrównywano linii brzegowej lasu, poza stykiem lasu z gruntami ornymi,
- wykluczono spod zalesień śródleśne podmokłe łąki, mające istotne znaczenie dla różnorodności biologicznej środowiska.

Fitomelioracja to kompleks działań mających na celu poprawę warunków środowiskowych przy pomocy form trwałej szaty roślinnej właściwej dla danego regionu geobotanicznego, z uwzględnieniem uwarunkowań fitogeograficznych i synchorologicznych. Przy zabiegach

fitomelioracyjnych stosuje się dwa rodzaje użytków trwałych: o przewadze drzew i krzewów oraz o przewadze darni.

Pod fitomeliorację przeznaczają się:

- słabe grunty przyleśne, których zalesienie jest adekwatnym do ich wartości, agroekologicznym sposobem użytkowania,
- kierunki powiązań przyrodniczych (istniejących i potencjalnych), które pasmowo zalesione i zadrzewione, wpłyną korzystnie na spójność systemu,
- niewielkie stromizny w strefie zboczowej doliny Tyśmienicy, które zalesione wpłyną na pożądaną mozaikowość krajobrazu,
- ubogie w zielen naturalną tereny rolne, które zyskają na fizjonomii krajobrazu i wartościach agroekologicznych.

4.3 Kierunki kształtowania systemu ekologicznego

Z katalogu działań najczęściej podejmowanych dla udrożnienia i stabilizacji bądź rozwoju (w sensie zwiększenia liczby połączeń przyrodniczych) systemu ekologicznego, za najbardziej pożądane i możliwe do zastosowania w gminie Czemierniki uznaje się:

- wzmocnienie, poprzez dolesienia, powiązań przyrodniczych rysujących się pomiędzy kompleksami leśnymi,
- obudowę biologiczną tych odcinków koryta tej rzeki, które są pozbawione zieleni ochronnej,
- utrzymanie drożności dolinek i zachowanie ich w użytkowaniu łąkowym,
- likwidację obiektów destrukcyjnych tkwiących w systemie (głównie dzikich składowisk złomu samochodowego),
- rekultywację terenów poeksploatacyjnych.

4.4 Ochrona różnorodności biologicznej

Różnorodność biologiczna to zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów, różnego pochodzenia, obejmująca, między innymi, ekosystemy lądowe i wodne oraz zespoły ekologiczne których są częścią, włączając w to także zróżnicowanie w obrębie poszczególnych gatunków, międzygatunkowe oraz zróżnicowanie ekosystemów (art. 2 Konwencji o Różnorodności Biologicznej).

Ochrona różnorodności biologicznej to zespół sprzężonych ze sobą działań podejmowanych w celu zachowania i wzbogacenia zasobów przyrody ożywionej na wszystkich poziomach organizacji biosfery: genetycznym, gatunkowym i ekosystemowym (zespołów ekologicznych).

Do obszarów szczególnie ważnych z punktu widzenia różnorodności biologicznej środowiska w gminie Czemierniki należą:

- mokradła dolinne (również śródleśne, śródpolne),
- siedliska przyrodnicze objęte ochroną (koncentrują się w dolinach rzecznych i w lasach głównie państwowych),
- murawy napiaskowe,
- stanowiska roślin chronionych (spotykane na terenie całej gminy),
- ekosystemy leśne z fitocenoząmi adekwatnymi do siedlisk.

W odniesieniu do terenów o szczególnych walorach bioróżnorodności generalna strategia działań powinna polegać na:

- zachowaniu stosunków ekologicznych w stanie nienaruszonym,
- podnoszeniu walorów bioróżnorodności środowiska poprzez podtrzymywanie (nie przeszkadzanie) takich procesów sukcesji ekologicznej, które przejawiają się w pojawianiu się w ekosystemach gatunków rodzimych, dla których zaistniała możliwość powstania nisz ekologicznych).

4.5 Zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych

Warunki ochrony obszarów i obiektów wskazanych do objęcia ochroną prawną

a) Projektowany Tyśmienicki Obszar Chronionego Krajobrazu

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (2002) do statusu obszaru chronionego krajobrazu wskazuje się, z terenu gminy, kompleks Borów Czemiernickich i dolinę Tyśmienicy. Do czasu ustanowienia obszaru chronionego krajobrazu tereny przewidziane są formą ochrony planistycznej, która polega na:

- szczególnej dbałości o estetykę krajobrazu, w tym:
  - ochronie punktów i panoram widokowych,
  - ochronie naturalnego krajobrazu dolin rzecznych i zbiorników wodnych,
  - ochronie krajobrazu naturalnych ekosystemów,
- szczególnej dbałości o harmonię użytkowania gospodarczego z wartościami przyrodniczo - krajobrazowymi,
- wymogu zachowania przestrzennej zwartości oraz przestrzennych powiązań pomiędzy obszarami o wysokiej aktywności biologicznej,
- zakazie lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko z wyjątkiem gazociągów.

b) Projektowane pomniki przyrody

Do statusu pomnika przyrody wskazuje się następujące obiekty przyrody ożywionej:

- 1) aleja lipowa (81 lip na dystansie 660m) ciągnąca się wzdłuż drogi łączącej leśniczówkę Bełcząc ze skrzyżowaniem z drogą Bełcząc - Przymiarki,
- 2) lipa drobnolistna (o obwodzie pnia 530 cm) rosnąca w pasie drogi powiatowej z Czemiernik do Suchowoli,
- 3) dąb szypułkowy (o obwodzie pnia 560 cm, wysokości ponad 20m) na działce leśnej w uroczysku Motyl.
- 4) wiąz zlokalizowany w obrębie tzw. „nawsia” w Lichtach- ze względu na wartości kulturowe

Do czasu objęcia tych obiektów ochroną prawną i określenia tym samym, rodzaju zakazów, obowiązuje utrzymanie ich w dotychczasowym stanie.

c) Proponowane lasy ochronne

Do statusu lasów glebochronnych i wodochronnych wskazuje się fragmenty lasów prywatnych i enklawy lasów państwowych:

- 1) fragment Lasu Choiny,
- 2) łąg jesionowo - olszowy w lesie Brzeziny,
- 3) łąg jesionowo - olszowy w lesie w Stoczku,
- 4) skrawki olsów w Stoczku.

W lasach tych funkcja gospodarcza powinna być podporządkowana funkcji ochronnej jako obiektywnie wiodącej.

Szczegółowe sposoby prowadzenia gospodarki leśnej, w tych lasach, określi akt prawny o uznanie ich za ochronne.

4.6 Zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego obszarów o podwyższonym potencjale ekologicznym wymagającym ochrony planistycznej

Istotne miejsce w polityce przestrzennej zajmuje ochrona planistyczna. W zakresie ochrony zachowawczej (a częściowo i czynnej) środowiska wspomaga ona ochronę prawną, wyznacza bowiem dopuszczalne ramy zagospodarowania przestrzennego użytkowania obszarów nie kwalifikujących się do objęcia ustawowymi formami specjalnej ochrony, ale wymagających, ze względu na kluczowe znaczenie dla stabilności krajobrazu przyrodniczego, szczególnego potraktowania w studium i planie.

W studium ochroną planistyczną obejmuje się te elementy struktury przyrodniczej gminy, które decydują o funkcjonowaniu środowiska bądź wspomagają je i wprowadza się związane

z tym aspektem ekologicznych uwarunkowań zagospodarowania, specjalne formy ochrony planistycznej o szczególnych zasadach użytkowania terenu są to : System Przyrodniczy Gminy oraz przebiegające przez obszar gminy Krajowe Korytarze Ekologiczne.

Ustalenia ogólne dotyczące zasad ochrony i zagospodarowania obszarów wymagających ochrony planistycznej.

System Przyrodniczy Gminy

System przyrodniczy Gminy (SPG) to ekologicznie aktywny, ciągły przestrzennie układ, na który składają się zarówno elementy o randze krajowej i regionalnej (wojewódzkiej), jak i lokalnej. Jego podstawę tworzą takie główne elementy struktury krajobrazu jak:

- dolina Tyśmienicy,
- zwarte kompleksy leśne, tj. Bory Czemiernickie i kompleks Brzeziny.

Ponadto system współtworzą:

- mniejsze płaty leśne,
- małe dolinki rzeczne i suche obniżenia dolinne umożliwiające komunikację ekologiczną i kształtowanie nowych powiązań przyrodniczych,
- strefy ochrony warunków siedliskowych lasu.

Zasady gospodarowania w SPG :

Z systemu wyklucza się:

- lokalizację wszelkich inwestycji mogących destabilizować równowagę ekologiczną i dysharmonizować krajobraz, a w szczególności zakładów przemysłowych i ferm, a także magazynów, składów i baz w postaci zwartych i monolitycznych form zabudowy kubaturowej,
- składowanie odpadów (bytowych, przemysłowych), a także lokalizację wylewisk i grzebowisk zwierząt,
- odprowadzanie ścieków do wód i gruntu.

ogranicza się do minimum:

- lokalizację nowych kopalń surowców mineralnych

Funkcja stabilizacji równowagi środowiska, również poprzez zasilanie ekologiczne terenów przekształconych, która jest funkcją pierwszoplanową SPG, wymaga działań z jednej strony - pielęgnacyjnych: konserwujących (ochrona), zaś z drugiej - działań wzmacniających i wzbogacających środowisko. W istniejących warunkach naturalnych gminy (ubóstwo zjawisk wodnych na wierzchołkach, susza hydrologiczna) fitomeliorację uznaje się za główny czynnik sprawczy podniesienia stabilności krajobrazu.

Gospodarowanie zasobami przyrody w SPG powinno podlegać takim rygorom, które uniemożliwiają przekroczenie granic odnawialności zasobów, względnie nie dopuszczają do utraty przez środowisko walorów naturalnych. Dotyczy to w szczególności:

- zagospodarowania turystycznego części systemu wyłącznie zgodnie z naturalną chłonnością środowiska,
- chłonność wód podziemnych, która nie może przekraczać naturalnej wielkości ich odnawialności,
- gospodarki leśnej, która winna być ukierunkowana na podniesienie odporności ekosystemu leśnego i dostosowania do wymogów obowiązujących w lasach ochronnych.

Za integralny składnik SPG uznaje się strefę ochrony warunków siedliskowych lasu. Studium wyznacza taką strefę, zmiennej szerokości w zależności od lokalnych uwarunkowań. Strefa ta powinna być wyłączona spod lokalizacji obiektów uciążliwych dla środowiska leśnego, a także spod takich prac hydrotechnicznych i melioracyjnych, które mogą zakłócić stosunki wodne. Gospodarka przestrzenna w tej strefie powinna uwzględniać walory wizualno -krajobrazowe, jakie współtworzy las i wykluczać zabudowę mieszkaniową w promieniu 30 m od linii brzegowej lasu.

Krajowe korytarze ekologiczne

Przez teren gminy przebiegają dwa korytarze, których ranga uznana jest za krajową:

- korytarz dolinny o nazwie Północno - Centralny, który współtworzy Dolina Tyśmienicy,
- korytarz dolinny o nazwie Południowo - Centralny, który współtworzą kompleksy leśne i doliny rzeczne w centralnej części województwa, a na terenie gminy - Bory Czemiernickie.

Przesłankami ustanowienia w ramach krajowego systemu obszarów chronionych dwóch korytarzy ekologicznych przebiegających przez teren gminy były:

- w odniesieniu do korytarza o charakterze dolinnym- zapewnienie łączności pomiędzy głównymi w kraju obszarami chronionymi i ostojami przyrody,
- w odniesieniu do korytarza o charakterze leśnym i polno - leśnym- zapewnienie warunków do migracji dużych ssaków.

W związku z tym ochrona drożności tych przestrzennych powiązań ekologicznych wymaga:

- wykluczenia inwestowania kubaturowego w strefie korytarza dolinnego,
- zakazu szczelnej obudowy korytarza pasmami osadniczymi,
- wykorzystania wszystkich możliwych dolesień, głównie uwarunkowanych słabszymi glebami (z wykluczeniem łąk).

4.7 Ustalenia dotyczące bezpieczeństwa ekologicznego gminy

Warunki zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią

W zakresie terenów zagrożonych powodzią ograniczenia polegają zarówno na podporządkowaniu się „Krajowemu programowi ochrony przeciwpowodziowej” jak i programowi wojewódzkiemu. Do warunków zagospodarowania tych terenów należy wprowadzić, oprócz zakazów określonych w obowiązujących przepisach prawa, również:

- zakaz lokalizacji nowej zabudowy z wyłączeniem przypadków dopuszczonych w przepisach szczególnych w oparciu o decyzję Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej; w odniesieniu do istniejącej zabudowy, jej adaptacji i możliwości rozbudowy- zgodnie z ustaleniami zawartymi w zasadach zagospodarowania głównych jednostek strukturalnych,
- zakaz składowania odpadów oraz środków mogących zanieczyścić środowisko w przypadku wystąpienia powodzi,
- nakaz likwidacji obiektów mogących zanieczyścić środowisko.

4.8 Zasady gospodarowania zasobami naturalnymi oraz kierunki ochrony jakości środowiska i jego rekultywacji

Zasady ochrony i gospodarowania zasobami surowców mineralnych:

- zakaz podejmowania eksploatacji tych złóż, których wydobywanie prowadziłoby do drastycznych zakłóceń w funkcjonowaniu środowiska i dewastacji krajobrazu (dotyczy złóż torfów oraz złóż kruszyw pod lasami o projektowanej funkcji ochronnej),
- nakaz prowadzenia eksploatacji ściśle z warunkami koncesji, określającymi zasady regionalnej gospodarki złożem.

Prawidłowe gospodarowanie zasobami surowcowymi powinno polegać na minimalizowaniu szkód w środowisku, jakie nieuchronnie wywołuje ta forma działalności gospodarczej. Chodzi nie tylko o obowiązek rekultywacji wyeksploatowanej części złoża (co wymusza koncesja), ale również uwarunkowanie eksploatacji złóż na terenach przyleśnych obowiązkiem utworzenia filarów ochronnych, a także zakaz nadpoziomego składowania skały płonej.

Zasady ochrony i gospodarowania zasobami wodnymi:

Ochrona zasobów wodnych w gminie powinna być zagwarantowana w planie poprzez następujące ustalenia:

- wyznaczenie pasa ochronnego cieków (o szerokości 50m w przypadku Tyśmienicy i 15 m w przypadku innych cieków licząc w jedną stronę),
- obowiązek ochrony dolin rzecznych poprzez zakaz takiego ich zagospodarowania, które mogłoby osłabić ich zdolności retencyjne,
- obowiązek utrzymania zachowanych na dłuższych lub krótszych odcinkach w stanie naturalnym odcinków innych cieków,
- obowiązek kształtowania biologicznej obudowy cieków,
- zakaz eksploatacji surowców w korytach rzecznych,
- zakaz usuwania zieleni łąkowej -z wyjątkiem przypadków służących ochronie przed powodzią,
- obowiązek ochrony systemów melioracyjnych z dopuszczeniem możliwości odbudowy tych jego elementów, które służą nawodnieniu,
- obowiązek ochrony wszystkich mokradeł, w tym zwłaszcza torfowisk, ze względu na ich wyjątkowe znaczenie w stabilizowaniu równowagi hydrologicznej,
- przeznaczenie do objęcia systemami kanalizacji zbiorczej bądź indywidualnej terenów zabudowy mieszkaniowej.

Zasady ochrony i gospodarowania zasobami leśnymi:

Dla skuteczności ochrony lasów ustala się następujące zasady polityki przestrzennej:

- prowadzenie gospodarki leśnej w sposób pozwalający na utrzymanie trwałości lasów i ciągłości ich wielostronnych funkcji,
- kształtowanie struktury gatunkowej w kierunku zwiększenia odporności na wpływ czynników zewnętrznych i dostosowania do miejscowego siedliska,
- zakaz lokalizacji zabudowy kubaturowej i ogrodzeń na gruntach leśnych, poza obiektami służącymi obsłudze gospodarki leśnej,
- kształtowanie granicy polno - leśnej zgodnie z zasadami ekologicznymi oraz ochrony stref ekotonalnych lasu przed działaniami mogącymi zdestabilizować ich funkcjonowanie,

W kształtowaniu struktury przestrzennej lasów szczególne znaczenie będzie miało wprowadzenie zalesień:

- sprzyjających ich większej spójności wewnętrznej i kształtowaniu stref ekotonowych,
- umożliwiających wzmacnianie istniejących i tworzenie nowych korytarzy ekologicznych,
- zmniejszających fragmentaryzację średnich kompleksów leśnych poprzez łączenie ich w większe.

Zasady ochrony i gospodarowania zasobami gleb:

Ochrona gleb powinna być zagwarantowana przede wszystkim:

- w warunkach zagospodarowania terenów przeznaczonych pod rolnictwo - poprzez wyznaczenie terenów upraw polowych wyłączonych spod zabudowy, co umożliwiłoby zachowanie zwartych arealów dobrych gleb o wysokich wartościach produkcyjnych,
- w warunkach zagospodarowania terenów przeznaczonych pod mieszkalnictwo- poprzez określenie minimalnej powierzchni działek budowlanych pod różne typy zabudowy celem zapobieżenia nadmiernemu techniczno - przestrzennemu rozdrobnieniu powierzchni gruntów rolnych,
- w warunkach zagospodarowania terenów zieleni- poprzez ustalenie ochrony zadrzewień śródpolnych, które odgrywają bardzo istotną rolę w funkcjonowaniu agroekosystemów, wpływając korzystnie na ich zdolności produkcyjne.

Rekultywacja powierzchni ziemi

Do rekultywacji i zagospodarowania wskazuje się wyrobiska i tereny poeksploatacyjne oznaczone na rysunku studium. Jest to tym pilniejsze, że w niektórych z nich gromadzone są śmiecie,

stanowiące zagrożenie przede wszystkim dla wód gruntowych. Likwidacji wymagają wszystkie dzikie wysypiska odpadów. Skutecznemu unieszkodliwianiu odpadów służyć może konteneryzacja systemów ich gromadzenia lub zorganizowany system odbioru odpadów.

5. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

Celem studium jest stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego w rozumieniu „Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (ICOMOS - Paryż 1972), gdzie oprócz obiektów zabytkowych, za dziedzictwo naturalne uznaje się wartościowe elementy przyrody, formacje i strefy geologiczne i fizjograficzne, a także miejsca wartościowe z punktu widzenia estetycznego lub naukowego”.

Zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową sporządzoną we Florencji z dnia 20 października 2000r. ratyfikowaną przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2004 r. krajobraz przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych oraz jest on podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, przyczyniając się do dobrobytu ludzi i konsolidacji europejskiej tożsamości.

„Krajobraz jest obliczem - fizjonomią środowiska, w którym żyjemy. Ma to nie tylko znaczenie współczesne, na co dzień, ale również znaczenie i to ogromne, dla poczucia tożsamości. Stanowi je identyfikacja społeczna z miejscem zamieszkania, regionem, na koniec z krajem- „małą” i „wielką” ojczyzną.” (Bogdanowski J., Studia i Materiały „Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu- narodowa Instytucja Kultury, Zeszyt 18(30), W-wa 1998).

5.1 Zasady ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego:

- 1) Podporządkowanie wskazanych w Studium zasad zagospodarowania przestrzennego priorytetowi ochrony środowiska kulturowego stanowiącego ważny element dla rozwoju gminy;
- 2) Dla zachowania tożsamości kulturowej uwzględnia się ochronę:
  - historycznych układów drożnych wraz z lokowanymi przy nich kapliczkami i krzyżami
  - układu urbanistycznego miejscowości Czemierniki,
  - zespołu pałacowo – obronnego w Czemiernikach
  - zespołów podworskich wraz z towarzyszącą im zielenią komponowaną i układami wodnymi,
  - zespołów zabudowy wiejskiej,
  - cmentarzy,
  - zabytków techniki,
  - terenów nasyconych znaleziskami archeologicznymi.
- 3) Ważnym elementem, wymagającym ochrony przed przekształceniami i degradacją są:
  - naturalne zbiorniki wodne,
  - starorzecza,
  - doliny rzeczne,
  - dalekie, rozległe panoramy z dominantami oraz wzajemne powiązania krajobrazowe,
  - naturalnie powstałe wnętrza krajobrazowe (np. pola zamknięte ścianą lasu lub zabudową wsi),
  - grupy wysokiej zieleni w otwartym krajobrazie, aleje, a także pojedyncze drzewa („grusze na miedzach”).
- 4) Na terenach objętych ochroną planistyczną należy utrzymać wartościowe elementy krajobrazu kulturowego i dążyć do ich sanacji, a nawet w pewnych sytuacjach przywrócenia dawnych układów przestrzennych.

5.2 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego

1)Urbanistyka:

Ustala się następujące ogólne wytyczne do opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

- całość historycznego układu urbanistycznego do zachowania bez zmian z rynkiem i siecią ulic,
- rynek do bezwzględneho zachowania w obecnym obrysie,
- należy utrzymać charakter małomiasteczkowej zabudowy przyrynkowej z zachowaniem jej skali,
- do całego historycznego zespołu urbanistycznego należy wykorzystywać tradycyjne materiały wykończeniowe.

2) Obszary rustykalne:

Układy wsi:

- należy zachować czytelne i jednorodne układy zabudowy w Wygnanowie, Lichtach oraz Bełczącu,
- dogęszczenia zabudowy powinny stanowić kontynuację istniejących układów ruralistycznych,
- w nowej zabudowie kolonijnej należy porządkować gospodarowanie przestrzenią, poprzez zaniechanie dalszego rozpraszania zabudowy,
- w układach zabudowy działek zagrodowych nawiązać do najczęściej stosowanych w miejscowościach sposobów sytuowania budynków mieszkalnych i gospodarczych,
- dla nowej zabudowy należy stosować projekty harmonijne wpisane w krajobraz, nawiązujące do typowych cech budownictwa tradycyjnego (wysokość zabudowy, kształty dachów, ganki typy szczytów itp.),
- należy zachować kapliczki przydrożne.

3)Trakty historyczne

- zachować historyczne układy dróg lokalnych i nie wprowadzać nowych, które mogłyby zakłócić ich bieg

4)Zespoły i obiekty sakralne

Kościół, kaplice, kapliczki, cmentarze wszystkich wyznań (czynne i zamknięte) stanowią w gminie Czemierniki główne dominanty przestrzenne.

- należy zachować wartość kulturową i historyczną lokalizowania krzyży i kapliczek w miejscach o wielowiekowej tradycji,
- zachowanie zieleni towarzyszącej obiektom sakralnym,
- wyeksponowanie w krajobrazie cmentarza żydowskiego.

5)Zespół rezydencjonalny i zespół parkowo - dworskie

- zachowanie kompleksu stawów podworskich w Bełczącu,
- utrzymanie powiązań między obiektami a otaczającym krajobrazem,
- odtworzenie zieleni komponowanej.

6)Architektura użyteczności publicznej i przemysłowa

- adaptacja młynu i aresztu na nowe funkcje

7)Archeologia

- wyeksponowanie w krajobrazie grodziska w Niewęgłoszu,
- grodzisko należy wyłączyć z użytkowania rolniczego, które narusza formę obiektu.

8) Wartości niematerialne

Wartości niematerialne mają ogromne znaczenie dla utrzymania tożsamości kulturowej gminy.

- pozostawianie i przywracanie nazw charakterystycznych terenów- Kuźmienna Góra, Uroczysko Gaj, Uroczysko Motyl, Kuranciarnia, Borowa Droga, Dzikie Łąki

5.3 Zasady ochrony prawnej zespołów i obiektów zabytkowych

1) Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

a) Dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków (objętych strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej) ustala się:

- zachowanie zabytków w ich obecnej formie przestrzennej wraz z ich najbliższym otoczeniem,
- utrzymanie w miarę możliwości pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (dopuszcza się możliwość dokonania zmian w sposobie użytkowania, o ile zostaną zaakceptowane przez służby konserwatorskie),
- użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,
- przywracanie, w miarę możliwości, utraconych wartości obiektom przy poprawie standardu funkcjonalnego i technicznego,
- zagospodarowanie terenów otaczających w sposób zgodny z zabytkowym charakterem obiektu;
- zagwarantowanie stref ochrony krajobrazowej i osi widokowych, stref ekspozycji i stref obserwacji archeologicznej,
- pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych zagospodarowaniem i rewaloryzacją obiektów zabytkowych.

Wszelkie prace projektowe wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich sformułowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zawierających w miarę potrzeb zalecenia specjalistycznych badań oraz ekspertyz interdyscyplinarnych. W oparciu o projekty WKZ wydaje zezwolenia na prowadzenie prac realizacyjnych oraz zezwolenia w przypadku potrzeby wtórnych podziałów działek.

b) Dla obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków (objętych strefą ochrony pośredniej)

Zezwala się na przekształcenia umożliwiające współczesny rozwój, pod warunkiem zharmonizowania z charakterem miejscowości i kontynuowania tożsamości jej krajobrazu kulturowego. Obowiązuje ochrona obiektów zabytkowych polegająca na dostosowywaniu skali i rozwiązań materiałowych do charakteru istniejącej zabudowy. Pod względem prawnym, obowiązuje na etapie projektowania uzyskiwanie warunków i wytycznych konserwatorskich, oraz uzyskiwanie opinii na etapie ustalania warunków realizacji inwestycji.

c) Dla strefy występowania znalezisk archeologicznych ustala się:

-dla stref obserwacji archeologicznej:

- wszelka działalność inwestycyjna łącząca się z pracami ziemnymi (tj. inwestycje liniowe, kubaturowe, melioracje, budowa dróg, pobór surowców, budowa stawów) powinna być uzgodniona z WKZ, w celu uzyskania warunków archeologicznych,
- osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne (zgodnie z art. 32.1. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.- z późniejszymi zmianami) w razie ujawnienia przedmiotu, który posiada cechy zabytku, obowiązane są niezwłocznie zawiadomić o tym wójta gminy i właściwego konserwatora zabytków,
- jednocześnie obowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty, mogące go uszkodzić lub zniszczyć, do czasu wydania przez WKZ odpowiednich zarządzeń.

- dla stanowisk archeologicznych:

- wszelka działalność inwestycyjna związana z pracami ziemnymi wymaga zgody WKZ

d) Dla innych zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wójta gminy Czemierniki w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków:

Główną zasadą obowiązującą w odniesieniu do zabytkowych obiektów nieruchomych ujętych w ewidencji gminnej winno być utrzymanie w dobrym stanie technicznym, użytkowanie (lub zagospodarowanie obiektów nieużytkowanych z możliwością zmiany funkcji), adaptacja mająca

na względzie utrzymania zarówno zasadniczych, przesadzających o wartości obiektu, cech architektonicznych (bryły i wystroju architektonicznego) jak i substancji.

W celu ochrony widoków na obiekty objęte ochroną prawną: zespół pałacowo – obronny w Czemiernikach z otoczeniem oraz założenie dworsko - parkowe w Bełczacu z układem stawów wyznacza się strefy ekspozycji. W obrębie wyznaczonych stref obowiązują ograniczenia w zakresie zagospodarowania otoczenia i sąsiedztwa zabytku polegające m.in. na zakazie lokalizacji obiektów dysharmonijnych lub przysłaniających chronioną ekspozycję. Ograniczenia te powinny być określone na etapie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Pozostałe strefy ekspozycji wyznaczone rysunkiem studium wzdłuż dróg stanowią ochronę panoramy doliny Tyśmienicy.

W oznaczonej na rysunku studium strefie ochrony krajobrazu kulturowego należy dążyć do utrzymania krajobrazu naturalnego, związanego przestrzennie z historycznymi założeniami ruralistycznymi. Zalecane jest poszanowanie układu wodnego- w przypadku ośrodka gminnego oraz zachowanie charakterystycznego układu wsi i najlepiej zachowanych obiektów regionalnego budownictwa drewnianego.

2. Obiekty i obszary posiadające wartości zabytkowe wskazane do objęcia ochroną planistyczną:

Ochroną planistyczną należy objąć:

- układ wsi Lichty z zachowanym tzw. „nawsiem”,
- układ stawów na osi zespołu dworsko – parkowego w Bełczacu,
- strefy ekspozycji,
- kapliczki oraz krzyże przydrożne,

Ustala się:

- użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,
- eksponowanie obiektów w krajobrazie i odpowiednie zagospodarowanie terenów otaczających,
- zachowanie, w miarę możliwości, utrzymania tożsamości kulturowej miejsca,
- w przypadku koniecznej rozbiórki obiektu opracowanie dokumentacji fotograficznej i skróconej inwentaryzacji architektonicznej w celu uzyskania zgody na rozbiórkę,
- obejmowanie ochroną na mocy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (prawo lokalne),
- zachowanie istniejących stref ochrony krajobrazowej i osi widokowych,
- podnoszenie jakości funkcjonalnej i technicznej obiektów.

3. Projektowany Czemiernicki Park Kulturowy

Park kulturowy jest powoływany w celu utrzymania i wyeksponowania ukształtowanych w wyniku działalności człowieka wyróżniających się krajobrazowo terenów z zachowanymi zabytkami charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Proponowany Czemiernicki Park Kulturowy położony jest w centralnej części gminy, w środku rozległej, płaskiej doliny rzeki Tyśmienicy. Obejmuje tereny należące do miejscowości Czemierniki, Bełczac, Wygnanów. Tereny te charakteryzują się otwartymi panoramami szerokich pól uprawnych, ciągami niskiej zabudowy i pasmami ścian leśnych.

W przypadku utworzenia parku kulturowego i przystąpienia do sporządzenia planu jego ochrony szczególną uwagę należy poświęcić:

- weryfikacji dotychczasowych założeń planistycznych pod kątem uwzględnienia zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,
- opracowaniu wzorników preferowanych form zabudowy lokalnej z wyraźnym określeniem dopuszczalnych gabarytów i typów zabudowy i wprowadzeniu zasady ich obligatoryjnego stosowania na terenie parku,

- opracowaniu studiów przyrodniczych i widokowych oraz opracowaniu zasad kształtowania wysokiej szaty roślinnej na terenie całego parku, w celu uniknięcia dotychczasowych kolizji widokowych i przywrócenia właściwej gradacji składników.

6. KIERUNKI DZIAŁAŃ POLITYKI PRZESTRZENNEJ

6.1 Obszary na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego

Na rysunku studium zaznaczono następujące obszary pod inwestycje celu publicznego - infrastrukturę o znaczeniu ponadlokalnym:

- 1) Projektowany rurociąg naftowy
- 2) Projektowany gazociąg tranzytowy
- 3) Projektowany gazociąg wysokoprężny

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym obejmują:

1) Obiekty i urządzenia usług publicznych:

Zaznaczone na rysunku studium obiekty usług publicznych zlokalizowane na terenach przeznaczonych na usługi oświaty i wychowania, kultury, zdrowia, opieki społecznej, administracji, porządku i bezpieczeństwa, sakralne, łączności, kultury fizycznej i sportu. Zakłada się adaptację terenów zgodnie z ich istniejącym przeznaczeniem wraz z odpowiednim do rodzaju usług zapleczem socjalnym, sanitarnym i technicznym. W przypadkach działek nie zabezpieczających potrzeb modernizacji bądź rozbudowy obiektów, dopuszcza się regulacje w planie miejscowym, z uwzględnieniem zamierzeń inwestycyjnych oraz zabezpieczenia właściwych standardów funkcjonowania i udziału powierzchni biologicznie czynnej. Dopuszcza się przekształcenia na usługi publiczne opuszczonych siedlisk i innych obiektów. Urządzenia sportowe i zieleń powinna być częścią zagospodarowania zespołów zabudowy mieszkaniowej oraz w otoczeniu przewidywanego zbiornika retencyjnego z dopuszczeniem funkcji rekreacji,

- 2) Rynek w Czemiernikach, jako fragment zabytkowego układu urbanistycznego stanowiącego przestrzeń publiczną w ośrodku gminnym,
- 3) 64 drogi gminne, urządzenia inżynieryjne w ciągach dróg, ogólnodostępne parkingi i inne obsługi transportu publicznego,
- 4) Urządzenia i sieci do zaopatrzenia i przesyłu energii elektrycznej
  - stacje transformatorowe i sieć energetyczna niskiego napięcia –adaptacja
  - projektowane stacje transformatorowe i linie energetyczne średniego oraz niskiego napięcia zgodnie z programem,
  - sieć oświetleniowa istniejąca i projektowana.
- 5) Urządzenia i sieci do zaopatrzenia ludności w wodę
  - komunalne ujęcie wody - adaptacją z możliwością modernizacji
  - sieci wodociągów grupowych - adaptacja z możliwością rozbudowy
  - uzupełnienie sieci wodociągowej dla wsi nie wyposażonych w wodociąg.
- 6) Urządzenia do gromadzenia, przesyłania i oczyszczania ścieków
  - oczyszczalnia ścieków typu HYDROECO w ośrodku gminnym (wraz z towarzyszącą infrastrukturą) – adaptacja i rozbudowa,
  - projektowany zbiorczy i lokalny system kanalizacji - zgodnie z programem.
- 7) Urządzenia i przewody do przesyłu gazu
- 8) Urządzenia i sieci telekomunikacji
  - sieć linii telefonicznych napowietrznych - do przebudowy na kablową,
  - kable w kanalizacji - adaptacja z możliwością rozbudowy.
- 9) Urządzenia melioracji wodnych, będących własnością komunalną
  - sieć rowów melioracyjnych
- 10) Cmentarze i miejsca pamięci - adaptacja, uzupełnienie infrastruktury (ochrona konserwatorska).
- 11) Zieleń parkowa, skwery i inne formy zieleni na terenach stanowiących własność gminy - możliwość rozszerzenia terenów zieleni ogólnodostępnych.

- 12) Retencja: zbiornik retencyjny w Stoczku, modernizacja i otworzenia stawów, budowa zastawek lub podpiętrzeń na małych ciekach wodnych w miejscach nie kolidujących z uwarunkowaniami przyrodniczymi.

Granice powyższych obszarów oraz przebieg dróg i sieci infrastruktury należy traktować orientacyjnie. Ostatecznie zostaną uściślone na etapie projektów budowlanych. Nie wyklucza się innych obiektów użyteczności publicznej lokalizowanych na obszarze gminy pod warunkiem, że nie będzie to w sprzeczności z pozostałymi ustaleniami studium.

6.2 Obszary dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Studium ustala obszary, dla których jest obowiązkowe sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego:

- obszary planowanych terenów budowlanych o funkcjach mieszkaniowych i rekreacyjnych, wymagające zgody na przeznaczenie gruntów na cele nierolniczej nieleśne,
- obszary planowanych zalesień w granicach administracyjnych gminy,
- obszar udokumentowanych złóż mineralnych, wskazanych do eksploatacji,
- tereny przeznaczone pod lokalizację inwestycji celu publicznego i przestrzenie publiczne.

Ponadto wyznacza się obszary, dla których należy sporządzić miejscowy plan:

- Czemierniki - ośrodek gminny, w granicach zainwestowania istniejącego i projektowanego,
- tereny przeznaczone pod rozwój zabudowy jednorodzinnej, dla których należy wydzielić wewnętrzny układ komunikacyjny i określić warunki realizacji infrastruktury technicznej,
- tereny przeznaczone pod projektowane zainwestowanie na cele przedsiębiorczości i usług,
- obszar projektowanego zbiornika retencyjnego po eksploatacji złoża torfu,
- obszar farmy wiatrowej,
- obszary rewaloryzacji zabytkowego zespołu pałacowo - obronnego z otoczeniem.

6.3 Zasady kształtowania i użytkowania przestrzeni publicznych

Wg ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przestrzeń publiczna jest to „obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno - przestrzenne.”

Zgodnie z Kartą III Kongresu Urbanistyki Polskiej (Poznań, 4-5 września 2009 r.) dbanie o przestrzeń publiczną musi stać się niekwestionowanym prawem i obowiązkiem obywatelskim dla jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń. Kształtowanie przestrzeni publicznych integruje społeczeństwo lokalne, uwzględniając różne potrzeby i systemy wartości. Przy kształtowaniu przestrzeni publicznych należy uwzględnić ochronę dziedzictwa kulturowego oraz lokalną specyfikę zapewniając aktywny udział lokalnych społeczności w procesie sporządzania dokumentów planistycznych.

Przestrzenie publiczne należy traktować jako przeciwdziałanie oszpecaniu przestrzeni publicznych i terenów otwartych przez urządzenia reklamowe, informacyjne, drogowe i techniczne.

Przestrzeń publiczną należy traktować w kategoriach społeczno - ekonomicznych, jako dobro wspólnie użytkowane, celowo kształtowane przez człowieka - zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami - służące zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnych i ponadlokalnych. O publicznym charakterze przestrzeni decyduje zbiorowy sposób jej użytkowania.

W Studium...wskazuje się tereny dostępne dla całej społeczności danej miejscowości, wykształcone i utrwalone w wyniku ciągłości historycznej, a także nowsze obszary, przy których znajdują się najważniejsze obiekty o znaczeniu społecznym, usługowym i kulturalnym. Są to tereny położone przy szkołach, remizach OSP, sklepach, kościołach, dawne "nawsia" z kapliczkami i pomnikami, a także niewielkie przestrzenie gromadzące lokalną społeczność przy okazji świąt okolicznościowych (np. nabożeństwa majowe przy kapliczkach, lub spotkania patriotyczne w miejscach upamiętniających ważne wydarzenia historyczne). Jakość przestrzeni publicznych wpływa

na jakość życia mieszkańców nie tylko w ośrodku gminnym, lecz w każdej osadzie, wsi, a nawet zabudowie kolonijnej. Takie myślenie sprzyja tworzeniu więzi społecznych, a zatem należy dążyć do uporządkowania tych terenów, unikając unifikacji na rzecz wydobycia indywidualnych cech kulturowych i przestrzennych.

Wyznacza się następujące tereny wymagające urządzenia jako przestrzenie publiczne:

CZEMIERNIKI

1) Rynek- główny plac ośrodka gminnego

Czemierniki- Rynek, koncepcja rewitalizacji, autor: Garden Concept

Należy zachować układ urbanistyczny z czasów lokalizacji miasta w XVI w. z wyprowadzeniem pojedynczych ulic z narożników rynku. Zasady rewitalizacji rynku określone zostały w projekcie firmy Garden Concept z 2007 r.

Ochronie podlegają:

- kształt placu,
- linie i gabaryty zabudowy obrzeżnej,
- dominanta w przestrzeni bryły kościoła p.w. św. Stanisława Bpa,
- obiekty ujęte w rejestrze zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnej ewidencji zabytków,
- warstwy archeologiczne,
- tradycja Rynku jako centrum administracyjno - usługowego z zachowaniem dni targowych w czwartki.

LICHTY

Wyznacza się trzy tereny przestrzeni publicznych:

1) Do bezwzględного zachowania układ drożny wsi na osi wschód - zachód z obszernym „nawsiem” i kapliczkami przydrożnymi

Ochronie podlegają:

- kształt placu wiejskiego bez zabudowy,
- miejsce pamięci: pomnik ku czci pomordowanych żołnierzy Armii Krajowej z rejonu Radzynia Podlaskiego,
- kapliczka z XX wieku,
- potężny wiąz o pierśnicy 200 cm.

Lichty- wykształcone „nawsie” z miejscem pamięci narodowej, kapliczką i wiązem

- 2) Należy wykreować przestrzeń publiczną przy kaplicy zapewniając konieczną ilość miejsc parkingowych w okresie uroczystości kościelnych.

Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Lichtach

- 3) Przestrzeń wokół remizy OSP należy urządzić przystosowując do imprez okolicznościowych (ogrodzenie, mała architektura, zieleń) oraz zapewnić niezbędną ilość miejsc parkingowych.

NIEWĘGŁOSZ

Wyznacza się dwa tereny przestrzeni publicznej:

- 1) W najstarszej części wsi, przy rozstajnych drogach wykształcona przestrzeń publiczna przy sklepie

i nieużytkowanym budynku mleczarni. Całość należy uporządkować w sposób czytelny i przyjazny dla wiejskiej społeczności, a także zachęcający do zatrzymania się przejeżdżających turystów.

Należy:

- zagospodarować teren po byłej mleczarni (gastronomia, handel, wiejski ośrodek kultury itp.),
- umieścić czytelną tablicę informacyjną z profesjonalną informacją o wczesnośredniowiecznym grodzisku z X-XII w.

2) Teren przy szkole i remizie OSP (Kolejki)

Zasady zagospodarowania przestrzeni powinny zapewnić czytelny układ funkcjonalny przyjazny dla mieszkańców wsi (ład przestrzenny, miejsca wspólnych zgromadzeń - okolicznościowe imprezy, tablica informacyjna sołectwa itp.) Niezbędne zapewnienie bezpieczeństwa poprzez segregację ruchu kołowego i pieszego.

STOCZEK

Wyznacza się dwa tereny przestrzeni publicznych

1) W części „Starej Wsi” wzmiankowanej już w XV w.

Obecnie nowa wartość przestrzeni publicznej powstała w wyniku lokalizacji w końcu XX w. zespołu kościelnego OO Franciszkanów.

Przestrzeń przed kościołem powinna być zagospodarowana w sposób podkreślający niezwykłość miejsca:

- zachowanie starodrzewu, miejsce upamiętniające tragedię pielgrzymki do Medjugorie, uroczystości kościelne, dominanta założenia sakralnego w otwartym krajobrazie.

Kościół p.w. św. Antoniego w Stoczku

2) Teren przestrzeni publicznej wykształcony w XX w. przy remizie OSP i budynku dawnej szkoły wskazanej do adaptacji na wiejski ośrodek kultury lub temu podobne.

Zasady zagospodarowania przestrzeni powinny zapewnić czytelny układ funkcjonalny przyjazny dla mieszkańców wsi (ład przestrzenny, miejsca wspólnych zgromadzeń, tablica informacyjna sołectwa itp.).

SKOKI

1) Wyznacza się teren przestrzeni publicznej na rozjeździe historycznych dróg sięgających XVI w.

Ochronie podlega historyczna przestrzeń, przy której zlokalizowana jest obecnie remiza OSP.

Zasady zagospodarowania przestrzeni powinny zapewnić czytelny układ funkcjonalny oraz bezpieczeństwo publiczne poprzez wydzielenie terenu imprez okolicznościowych przy budynku OSP.

Ochronie podlegają kapliczka i samotna brzoza na rozjeździe dróg.

Skoki- remiza OSP, kapliczka

6.4 Obszary wsparcia

Gmina charakteryzuje się niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości oraz stosunkowo niskim poziomem warunków życia mieszkańców. Gospodarka rolno - drobnotowarowa jako dominujący kierunek rozwoju, nie generuje dochodów wyzwających możliwości inwestowania w działalności pozarolniczej. Znaczna część powierzchni gminy jest objęta różnymi formami ochrony przyrody i zabytków, co dodatkowo ogranicza intensywny rozwój rolnictwa.

Cały obszar gminy spełnia kryteria obszaru problemowego. Jednocześnie gmina posiada dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, które mogłoby tworzyć podstawę rozwoju funkcji rekreacyjno - turystycznych

i przedsiębiorczości w sferze agroturystyki i drobnego przetwórstwa rolno -spożywczego. Wyzwolenie potencjału gminy ze względu na niewielkie zainwestowanie inwestorów zewnętrznych wymaga wsparcia finansowego ze środków funduszy europejskich, projektów mogących zapewnić aktywizację gminy, dywersyfikację bazy gospodarczej i stworzenie nowych miejsc pracy.

Projekt obszarów wsparcia polega na wytypowaniu konkretnych obszarów w celu ich modernizacji, odnowienia, poprawy stanu sanitarnego przez budowę infrastruktury, przydomowych oczyszczalni ścieków, segregacji odpadów, włączenia w działania społeczności lokalnej i jej integracja, wyzwolenie aktywności gospodarczej, poprawienie konkurencyjności i aktywności gminy, w której mieści się dany obszar. Efektem jest wzbogacenie bazy gospodarczej, dostarczenie dodatkowych dochodów dla budżetu gminy i miejscowej ludności poprzez rozwój funkcji pochodnych.

W studium do obszarów wsparcia wytypowano:

1) **Obszar doliny Tyśmienicy w obrębie miejscowości Stoczek**

Na powyższym terenie wskazano celowość realizacji projektu ośrodka wypoczynkowo - turystycznego na bazie projektowanego zbiornika retencyjnego, zbudowanego na wyrobiskach potorfowiskowych z wykorzystaniem możliwości urządzenia zaplecza turystycznego w zabudowie klasztoru o.o Franciszkanów.

Realizacja projektu umożliwi zagospodarowanie i wykorzystanie atrakcyjnych zasobów środowiska przyrodniczego z zachowaniem wymogów ochrony obowiązujących w obszarze Natura 2000 i jego sąsiedztwie. Jako strefa rozwoju wzbogacająca funkcje gospodarcze gminy przyczyni się do poprawy jej konkurencyjności.

2) **Obszar zabytkowego założenia pałacowo - obronnego w Czemiernikach wraz ze stawami**

Rewitalizacja założenia z przeznaczeniem na europejskie centrum kulturalno - turystyczne. W programie zakłada się bazę szkoleniowo - konferencyjną oraz promocję kultury miejscowej.

Rezultatem będzie poprawa atrakcyjności miejscowości i jej promocja, zwiększenie ilości miejsc pracy, edukacja miejscowego społeczeństwa oraz jego integracja.

3) **Obszar doliny Tyśmienicy obejmujący strefę naddolinną z istniejącą zabudową wsi Lichty oraz Niewęłosz**

Projekt zapewnia możliwość aktywizacji gospodarczej przez rozwój gospodarstw agroturystycznych, odnowienie tkanki zabudowy miejscowości przez przekształcenie wypadających gospodarstw z produkcji rolnej na cele letniskowe i obsługi turystyki oraz wykreowanie stanowiska archeologicznego -grodziska jako osobliwości turystycznej i integracji społecznej (np. urządzenie pikników archeologicznych) . Rezultatem jest tworzenie miejsc pracy i włączenie społeczeństwa lokalnego do aktywizacji gminy.

4) **Obszary rozwoju ukierunkowanej produkcji rolnej**

Projekt obejmuje związki producentów sadowniczych, związki rybackie, związki hodowców, dla których przewiduje się modernizację gospodarstw i budowę nowoczesnej infrastruktury zaplecza produkcyjnego: chłodnie, przechowalnie, magazyny. Rezultatem jest zwiększenie ilości specjalistycznego sprzętu i narzędzi rolniczych, poprawa obsługi komunikacyjnej wraz z infrastrukturą sanitarną.

5) **Obszary obejmujące powiązania między zespołami dworsko - parkowymi i leśniczówkami z przeznaczeniem na turystykę krajoznawczą i edukacyjną (leśną i historyczną).**

6) **Obszary wsi wskazane do ukształtowania w nich przestrzeni publicznych** wraz z aktywizacją rozwoju usług. Celem jest włączenie społeczeństwa lokalnego w rozwój lokalny, edukacja, wyzwolenie samorozwoju w usługach (rozwój w istniejącej tkance zabudowy w gospodarstwach-małej gastronomii, agroturystyki). Rozwój infrastruktury sanitarnej powiązany z odnowieniem posesji (urządzenie ogrodów przydomowych, odnowienie elewacji).

7. GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY

7.1 Kierunki rozwoju osadnictwa

Zakłada się, że rozwój osadnictwa zapewni możliwości poszerzenia zasobów mieszkaniowych dla ludności oraz poprawę struktury terenów osiedleńczych. Na obszarze gminy zachowuje się formy zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zagrodowej. Na rysunku studium określono zasięg terenów budowlanych.

Przyjmuje się poprawę efektywności wykorzystania terenów zainwestowanych i przydatnych do zabudowy oraz wyposażenia w infrastrukturę techniczną. W jednostkach osadniczych w dalszym ciągu dominować będzie zabudowa zagrodowa. Rozwój zabudowy jednorodzinnej koncentrować się będzie głównie w ośrodku gminnym.

Przewiduje się rozwój budownictwa jednorodzinnego o funkcji „drugiego domu” użytkowanego sezonowo na cele letniskowe- na bazie przekształcania istniejących siedlisk rolniczych wypadających z produkcji rolnych oraz uzupełniania enklaw w terenach budowlanych.

Rozwój mieszkalnictwa wiąże się także z kształtowaniem ośrodków i centrów usługowych skupiających usługi podstawowe. Zasada grupowania usług, jaka powinna obowiązywać w kształtowaniu jednostek osadniczych, ze względu na istniejący układ przestrzenny może być uwzględniona tylko w niektórych większych miejscowościach i w ośrodku gminnym. Dopuszcza się łączenie usług z funkcją mieszkaniową. Pozostałe jednostki cechuje rozproszenie usług w zabudowie siedliskowej, małe ich zróżnicowanie i niewielki udział usług publicznych. Należy dążyć do lokalizowania usług w obszarze przestrzeni publicznej, integrującej mieszkańców.

W studium wskazuje się na możliwość powiększenia terenów osadnictwa poprzez wypełnienie luk w istniejącej zabudowie, a także wyznacza się nowe tereny budowlane.

Zasady zagospodarowania przestrzennego na terenach osadniczych podporządkowuje się priorytetowi ochrony wartości przyrodniczych i kulturowych, co oznacza:

- utrzymanie walorów przyrodniczych w powiązaniu z wielowiekową działalnością człowieka,
- zahamowanie degradacji krajobrazu i restytucja cennych wartości przyrodniczych i kulturowych,

- przestrzeganie naturalnej chłonności środowiska przyrodniczego oraz dostosowanie rozwoju osadnictwa do odporności środowiska,
- kształtowanie osadnictwa w skali wewnątrz krajobrazowych i historycznie ukształtowanej przestrzeni kulturowej
- kształtowanie umiarkowanej intensywności zagospodarowania i użytkowania terenów z jednoczesnym stymulowaniem wiodących i pożądaných zadań, takich jak:
  - stworzenie dogodnych warunków lokalizacji zabudowy związanej z mieszkalnictwem, produkcją rolną, agroturystyką

7.2 Kierunki rozwoju rolnictwa

Gmina Czemierniki położona jest w północnym, parczewsko - radzyńsko - łukowskim rejonie rolniczym (zgodnie z planem zagospodarowania województwa), dla którego ustala się m.in.:

- przeznaczenie gleb marginalnych na cele nierolnicze m. in. zalesienia lub inne zainwestowanie zgodne z projektowanym rozwojem poszczególnych terenów;
- powstanie rynków hurtowych produktów rolno - ogrodniczych w mieście Radzyń Podlaski;
- rozwój stref życielskich wokół miast
- rozwój rolnictwa ekologicznego na obszarach prawnie chronionych.

Zakłada się, że rolnictwo pozostanie nadal jednym z głównych kierunków rozwoju gminy, zaś dominującą formą organizacji produkcji rolnej będą efektywne gospodarstwa rodzinne, ukierunkowane na rolnictwo proekologiczne ze względu na sąsiedztwo obszaru Natura 2000. Szanse na to daje tradycyjny sposób dotychczasowego rodzaju rolnictwa.

Zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa do produkcji rolnej przeznaczają się gleby dobrej jakości produkcyjnej (I-IV klasy), natomiast gleby słabe (V-VI klasy) proponuje się przeznaczyć pod rozwój innych funkcji - rekreacyjnej, leśnej lub inne zainwestowanie zgodne z zakładanym rozwojem terenów (lokalizacje działalności gospodarczych, infrastrukturalnych i usługowych).

Winna nastąpić ścisła korelacja produkcji z przetwórstwem, rozwój specjalistycznej bazy przetwórczej i przechowalniczej powiązanej z rynkiem zbytu, natomiast propozycja modelu wsi wielofunkcyjnej pozwoli na zagospodarowanie nadwyżek siły roboczej na terenie gminy i zatrzymanie procesu migracji do miast.

Na rysunku studium, w oparciu o dotychczasowy stan przeznaczenia i zagospodarowania wyodrębniono **tereny upraw polowych bez prawa zabudowy**. Celem ich wyznaczenia jest ochrona użytków rolnych i optymalizacja funkcji rolniczej, ochrona rozłogów i kompleksów przestrzeni produkcyjnej przed rozpraszaniem osadnictwa, umożliwiającą koncentrację ziemi oraz intensyfikację produkcji, stosownie do wymogów poprawy efektywności gospodarstw rolnych i procesów agrotechnologicznych produkcji rolnej.

Zasady kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej:

Główne trendy zmian i kierunków w zagospodarowaniu przestrzennym obszarów o wiodącej funkcji rolniczej uwzględniać powinny:

- przeciwdziałanie niekorzystnym tendencjom dotyczącym zmian strukturalnych rolnictwa, w tym głównie rozdrobnieniu gospodarstw rolnych oraz podziałom na działki poniżej 1 ha,
- konieczność wprowadzania zadrzewień śródpolnych i zalesiania obszarów, co wzmocni strukturę ekologiczną gminy i będzie miało działanie przeciwerozyjne,
- przeciwdziałanie negatywnym zmianom w strukturze upraw polegającym na ubytku w powierzchni roślin intensyfikujących, w tym przemysłowych,
- przeciwdziałanie lokalizowaniu rozproszonej zabudowy rolniczej wpływającej negatywnie na walory otwartego krajobrazu rolniczego korzystnego dla produkcji rolnej. Z uwagi na położenie i charakter gminy, korzystny będzie rozwój na tych obszarach rolnictwa ekologicznego,

- uwzględnienie obszarów dla funkcji turystyczno - dydaktycznych i letniskowej gminy (szlaki, ścieżki rowerowe),
- dla istniejącej rozproszonej zabudowy zagrodowej dopuszcza się możliwość adaptacji;
- wskazuje się wymiennność struktury upraw oraz wzrost udziału użytków zielonych kosztem gruntów ornych w dolinach rzek,
- w celu wzmocnienia i wzbogacenia przyrodniczego dopuszcza się zalesianie terenów rolnych, w szczególności na obszarach występowania gleb o niższych klasach bonitacyjnych (klasy V-VIz), oraz terenów o spadkach powyżej 6% a także lokalizowanie stawów oczek wodnych.

Jako uzupełnienie programu rolnictwa wskazuje się rozwój gospodarki rybackiej - obecnie nie wykorzystanego potencjału w gminie.

7.3 Kierunki rozwoju turystyki

Główne przesłanki rozwoju turystyki i rekreacji

Bogactwo walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz kulturowych gminy Czemierniki stanowi interesującą propozycję turystyczną dla mieszkańców pobliskich miast.

Najcenniejszym elementem środowiska przyrodniczego obszaru jest dolina Tyśmienicy, ujęta w Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 pod nazwą „Dolina Tyśmienicy” i kodzie PLB060004. Stanowi ona ostoję rzadkich ptaków rangi krajowej i znajduje się na liście ostoi ptaków rangi międzynarodowej systemu CORINE, który został uwzględniony, jako obszar węzłowy i korytarz ekologiczny, w międzynarodowym systemie ECONET. Cennym walorem przyrodniczym gminy jest również obecność dużych kompleksów leśnych - Bory Czemiernickie, bogatych w dziką zwierzynę i runo leśne. Różnorodność walorów naturalnych sprzyja rozwojowi turystyki, przede wszystkim usług agroturystycznych i turystyki krajoznawczej.

Obszar gminy wskazany jest do umiarkowanego ruchu turystycznego, który może stanowić istotny czynnik jej rozwoju. Konieczne jest jednak wzbogacenie infrastruktury turystycznej o elementy poprawiające atrakcyjność tego terenu, bazujące na istniejących uwarunkowaniach krajobrazowych i kulturowych. Wskazane jest stworzenie bazy noclegowej, urządzenie tras rowerowych, pieszych, jazdy konnej, ścieżek edukacyjnych.

Ogólne założenia rozwoju funkcji

Turystyka i rekreacja powinna stać się obok rolnictwa wiodącą funkcją rozwoju gminy. Zadaniem wyznaczonych w studium terenów jest jej rozwój oraz ukierunkowanie zagospodarowania celem stworzenia infrastruktury turystycznej i bazy obsługi. Realizacja przyjętego założenia wiąże się z koniecznością podniesienia rangi turystyki w obszarze gminy i wzmocnienia jej oferty. W studium ustala się kierunkowy program zagospodarowania, uwzględniający możliwość rozwoju w sposób zharmonizowany z pozostałymi funkcjami i ochroną środowiska. Kształtuje się system obsługi turystyki przypisując wybranym jednostkom osadniczym pozycje i programy dostosowane do różnych form zagospodarowania rekreacyjnego.

Kierunki rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych wynikają z uwarunkowań przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Uwzględniają także tendencję powoli kształtującego się w skali regionu zapotrzebowania na usługi turystyczne. Założenia rozwoju funkcji turystycznych powinny mieć charakter długofalowy. Z uwagi na mało stabilny rynek, wskazane jest etapowanie, gdyż rozwój niektórych form turystyki wymaga kosztownych inwestycji.

W pierwszym okresie rozwój powinien być skierowany na agroturystykę i różne formy turystyki kwalifikowanej. Wzrost zainteresowania walorami gminy może wywołać w późniejszym okresie zapotrzebowanie na usługi turystyczne o wyższym standardzie. Konieczne będą jednak działania mające na celu szeroką promocję gminy, prowadzone poprzez samorząd i organizacje pozarządowe działające na terenie gminy, lub z nią związane.

Biorąc pod uwagę położenie w stosunku do większych ośrodków miejskich, walory przyrodnicze i kulturowe terenu oraz przewidywane kierunki zagospodarowania projektowanego Czemiernickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, w gminie Czemierniki przewidywać można kilka zasadniczych kierunków rozwoju turystyki i rekreacji:

- historyczno - przyrodnicze trasy turystyczne,

- turystyka rowerowa o charakterze krajoznawczym oraz rekreacyjnym,
- turystyka konna,
- obserwacja ptaków w ramach rozwoju turystyki ornitologicznej,
- rekreacja wodna związana z możliwościami wykorzystania rzeki Tyśmienicy jako spływu kajakowego, tratwowego i kontrolowanego wykorzystania projektowanego zbiornika retencyjnego w Stoczku.
- agroturystyka na bazie istniejących starych siedlisk
- obsługa ruchu turystycznego
- turystyka związana z imprezami lokalnymi

Kierunki i skala napływu turystów

Skala ruchu turystycznego na terenie gminy jest obecnie znikoma. Związane jest to z brakiem podstawowej infrastruktury turystycznej oraz położeniem gminy - przez jej teren nie przebiegają drogi o znaczeniu krajowym, a przez jej niewielki pñ.- wsch. odcinek przebiega droga wojewódzka. Brak jest również informacji o obiektach wartych obejrzenia i walorach tego terenu. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi usług turystycznych na terenie gminy jest bliskie sąsiedztwo Lasów Parczewskich i Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego.

Przez Czemierniki przebiega szlak rezydencji magnackich, pokrywający się częściowo ze szlakiem Firlejów biegnącym przez Lublin, Lubartów, Firlej, Czemierniki i Kock. Miejsca związane z historią gminy oraz interesujące obiekty przyrodnicze przyciągają jednak przede wszystkim specjalistów i pasjonatów, a przy braku infrastruktury turystycznej nie należy spodziewać się w przyszłości masowego napływu turystów. Odpowiednie wyeksponowanie poszczególnych obiektów, promocja i przeprowadzenie w ich pobliżu dobrze oznakowanych tras turystycznych może spowodować wzrost ruchu związanego z rozwijającą się w ostatnim czasie turystyką kwalifikowaną.

Rozwój typowego ruchu turystycznego należy zatem przewidywać w powiązaniu z aktywizacją całego projektowanego Czemiernickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, który w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego zakwalifikowany został jako strefa zrównoważonego rozwoju turystyki.

Zasady przestrzennego rozmieszczenia funkcji turystycznych i rekreacyjnych

1. Historyczno - przyrodnicze trasy turystyczne

Przez teren gminy przebiega kilka szlaków historycznych i przyrodniczych, stanowiących wyczerpującą ofertę dla zwiedzających. Wymagają one jednak lepszego wyeksponowania i oznakowania. Są to:

- a) Szlak rezydencji magnackich- trasa umożliwi poznanie historii rodów magnackich, które wpisały się na trwałe w historię regionu i Polski. Jest to trasa o długości 155km. Pokrywa się ona częściowo ze Szlakiem Firlejów i Szlakiem Architektury Pałacowej. Trasa rozpoczyna się w Lublinie, dalej szlak prowadzi do Kozłówki, Lubartowa, Kocka, Czemiernik, Radzyna Podlaskiego i Białej Podlaskiej.
- b) Szlak Firlejów- rozpoczyna się w Muzeum Lubelskim na Zamku przed obrazem Jana Matejki pt. "Unia lubelska", na którym mistrz malarstwa historycznego ukazał postać Jana Firleja, marszałka wielkiego koronnego. Następnie szlak prowadzi do Lubartowa, założonego przez Piotra Firleja z Dąbrowicy w 1543 roku (pod nazwą Lewartów). Na chwilę zatrzymamy się w Firleju, gdzie w 1557 roku założono miasto. Kolejnym przystankiem na trasie są Czemierniki, miasto lokowane przez twórcę potęgi Firlejów - Mikołaja. Zobaczymy późnorennesansowy kościół oraz nieco dalej rezydencję obronną wzniesioną w pierwszej połowie XVII w. przez biskupa płockiego Henryka Firleja. Obejmuje ona willę mieszkalną oraz dobrze zachowane fortyfikacje bastionowe.
- c) Szlak Architektury Pałacowej- trasa rozpoczyna się w Lublinie, następnie wiedzie przez Nałęczów, Opole Lubelskie, Puławy, Kozłówkę, Lubartów, Kock, Czemierniki, Radzyń Podlaski i Białą Podlaską. Długość trasy 245km.

- d) Szlak żółty PTTK- rozpoczyna się na rynku w Czemiernikach, dalej prowadzi przez Niewęgłosz, gdzie można zobaczyć wczesnośredniowieczne grodzisko, następnie przez Branicę Radzyńską do pałacu w Radzynie Podlaskim. Długość szlaku wynosi 25km.
- e) Leśna ścieżka dydaktyczno - przyrodnicza - w uroczysku Brzeziny, wędrując po niej poznajemy walory czemiernickich lasów, a ciekawe przystanki edukacyjne na ścieżce takie jak pomnikowy głaz narzutowy 'Gruby Michał' pozwalają wędrowcom bliżej poznać osobliwości przyrodnicze w ich naturalnym środowisku.

Wśród szlaków projektowanych jest ścieżka edukacyjna pozwalająca poznać walory przyrodnicze gminy. Rozpoczyna się przy klasztorze w Stoczku, następnie wiedzie obok stawów klasztornych oraz projektowanego zbiornika retencyjnego - gdzie obserwować będzie można ptactwo wodne. Kolejno przecina ekosystemy łąkowe oraz niewielkie zbiorniki wodne. Następnie idąc wytyczoną ścieżką mijamy zbiorowiska okrajkowe olsów, ażeby brzegiem lasu Brzeziny dotrzeć do punktu obserwacji ptaków.

2. Turystyka rowerowa o charakterze krajoznawczym oraz rekreacyjnym

Przez teren gminy przebiega fragment trasy rowerowej wyznaczonej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.

Proponuje się wytyczenie ścieżki rowerowej zataczającej pętlę na terenie całej gminy, umożliwiającej dojazd rowerem do najciekawszych pod względem turystycznym miejscowości oraz biegnącej przez wartościowe krajobrazowo rejony. Zaleca się wykorzystanie dla ruchu rowerowego dróg lokalnych i gruntowych. Projektowana ścieżka rowerowa biegłaby przez miejscowości Brzeziny, gdzie obok leśniczówki można obejrzeć dwa pomnikowe głazy narzutowe oraz kirkut, następnie przez Stoczek, w którym można zobaczyć klasztor oo. Franciszkanów oraz założenie dworsko - ogrodowe, kolejno mijamy miejscowość Stójka, następnie Ludwinów wraz z leśniczówką obok której dawniej stał dworek. Było to miejsce koncentracji oddziałów w powstaniu styczniowym. Leśniczówka w Ludwinowie wyznaczona została jako punkt etapowy dla ewakuacji generalicji i ich rodzin z Warszawy. Przez kilka dni przebywała tu żona marszałka Rydza - Śmigłego. Przebywał tu też co najmniej jedną noc sam marszałek. Obok leśniczówki Ludwinów zobaczyć można zabytkowe dęby będące pomnikami przyrody. W dalszej części ścieżka wiedzie przez Bory Czemiernickie, aleję lipową proponowaną do objęcia ochroną. Jadąc przez Bory Czemiernickie mijamy użytek ekologiczny „Tarkawka” z torfowiskiem niskim, oraz płat sosny czarnej. Przejeżdżamy obok kolejnej leśniczówki i wyjeżdżamy z lasu, kierując się w stronę zespołu dworsko - parkowego w Bełczacu. Dalej ścieżka prowadzi do ośrodka gminnego – Czemierniki, następnie przecina obszar Natura 2000 i wiedzie poprzez miejscowość Niewęgłosz do Licht, gdzie obejrzeć można miejsce pamięci narodowej i proponowany do objęcia ochroną potężny wiąz. Wyznaczona trasa obfituje w przydrożne kapliczki.

Urządzenie ścieżki rowerowej wiąże się z koniecznością zorganizowania wypożyczalni rowerów. Może być ona zlokalizowana w Lichtach.

3. Turystyka konna

Malownicza dolina Tyśmienicy sprzyja rozwojowi form turystyki aktywnej, a wśród niej turystyki konnej. Proponowana trasa jazdy konnej rozpoczyna się w Ludwinowie, gdzie mieści się szkoła jazdy konnej. Wiedzie kolejno podobnie jak wytyczona ścieżka rowerowa przez Bory Czemiernickie, obok kolejnych leśniczówek, które mogą służyć jako punkty przystankowe do odpoczynku. Następnie obok dworu w Bełczacu prowadzi do rozległych łąk, gdzie biega istniejącymi drogami polnymi wzdłuż rzeki Tyśmienicy, na północ od miejscowości Skoki, przez Brzeziny prowadzi do Lasu Choiny tworząc zamkniętą pętlę.

4. Obserwacja ptaków w ramach rozwoju turystyki ornitologicznej

Szczególnie interesujące walory ornitologiczne Doliny Tyśmienicy przyciągną przyrodników - pasjonatów i wycieczki szkolne, które przyjadą obserwować rzadkie i często pięknie ubarwione ptactwo wodno - błotne i drapieżne. Projektowane platformy obserwacyjne ptaków - czatownie mieszczą się na skraju lasu nieopodal stawów Skruda i w miejscowości Niewęgłosz. Do projektowanej platformy obok stawów Skruda prowadzi ścieżka edukacyjna. Z kolei platforma w miejscowości Niewęgłosz zlokalizowana będzie tuż przy żółtym szlaku PTTK.

5. Rekreacja wodna

W gminie Czemierniki istnieje możliwość organizacji ograniczonej rekreacji wodnej. Obszar Natura 2000 „Dolina Tyśmienicy” ogranicza, ale nie wyklucza jej funkcjonowania. Warunkiem jest konieczność utrzymania właściwego stanu siedlisk gatunków ptaków wodno - błotnych i łąkowych związanych z terenami otwartymi, dla ochrony których utworzono obszar Natura 2000.

a) Projektowany zbiornik retencyjny

Powstanie on w obszarze Natura 2000 „Dolina Tyśmienicy” na bazie kopalni torfu WOKAS - Łosice na gruntach wsi Stoczek. Decyzja o przyznaniu koncesji na wydobycie torfu zobowiązuje firmę WOKAS do rekultywacji wodnej po zakończeniu eksploatacji złoża. Projektowany zbiornik wodny powinien w części zachodniej zbliżyć się do zabudowań w Stoczku, żeby tam poza obszarem Natura 2000 urządzić zaplecze do obsługi turystów. Miejsce potencjalnego kąpieliska powinno być dokładnie określone a swobodny dostęp do zbiornika wodnego ograniczony. Proponuje się wydzielić fragment lustra wody do celów żeglarstwa, windsurfingu, czy pod kątem aktywnego wypoczynku nad wodą. Uprawianie wyżej wymienionych sportów wodnych powinno być też ograniczone przez zarządcę zbiornika poprzez zapisy w regulaminie i fizyczne ograniczenie liczby jednostek pływających. Ograniczenia te powinny dotyczyć szczególnie okresu lęgowego ptaków, które zasiedlą ten obiekt w ciągu najbliższego czasu i to od ich bytowania będą uzależnione dalsze reżimy ochronne. Na projektowanym zbiorniku powinien obowiązywać zakaz pływania motorówkami.

b) Projektowany spływ kajakowy

Koryto rzeki Tyśmienicy, jak również jej wolny nurt sprzyjają rozwojowi kajakarstwa. Warunkiem jego funkcjonowania jest powstanie stanic kajakowych. Stacje kajakowe proponuje się lokalizować w miejscowościach Podgaje, Niewęgłosz, Skoki (okolice mostu na drodze Świerże - Czemierniki). Spływ mógłby się rozpoczynać w sąsiedniej gminie Siemień, następnie przez Czemierniki prowadziłby w stronę Kocka, gdzie mógłby łączyć się ze szlakami kajakowymi funkcjonującymi na rzece Wieprz. Projektowany szlak kajakowy miałby połączenie z planowanym zbiornikiem retencyjnym. W związku z położeniem szlaku w obszarze „Natura 2000” powinien na nim obowiązywać limit uczestników oraz specjalne normy zachowania się.

c) Projektowany spływ tratwowy

Równoległe do spływu kajakowego może funkcjonować spływ tratwą. Projektowana trasa obejmuje gminę Czemierniki, prowadzi przez odcinek Świerże -Tchórzew. W okolicy mostu na drodze Czemierniki - Świerże proponuje się urządzenie przystani wspólnej dla tratw oraz kajaków. Niezatapialna drewniana tratwa pomieści do 6 osób. Ponadto dla osób lubiących w samotności obserwować przyrodę przygotowane zostaną jednoosobowe tratwy - czatownie. Maskująca barwa sprzętu oraz zarzucona na wierzch siatka pozwolą „wtopić” się w otoczenie. W Tchórzewie powstanie przystań końcowa. Baza gastronomiczna, wypożyczalnia sprzętu, baza noclegowa powstaną w sąsiednich gminach w miejscowościach Świerże i Tchórzew.

6. Agroturystyka

Jest to podstawowa forma turystyki wiejskiej, stanowiąca często motor wielokierunkowego rozwoju turystycznego całej gminy, a kierowana do turystów indywidualnych, szukających możliwości spędzenia czasu na łonie natury w ciszy i spokoju. Jej zaletą jest możliwość wykorzystania istniejących zabudowań, często zbyt obszernych dla zamieszkujących je rodzin. Rozpoczęcie działalności agroturystycznej nie wymaga dużych nakładów finansowych. Konieczność zapewnienia odpowiedniego standardu oferowanych usług, jest często przyczyną podejmowania prac modernizacyjnych w gospodarstwach, a także poprawy ich estetyki. Dobrze prosperujące gospodarstwa agroturystyczne oferują swoim klientom nie tylko miejsce noclegowe i wyżywienie, ale także atrakcje wykorzystujące walory turystyczne terenu.

Agroturystyka może rozwijać się w całej gminie Czemierniki jednak do najbardziej predysponowanych do tej formy działalności miejscowości zaliczyć należy wieś Lichy oraz Niewęgłosz. Lichy to wieś o wyjątkowych walorach krajobrazowych, ulicówka z charakterystycznym „nawsiem”. Zachowana w niej typowa zabudowa zagrodowa i charakterystyczne kapliczki na rozstaju dróg, a także położenie w pobliżu rzeki Tyśmienicy, tworzą atrakcyjne miejsce dla funkcji

letniskowych. Wieś Niewęgłosz leży na trasie prowadzącej do Radzyna Podlaskiego; bliskość doliny Tyśmienicy i dobra lokalizacja zachęci potencjalnych turystów.

W obu miejscowościach można zauważyć występowanie sporej ilości opuszczonych domostw, które można zaadaptować na cele agroturystyki.

7. Obsługa ruchu turystycznego

Ze względu na pełnioną funkcję ośrodka gminnego, proponuje się urządzić w Czemiernikach centrum obsługi ruchu turystycznego.

Układ urbanistyczny dawnego miasteczka, z dominującym w centrum kościołem parafialnym oraz zespołem pałacowo - obronnym daje możliwość stworzenia ośrodka turystycznego mogącego obsługiwać turystów przebywających na terenie gminy dłużej, ale także przejezdnych, pragnących zatrzymać się tu tylko na posiłek i niezbędne zakupy. Wzrost ruchu turystycznego wymagał będzie także stworzenie punktów obsługi turystyki szczególnie w miejscowościach, przez które będą przebiegały szlaki turystyczne. Powinny one zapewnić turystom możliwość odpoczynku, zatrzymania się na posiłek, a nawet ewentualny nocleg. Szczególnie atrakcyjne wydaje się stworzenie szeregu punktów usługowych nawiązujących do kultury regionalnej. Punkty usługowe dla obsługi turystyki mogą być traktowane jako działalność dodatkowa gospodarstw agroturystycznych. Proponuje się urządzić punkty obsługi turystyki w miejscowościach: Lichy, Niewęgłosz, Stoczek, Bełczac.

Do obsługi ruchu turystycznego przydatne z pewnością są tereny podworskie występujące na terenie gminy, które przystosowane do tej funkcji mogą zostać ocalone przed całkowitym zniszczeniem.

8. Turystyka związana z imprezami lokalnymi

Istotna z punktu widzenia promocji i propagowania turystyki w gminie jest organizacja ciekawych i przyciągających mieszkańców pobliskich miast imprez regionalnych. Obecnie brak jest takich imprez w gminie. Dokument „Radzyńska Kraina Serdeczności. Strategia rozwoju i promocji markowych produktów turystycznych i kulturowych powiatu radzyńskiego i miasta Radzyń proponuje organizację wydarzeń takich jak:

- a) Weekendy szlacheckie - propozycja zabaw i weekendów tematycznych np. noworocznych, wielkanocnych w dworach i pałacach. W ramach oferty znalazłyby się nocleg m.in. w pałacu w Czemiernikach, aktywność w terenie np. przejażdżka bryczką „po włościach”, wizyta w zagrodzie chłopskiej, ujeżdżanie konia, posiłki szlacheckie przygotowywane ze świeżych, regionalnych produktów rolnych.
- b) Rekonstrukcja historyczna oblężenia pałacu w Czemiernikach - odtworzenie wydarzeń Potopu Szwedzkiego w 1655 roku. Impreza o charakterze historyczno - edukacyjnym przedstawiająca wydarzenie najazdu wojsk szwedzkich na ówczesne miasto oraz nieudaną próbę zdobycia Fortalicji Czemierniki.
- c) Przystanek Tyśmienica - festiwal ekologów, przyrodników i ornitologów odbywający się w sezonie jesiennych odlotów ptaków. Podczas festiwalu odbywać by się mogły różnorodne warsztaty, prezentacje i prelekcje, wystawa fotografii przyrodniczej, targi sprzętu przydatnego do podglądania ptactwa.
- d) Piknik archeologiczny - ma na celu prezentację i promocję grodziska wczesnośredniowiecznego w Niewęgłoszu. Znajduje się ono w widłach Tyśmienicy i Piwonii. Po odpowiednim przygotowaniu ma szansę stać się miejscem atrakcyjnym turystycznie dla turysty edukacyjnego i rodzinnego, w którym prezentowane są najstarsze tradycje kultury. Impreza typu piknik archeologiczny z pewnością cieszyłaby się dużym powodzeniem, ze względu na brak tego typu wydarzeń w powiecie i okolicach. Przy dobrej organizacji i oprawie, a także szerokiej promocji na zewnątrz, impreza miałaby szansę stać się źródłem dochodu znacząco wspomagającym budżet gminy jak też jej mieszkańców.

Sposób organizacji wyżej wymienionych imprez oraz zapewniane atrakcje, będą czynnikami wpływającymi na wizerunek gminy jako jednostki sprzyjającej turystyce, oraz na decyzję potencjalnych turystów o przyjeździe tu w roku kolejnym.

7.4 Kierunki rozwoju usług, przedsiębiorczości i przemysłu

Założeniem Studium jest poprawa standardu obsługi ludności oraz rangi ośrodka gminnego. Sieć usług na obszarze gminy wymaga uzupełnienia ilościowego, wzbogacenia pod względem rodzajowym i dostosowania do kierunków przekształceń gminy, tj. wzrostu udziału ludności nierolniczej i rozwoju turystyki.

Na terenach przeznaczonych na usługi zakłada się adaptację i możliwość rozbudowy istniejących obiektów i zespołów usługowych. W programie przewiduje się uzupełnienie wyposażenia gminy w usługi podstawowe i drobne, elementarne, co pozwoli na poprawę dostępności do usług oraz korzystniejszą organizację przestrzenną obsługi. Preferuje się kojarzenie przeznaczenia istniejących obiektów na funkcje usług publicznych, wynikające z potrzeb gminy, a także na cele komercyjne służące potrzebom bytowym i cywilizacyjnym. W każdym przypadku należy uwzględniać uwarunkowania kulturowe i ochronę zabytków oraz promocję elementów regionalnych. W gminie znajduje się wiele budynków niewykorzystywanych: młyn, budynki po dawnych szkołach, dawna baza GS i SKR w Czemiernikach, a także w zabudowie mieszkaniowej, dlatego występują możliwości adaptacji i odnowy tych budynków, powstawania placówek usługowych przy zaangażowaniu środowisk lokalnych oraz przy wykorzystaniu wsparcia ze środków funduszy unijnych.

Historyczne i urbanistyczne przesłanki oraz uwarunkowania przestrzenne uzasadniają wzmacnianie ponadlokalnych funkcji Czemiernik, w tym kultury i edukacji oraz usług na rzecz obsługi turystyki (gastronomia, handel, pamiątkarstwo, oferty agroturystyczne, baza ekologiczna, obsługa komunikacji).

1. Kierunki rozwoju usług publicznych:

a) Oświata i wychowanie:

Adaptuje się istniejącą bazę wychowawczą i edukacyjną. Przy nasileniu tendencji spadku liczby dzieci, może nastąpić dalsze zmniejszanie liczby szkół podstawowych. Niewykorzystane obiekty wraz z zapleczem powinny być przeznaczane w pierwszej kolejności na funkcje usług publicznych (usługi ochrony zdrowia, socjalne, kultury) w następnej kolejności na obsługę turystyki. Zadaniem wiodącym jest stworzenie optymalnej bazy zespołowi szkół w ośrodku gminnym, z pełnym zapleczem dydaktycznym, technicznym, socjalnym i sportowo - rekreacyjnym. Należy rozważyć ew. dodatkowe funkcje kształcenia ustawicznego dla młodzieży i dorosłych. Dużą uwagę przywiązuje się do formy zagospodarowania otoczenia szkół, kształtowania zieleni i przestrzeni publicznych w ich otoczeniu.

b) Ochrona zdrowia i opieka społeczna:

- należy wziąć pod uwagę możliwość rozbudowy obiektów służby zdrowia w celu udzielania świadczeń ludności spoza terenu gminy, w tym przebywającej czasowo m.in. w celach rekreacyjnych,
- zakres usług może obejmować świadczenia objęte powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym jak również świadczenia ponadstandardowe,
- w zespole OO Franciszkanów w Stoczku możliwość lokalizacji Domu Opieki dla Seniorów

c) Kultura i sztuka:

- utrzymuje się istniejące placówki kultury w ośrodku gminnym i w ośrodkach wiejskich,
- proponuje się wzbogacenie usług kultury przy wykorzystaniu świetlic w remizach OSP rozwijając kluby młodzieżowe wyposażone w sieć internetową, czytelnice, koła zainteresowań.

d) Sport i kultura fizyczna:

- utrzymuje się istniejące na terenie gminy boiska sportowe z możliwością rozbudowy programu oraz budowania nowych,

- istnieje potrzeba urządzania terenów sportowych towarzyszących ośrodkom rekreacyjnym i wsiom letniskowych,
- e) Administracja:
Baza lokalowa administracji samorządowej jest wystarczająca. Wzrost zapotrzebowania na nowe powierzchnie administracyjne organizacji pozarządowych i agend finansowych może być kojarzony z funkcjami usługowymi już istniejącymi, a także jako uzupełnienie funkcji usługowych i mieszkaniowych w wykształconych historycznie zespołach zabudowy (rynek w Czemiernikach).

2. Kierunki rozwoju usług komercyjnych:

Zakłada się rozwój usług komercyjnych celem zwiększenia ich sieci i wzbogacenia programu obsługi ludności oraz jako niezbędny element rozwoju funkcji turystycznej.

W studium określa się następujące, główne zasady rozwoju:

- utrzymanie istniejących obiektów usługowych wolnostojących z wyłączeniem lokalizacji kolidujących z wytycznymi konserwatorskimi
- obiektom nieuciążliwym zlokalizowanym w zabudowie mieszkaniowej, zapewnia się możliwość modernizacji lub rozbudowy,
- możliwość przekształcenia niewykorzystywanych obiektów (pustostanów) na funkcje usług handlu, drobnej gastronomii i usług rzemiosła.

W rozwoju usług komercyjnych, ważne miejsce mogą pełnić funkcje związane z obsługą komunikacji, poza zaopatrzeniem w paliwo, istotnym elementem programu są usługi handlu, gastronomii, baza noclegowa, ale także usługi serwisowe. W studium proponuje się lokalizację stacji paliw wraz z obiektami obsługującymi uczestników ruchu przy drodze powiatowej Czemierniki - Radzyń.

Dodatkowo w ośrodku gminnym powiększa się już istniejące tereny usług zlokalizowane przy drodze do Stoczka. Lokalizacja ta nie stwarza uciążliwości dla mieszkańców a jednocześnie jest łatwo dostępna komunikacyjnie. W innych miejscowościach również wskazano możliwości lokalizacji usług nieuciążliwych.

Za główne kierunki rozwoju usług komercyjnych uznaje się:

a) Handel (detaliczny i hurtowy):

Gmina nie posiada zadawalającego stanu rozwoju handlu detalicznego, są to placówki drobne, rozproszone. Do najważniejszych potrzeb należy poprawa standardu sklepów w ośrodku gminnym oraz bogatsze wyposażenie pod względem rodzajowym. Rozwój handlu powinien być bardziej skupiony w wielofunkcyjnych zespołach, skojarzony z potrzebami obsługi turystyki. Istotnym elementem rozwoju funkcji handlu w gminie jest utrzymanie targowiska na Rynku- zgodnie z nadanymi prawami miejskimi.

b) Rzemiosło usługowe: obecny stan rozwoju tej sfery jest zróżnicowany. Występują niewykorzystane możliwości rozwoju usług rzemiosła m.in. w branżach budowlanych, rzemiosła rękodzielniczego, konserwacji i napraw. Istniejące zakłady usług adaptuje się.

c) Gastronomia:

Zakłada się rozwój usług gastronomii jako obiektów wolnostojących i w istniejącej zabudowie, wykorzystujących lokalne tradycje. Ponadto, rozwój usług gastronomicznych powinien być kojarzony z obsługą komunikacji, usługami rekreacyjnymi i usługami kultury.

3. Kierunki rozwoju przedsiębiorczości i przemysłu

Z uwagi na niewielki poziom rozwoju sfery przedsiębiorczości w gminie występują potrzeby wzmocnienia bazy produkcyjno - usługowej szczególnie dla potrzeb ludności i obsługi gospodarki rolnej.

Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze na terenie gminy preferuje się obiekty wykorzystujące technologie o niskiej uciążliwości dla środowiska.

Uwarunkowania dla lokalizacji obiektów produkcyjno - składowych w obszarze gminy są zróżnicowane. Przewiduje się możliwość modernizacji i przekształceń istniejących obiektów produkcyjnych, baz i składów oraz uzupełnianie ich zabudowy i zaplecza infrastruktury, warunkowaną

wymogami ochronnymi, funkcjami ekologicznymi i uwarunkowaniami konserwatorskimi. Przewiduje się przekształcenia niewykorzystywanych obiektów gospodarczych i d. baz obsługi rolnictwa na działalność składową, handel hurtowy i działalność produkcyjno - usługową. W obrębie terenów przeznaczonych pod ww. funkcje zakłada się poprawę stanu infrastruktury towarzyszącej przez budowę parkingów, dróg dojazdowych i rozbudowę infrastruktury technicznej.

Rozwój różnych form przedsiębiorczości przewiduje się głównie w ośrodku gminnym oraz w innych miejscowościach na bazie terenów wyznaczonych w dotychczas obowiązującym planie miejscowym oraz nowych terenów wyznaczonych w studium.

Przyjęto zasadę wielofunkcyjnego rozwoju terenów przedsiębiorczości, z dopuszczeniem lokalizacji obiektów i urządzeń obsługi rolnictwa (składy, baza dla zaopatrzenia i skupu, przechowalnictwo, uszlachetnianie produkcji rolnej, zaplecze usług mechanizacji, usługi agrotechniczne, naprawy i konserwacja sprzętu) - których działalność warunkuje rozwój funkcji rolniczych oraz specjalizacji produkcji rolnej. Nowe tereny sfery przedsiębiorczości przewiduje się :

- w ośrodku gminnym na przedłużeniu ulicy Gęsiej poza zwartą zabudową mieszkaniową oraz przy ulicy Parczewskiej
- w sołectwie Bełcząc: zaplecze techniczne rolnictwa (chłodnia płodów rolnych)
- w miejscowości Stoczek: tereny na kontynuację wydobycia torfu do czasu wygaśnięcia koncesji i teren lokalizacji kopalni żwiru.

Gospodarka surowcami mineralnymi na obszarze gminy jest uwarunkowana przestrzennie ze względu na walory przyrodniczo - krajobrazowe oraz na położenie części gminy w obszarach chronionych.

Na obszarach objętych eksploatacją surowców mineralnych ustala się:

- z eksploatacji wyłącza się tereny mogące spowodować naruszenie równowagi stosunków wodnych: koryta rzek i strefy zboczowe dolin rzecznych
- ewentualne filary ochronne od strony dróg, zabudowy sąsiadującej i lasu
- po zakończeniu eksploatacji- rekultywację wyrobisk z preferowanym leśnym kierunkiem rekultywacji, z utworzeniem zbiorników lub oczek wodnych,
- na obszarach perspektywicznego występowania surowców mineralnych należy opracować dokumentację geologiczną w granicach prawa władania terenem, na terenach udokumentowanych ze środków Skarbu Państwa należy nabyć prawo do dysponowania informacją zawartą w dokumentacji geologicznej; dokumentacje stanowią podstawę do wystąpienia o koncesję na eksploatację do Starosty lub Wojewody;
- na terenach rolnych obejmujących grunty klasy IV i niższej dopuszcza się poszukiwanie złóż surowców mineralnych oraz podjęcie eksploatacji po ich udokumentowaniu, z wyłączeniem obszaru Natura 2000 „Dolina Tyśmienicy”, projektowanego Tyśmienickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i projektowanego Czemiernickiego Parku Kulturowego, na warunkach określonych w sporządzonych planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego oraz zgodnie z wymogami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego
- na wszystkich obszarach udokumentowanych zasobów obowiązuje ochrona terenu przed zabudową i zagospodarowaniem ograniczającym ewentualne przyszłe wykorzystanie,
- adaptuje się istniejącą kopalnię torfu „Wokas” i dopuszcza jej powiększenie zgodnie z rysunkiem studium (poza obszarem NATURA 2000). Po zakończeniu eksploatacji złoża, zgodnie z koncesją należy wykonać jego kompleksową rekultywację o kierunku zbiorników wodnych.

W związku z występującym zainteresowaniem gminy rozwojem odnawialnych źródeł energii w studium wskazano obszar możliwej lokalizacji farmy wiatrowej (Lichty) oraz teren możliwy do wykorzystania pod lokalizację zespołu naziemnych kolektorów słonecznych (Tatarzec). Powyższe propozycje nawiązują do Krajowej „Strategii rozwoju energetyki odnawialnej” zakładającej wymóg osiągnięcia minimalnych poziomów procentowego udziału energii z zasobów naturalnych. Aby je

wypełnić niezbędne są nowe inwestycje m. in. w energetykę wiatrową, która należy do najczęstszych środków pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych. Możliwość budowy farmy wiatrowej w Lichtach została wskazana ze względu na sąsiedztwo lokalizacji turbin wiatrowych bezpośrednio przy granicy gminy na terenie gminy Radzyń Podlaski. Farma wiatrowa w obszarze gminy sąsiedniej została ustalona w planie miejscowym gminy. Konsekwencją jest przekroczenie zasięgiem oddziaływania granicy gminy Czemierniki. Pomimo tego organy uzgadniające wniosły zastrzeżenia dotyczące przekroczenia gminy Radzyń w zakresie oddziaływania farmy wiatrowej usytuowanej w gminie Czemierniki. Z tego względu na terenie gminy Czemierniki została ograniczona przestrzeń lokalizacji turbin poprzez ustalenie wymogu zamknięcia zasięgu oddziaływania w granicach administracyjnych gminy. Powyższy stan prawny uniemożliwia ustalenie lokalizacji farmy wiatrowej w sposób równoważny w rejonie przygranicznym gmin z uwzględnieniem oszczędności przestrzeni polnej.

Na terenie wskazanym pod farmę wiatrową:

- obowiązuje odpowiednie zabezpieczenie środowiska i ludzi przed szkodliwym wpływem inwestycji wg obowiązujących norm i przepisów odrębnych,
- wyznaczona strefa ochronna, obligeje do zachowania minimalnej odległości budowli siłowni wiatrowych od budynków mieszkalnych w odległości min. 500m, do czasu weryfikacji proponowanej strefy po wykonaniu opracowania raportu wpływu hałasu projektowanych zespołów siłowni wiatrowych na środowisko, uwzględniając typ, jakość siłowni oraz specyfikację terenu oraz 200 m od strony granicy gminy sąsiedniej (Radzyń),
- zasady usytuowania poszczególnych elementów farmy, parametry siłowni, rozwiązania komunikacyjne, techniczne i technologiczne na etapie sporządzania miejscowego planu,
- planowane obiekty o wysokości równej i wyższej niż 50m nad poziomem terenu podlegają zgłoszeniu do Szefostwa Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP
- analiza wpływu na krajobraz w kontekście panoram i osi widokowych na etapie sporządzania miejscowego planu.

8. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI

Układ drogowy funkcjonuje w oparciu o następujące kategorie dróg:

- droga wojewódzka oznaczona linią grubą czarną: Nr 814 relacji Radzyń Podlaski - droga wojewódzka 815- zapewniająca połączenie w obszarze rejonu, województwa oraz między powiatami,
- droga powiatowa - oznaczona średnią linią czarną - zapewniająca połączenie między powiatami i gminami i wewnątrz gminy,
- droga gminna - oznaczona linią cienką czarną - zapewniająca powiązania lokalne wewnątrz gminy.

Uzupełnieniem dróg gminnych będą istniejące drogi wiejskie - drogi wewnętrzne zapewniające dojazd do pól, które w „Studium” nie są wykazane.

Na drogach gminnych i wewnętrznych zakłada się, że będzie odbywał się ruch rowerowy i pieszy, łącznie z ruchem kołowym.

Dla obszaru gminy komunikacją zbiorową będzie sieć linii autobusowych oraz minibusów.

Parametry techniczne - Zasady kształtowania i rozwoju układu komunikacyjnego

Ustala się następujące zasady kształtowania i rozwoju układu komunikacyjnego:

1. Wyznacza się „obszary tras komunikacyjnych” z podstawowym przeznaczeniem gruntów pod drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne.
2. W bezpośrednim sąsiedztwie tras komunikacyjnych dopuszcza się lokalizację :
  - usług komercyjnych - obiektów handlowych, gastronomicznych i rzemiosła
  - terenów zieleni
  - urządzeń komunikacyjnych, a w szczególności parkingów, pasów postojowych i stacji paliw;

- zaplecza administracyjnego - socjalne dla jednostek eksploatujących
- urządzeń związanych z eksploatacją drogi
- urządzeń infrastruktury technicznej w liniach rozgraniczających dróg
- obiektów małej architektury i innych budowli z zachowaniem odległości minimalnych od sieci i infrastruktury określonych w przepisach szczególnych

3. Obiekty i urządzenia, o których mowa w pkt. 2 można lokalizować pod warunkiem:

- dostosowania do charakteru i wymagań przeznaczenia podstawowego
- przeznaczenia dopuszczalnego - nie mogą zajmować więcej niż 10% danego obszaru;
- nienaruszanie ustaleń obowiązujących dla stref polityki przestrzennej

4. Ustala się następujące klasy dróg i ulic:

- droga wojewódzka zapewnia powiązania gminy z obszarem zewnętrznym
- drogi powiatowe obsługują obszar gminy z równoczesnym zapewnieniem powiązań komunikacyjnych z obszarem zewnętrznym otaczającym gminę jak i wewnątrz gminy.
- drogi gminne obsługują poszczególne wsie i zespoły zabudowy siedliskowej oraz umożliwiają połączenie ze wsiami gmin sąsiednich

5. Szerokość ulicy w liniach rozgraniczających z zastrzeżeniem pkt. 3 i 4, nie powinna być mniejsza niż w tabeli zamieszczonej poniżej:

Klasa ulicy	Najmniejsza szerokość w liniach rozgraniczających ulicy o przekroju		
	Jednojezdniowym (m)		Dwujezdniowym (m)
	1x2	2x2	2x3
G	25	35	45
Z	20	30	-
L	12	-	-
D	10	-	-

6. Szerokość drogi w liniach rozgraniczających poza terenem zabudowy i nie przeznaczonym pod zabudowę nie powinna być mniejsza niż określona w tabeli:

Klasa ulicy	Najmniejsza szerokość w liniach rozgraniczających ulicy o przekroju		
	Jednojezdniowym (m)		Dwujezdniowym (m)
	1x2	2x2	2x3
G	25	35	-
Z	20	30	-
L	15	-	-
D	15	-	-

Podane w pkt. 5 i 6 wartości linii rozgraniczających drogi nie mają zastosowania:

- w obrębie skrzyżowań na podstawie rozwiązań indywidualnych;
- w przypadku występowania lokalnych utrudnień takich jak trwałe przeszkody, istniejące zagospodarowanie lub przypadki ekonomicznie nieuzasadnione;
- w przypadku przebiegu przez tereny o dużych spadkach i w wąwozach;
- w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego

7. Zaleca się, aby ciągi komunikacyjne uzupełnić strefami zieleni o zróżnicowanych gatunkach celem ochrony przed hałasem.

Adaptacja istniejącej zieleni powinna być przeprowadzona na podstawie specjalistycznego projektu obejmującego gospodarkę zasobami zieleni w granicach inwestycji. W przypadku konieczności usuwania drzew i krzewów należy uzyskać zgodę na wycinę w niezbędnym zakresie ustalonym w projekcie.

8. Ustala się najmniejsze odległości sytuowania budynków z pomieszczeniami na pobyt ludzi od zewnętrznej krawędzi jezdni:
  - dla dróg wojewódzkich:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -30 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -40 m;
  - dla dróg powiatowych:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -30 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -40 m;
  - dla dróg gminnych:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -15 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -20 m;
9. Ustala się najmniejsze odległości sytuowania budynków z pomieszczeniami nie przeznaczonymi na pobyt ludzi od zewnętrznej krawędzi jezdni:
  - dla dróg wojewódzkich:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -8 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -20 m;
  - dla dróg powiatowych:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -8 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -20 m;
  - dla dróg gminnych:
    - dla budynków jednokondygnacyjnych -6 m;
    - dla budynków wielokondygnacyjnych -15 m;
10. Podane w pkt. 8 i 9 odległości nie dotyczą ogrodzeń obiektów wodnych melioracji i budownictwa komunikacyjnego oraz budownictwa w strefie ochrony konserwatorskiej.
11. Dopuszcza się odstępianie od odległości podanych w pkt. 9 pod warunkiem wykonania operatu zasięgu negatywnych oddziaływań na środowisko w oparciu o średniodobowy ruch w roku, z zastosowaniem środków ochrony czynnej przed uciążliwością komunikacyjną (np. ekranowanie dróg, klimatyzacja pomieszczeń, itp.).
12. Wyłącza się z ruchu kołowego wszystkie drogi rolnicze (wewnętrzne) przebiegające przez użytki ekologiczne.
13. System transportu zbiorowego zakłada się w oparciu o komunikację:
  - autobusową - publiczną,
  - prywatną (nisko pojemną - „bus”).
14. Dla układu rowerowego zakłada się:
  - wyznaczenie ścieżek rowerowych,
  - wykorzystanie dróg gminnych i wewnętrznych (w tym rolniczych),
  - wydzielenie wzdłuż drogi wojewódzkiej i powiatowych pasa pod ścieżkę rowerową.

9. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

9.1 Rozwój systemów zaopatrzenia w wodę

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego za priorytetowe uznano wyposażenie obszaru województwa w obiekty i urządzenia infrastruktury komunalnej:

- zaopatrzenie w wodę - pobór wód podziemnych tylko na cele gospodarki komunalnej. Dla potrzeb przemysłu pobór wód podziemnych powinien być ograniczony do niezbędnego minimum, należy stosować wodno oszczędne technologie, zamknięte obiegi wody, wykorzystanie ujęć wód powierzchniowych w przemyśle. Należy dążyć do całkowitego zwodociągowania gminy;

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego za priorytetowe uznano wyposażenie obszaru województwa w obiekty i urządzenia infrastruktury komunalnej:

- zaopatrzenie w wodę - pobór wód podziemnych tylko na cele gospodarki komunalnej. Dla potrzeb przemysłu pobór wód podziemnych powinien być ograniczony do niezbędnego minimum, należy stosować wodno oszczędne technologie, zamknięte obiegi wody, wykorzystanie ujęć wód powierzchniowych w przemyśle. Należy dążyć do całkowitego zwodociągowania gminy;

W odniesieniu do gospodarki wodnej w gminie ustala się:

- wyłącznie zorganizowany sposób zaopatrzenia w wodę bazujący na komunalnym ujęciu wody,
- uporządkowanie stanu formalno - prawnego ujęć służących zaopatrzeniu ludności w wodę,
- opracowanie i ustanowienie stref ochronnych dla eksploatowanego ujęcia komunalnego,
- modernizację istniejącej sieci magistralnej z uwzględnieniem większych średnic i bezpiecznych materiałów,
- przewidzieć zaopatrzenie w wodę, w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych z systemu awaryjnych studni publicznych,
- uwzględnienie ewentualnych połączeń wodociągowych (uzupełniających) z sąsiednimi gminami.

9.2 Rozwój systemów gospodarki ściekowej

Jako główne cele i zasady dla rozwoju systemów kanalizacyjnych na obszarze gminy przewiduje się:

- dla obsługi wyznaczonego obszaru aglomeracji przewiduje się dalszą rozbudowę zbiorczego układu przesyłowego ścieków komunalnych z oczyszczalnią o docelowej przepustowości 400 m³/d zlokalizowaną w Czemiernikach. Na obszarze gminy poza wyznaczoną aglomeracją dopuszcza się możliwość realizacji kanalizacji zbiorczej dla obsługi miejscowości Niewęgłosz – Lichy z oczyszczalnią o przepustowości 100 m³/d zlokalizowaną w północnej części gminy (Stara Wieś) oraz zbiorczej kanalizacji z lokalną oczyszczalnią o wydajności 100 m³/d dla miejscowości Bełcząc.
- dążenie do rozbudowy systemów kanalizacji sanitarnej w gminie przy równoczesnej ich modernizacji,
- odprowadzenie ścieków komunalnych z zabudowy rozproszonej położonej poza zasięgiem obsługi siecią zbiorczą przewiduje się do lokalnych zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni indywidualnych,
- zakaz odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych i gruntowych.

9.3 Rozwój systemów gospodarki cieplnej i gazyfikacji

Przewiduje się utrzymanie dotychczasowego modelu gospodarki cieplnej opartego na lokalnych kotłowniach i indywidualnych urządzeniach grzewczych z uwzględnieniem możliwości rozwoju gazyfikacji na obszarze gminy.

Dopuszcza się lokalizację i budowę mikroelektrowni fotowoltaicznych w gospodarstwach indywidualnych, obiektach usługowych, użyteczności publicznej i przemysłowych oraz mikrobiogazowni w gospodarstwach indywidualnych na potrzeby własne.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego przez gminę Czemierniki projektowany jest przebieg gazociągu tranzytowego wysokiego ciśnienia oraz sieć gazowa wysokiego ciśnienia ze stacją redukcyjną gazu. Rozwiązania systemu gazyfikacji gminy powinny być poprzedzone opracowaniem koncepcji gazyfikacji gminy.

9.4 Rozwój systemów gospodarki odpadami

Rozwiązywanie gospodarki odpadami zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami z uwzględnieniem ustaleń zawartych w „Planie gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2017” przyjętego przez Sejmik Województwa Lubelskiego z dn. 30 lipca 2012 r., którego celami głównymi są:

- zwiększenie udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska,
- zmniejszenie ilości odpadów ulegających biodegradacji unieszkodliwianych przez składowanie,

- zwiększenie ilości zbieranych selektywnie odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych,
- wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów.

Obowiązuje wdrożenie i budowa systemu selektywnej zbiórki odpadów stosownie do potrzeb gminy zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

9.5 Rozwój elektroenergetyki

Cele wiodące rozwoju systemu elektroenergetycznego:

Poprawa pewności zasilania,

Zwiększenie możliwości przesyłu mocy i energii elektrycznej,

Podniesienie standardów zaopatrzenia odbiorców w energię elektryczną.

Kierunki rozwoju infrastruktury elektroenergetyki:

Źródłem zasilania gminy Czemierniki w energię elektryczną będą istniejące linie magistralne SN-15 kV wyprowadzone z GPZ-tu 110/15 kV w Parczewie w kierunku GPZ-tów w Radzynie Podlaskim, Kocku i Lubartowie.

Zagospodarowanie terenu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy planować w sposób możliwie niekolidujący z istniejącymi urządzeniami elektroenergetycznymi. Usunięcie ewentualnych kolizji istniejących urządzeń elektroenergetycznych z planowanym zagospodarowaniem terenu odbywać się będzie kosztem i staraniem inwestora projektowanej zabudowy, na podstawie porozumienia lub umowy zawartych z właścicielem sieci elektroenergetycznej.

Wykonanie niezbędnych obostrzeń na napowietrznych sieciach elektroenergetycznych w miejscach skrzyżowań, powstałych w wyniku zmian zagospodarowania przestrzennego, odbywać się będzie kosztem i staraniem inwestora budującego pod lub w pobliżu linii, na podstawie porozumienia lub umowy zawartych z właścicielem sieci elektroenergetycznej.

Przyłączenie do sieci elektroenergetycznej planowanych obiektów (nieruchomości) lub zwiększenie mocy elektrycznej do istniejących, nastąpi zgodnie z ustawą Prawo energetyczne gdy spełnione będą warunki techniczne i ekonomiczne przyłączenia oraz dostarczania energii elektrycznej na podstawie stosownej umowy z właścicielem sieci po zrealizowaniu określonych przez niego warunków przyłączenia.

Realizacja (rezerwacja terenu i budowa) urządzeń elektroenergetycznych do połączenia urządzeń wytwórczych z siecią przedsiębiorstwa energetycznego leży w gestii inwestora tych urządzeń.

W przypadku wzrostu zapotrzebowania na moc i energię elektryczną należy - w planach zagospodarowania przestrzennego lub realizacyjnych - przewidzieć możliwość budowy nowych linii elektroenergetycznych średniego i niskiego napięcia oraz stacji transformatorowych poprzez dopuszczenie wydzielania nowych terenów na ich realizację.

Budowa wewnętrznych stacji transformatorowych, będących własnością zarządcy sieci, winna być zlokalizowana na gruncie o uregulowanym stosunku prawnym w miejscu określonym warunkami technicznymi, dostępem od drogi i możliwością dojazdu sprzętu ciężkiego. Proponowane rozwiązania techniczne należy każdorazowo dostosowywać do możliwości finansowych inwestorów, warunków technicznych dostawcy energii elektrycznej, charakteru obszaru (zabudowa intensywna lub rozproszona), stopnia koniecznej ochrony konserwatorskiej i przyrodniczej.

W centrum Czemiernik dopuszcza się realizację stacji transformatorowych wewnętrznych 15/0,4 kV w odległości 1,5 m d granicy sąsiedniej działki przy ścianach stacji bez otworów drzwiowych i wentylacyjnych.

Podstawową formą techniczną realizacji sieci SN są i pozostaną linie napowietrzne oraz stacje transformatorowe słupowe. Obiekty istniejące mogą być eksploatowane do czasu ich technicznego lub fizycznego zużycia bądź zaistnienia warunków ekonomicznych do ich modernizacji.

Dla ochrony walorów urbanistycznych rewitalizowanego centrum Czemiernik wszelkie przekształcenia i modernizacje istniejących sieci elektroenergetycznych winny zdążyć do eliminacji lub ograniczenia elementów dysharmonijnych.

Lokalizację nowych elektroenergetycznych urządzeń liniowych należy planować w pasach drogowych. Szerokość pasów technicznych z infrastrukturą elektroenergetyczną w pasach drogowych

winna umożliwiać usytuowanie ww. urządzeń w zgodności z obowiązującymi przepisami dotyczącymi budowy i eksploatacji dróg. W przypadku budowy poza pasem drogowym należy przewidzieć dla linii kablowych pas techniczny o szerokości min. 1 m., w którym nie wolno sadzić drzew, budować obiektów oraz składować materiałów.

Budowa nowych linii elektroenergetycznych i przyłączy powinna być zgodna z:

- Ustawą z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne (Dz. U. 1997 r. nr 54, poz. 348 z późniejszymi zmianami -tekst ujednolicony z dnia 27 października 2009 roku),
- Ustawą z dnia 27 kwietnia - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 r. nr 62, poz. 627 z późniejszymi zmianami -tekst ujednolicony z dnia 3 marca 2010 r.),
- Rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z 20 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków przyłączania podmiotów do sieci elektroenergetycznych, ruchu i eksploatacji tych sieci (Dz. U. 2005 r nr 2, poz. 6 z późniejszymi zmianami),
- warunkami technicznymi wydanymi przez właściwego dostawcę energii elektrycznej.

Przy wyznaczaniu tras lokalizacji nowych linii energetycznych oraz przy wyznaczanie terenów budowlanych w planach zagospodarowania w pobliżu istniejących napowietrznych linii energetycznych należy zachować następujące orientacyjne odległości zabudowy mierzone od osi linii poszczególnych napięć:

- od linii SN o napięciu 15 kV 7,5 m,
- od linii niskiego napięcia 5,0 m.

Dopuszcza się lokalizację zabudowy w obszarze strefy ochronnej pod liniami napowietrznymi w odległościach mniejszych niż wyżej określone pod warunkiem spełnienia wymagań obowiązujących przepisów i uzgodnienia z właścicielem sieci.

Przy wyznaczaniu terenów do zalesienia w pobliżu istniejących linii napowietrznych SN oraz niskiego napięcia należy zachować pasy bez zalesienia o minimalnej szerokości 9,3 m (2 x 4,65 m od osi linii). Wysokość nasadzeń pod liniami nie może przekraczać 2,0 m. Odstępstwo od powyższych ustaleń generalnych należy każdorazowo uzasadnić przepisami szczegółowymi oraz uzgodnić z zarządcą sieci.

Dopuszcza się lokalizację i budowę mikroelektrowni wiatrowych w gospodarstwach indywidualnych.

W przypadku przyłączenia do sieci elektroenergetycznej źródeł wytwórczych o dużych łącznych mocach wytwórczych (farma wiatrowa) w sporządzanych warunkach przyłączenia miejscem rozgraniczenia własności instalacji i sieci elektroenergetycznych będą urządzenia rozdzielni WN w istniejących stacjach WN/SN. Wobec powyższego, może zachodzić konieczność lokalizacji i budowy linii WN jak również stacji WN/SN.

9.6 Rozwój telekomunikacji

Ustala się rozwój systemów telekomunikacyjnych i teleinformatycznych przewodowych i bezprzewodowych stosownie do wzrostu zapotrzebowania na usługi telekomunikacyjne i teleinformatyczne w gminie i w regionie.

Przewiduje się możliwość budowy, rozbudowy sieci i przyłączy telekomunikacyjnych wraz z infrastrukturą teletechniczną.

9.7 Rurociąg naftowy Płock - Brody

W ramach zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego Polski poprzez niezbędną dywersyfikację w zakresie dostaw ropy naftowej jest budowa rurociągu Płock - Brody. Inwestycja ta obejmie gminę Czemierniki. Planowany orientacyjny przebieg rurociągu dalekosiężnego o średnicy nominalnej powyżej 600mm obejmie skrajną wschodnią część gminy i jest zaznaczony na rysunku studium.

W związku z inwestycją, zgodnie z obowiązującymi przepisami ustala się:

- ustanowienie strefy bezpieczeństwa o minimalnej szerokości 20m (po 10m w każdą stronę rurociągu),
- dla terenów przejść pod drogami, rzekami strefa ta może ulec poszerzeniu do 30m,
- możliwość realizacji obiektów budowlanych takich jak: stacja zasuw, stacja pomp, infrastruktura teletechniczna, infrastruktura pomocnicza,
- zabudowa mieszkaniowa w odległości ok. 65 m od osi ropociągu,
- budynki użyteczności publicznej w odległości około 100 m. od osi ropociągu.

IV. ZASADY ZAGOSPODAROWANIA GŁÓWNYCH JEDNOSTEK STRUKTURALNYCH

1) Główne cele strategiczne:

- istotne podniesienie materialnych warunków funkcjonowania gminy i dochodów jej mieszkańców.
- znaczne podniesienie poziomu warunków życia mieszkańców gminy,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy dla rozwoju turystyki, sportu, wypoczynku przy zachowaniu funkcji rolniczej i przy założeniu rozwoju zrównoważonego,
- wyeksponowanie walorów kulturowych przy jednoczesnym osiągnięciu wyższego poziomu ładu przestrzennego i estetyki w gminie.

13) Zasady zagospodarowania głównych jednostek funkcjonalno - przestrzennych

W studium wydzielono 15 jednostek - stref funkcjonalno - przestrzennych:

- I- Obszar Natura 2000 ostoja ptasia „DOLINA TYŚMIENICY”
- II- Bory Czemiernickie
- III- Płaskowyż Podlas - Kolejki
- IV- Strefa zboczowa Lichy - Niewęłosz
- V- Wysoczyzna Skoki
- VI- Brzeziny
- VII- Wierzchowina Bełcząc
- VIII- Czemierniki
- IX- Równina Wygnanów
- X- Nizina Stójka
- XI- Kolonia Czemierniki
- XII- Nizina Stoczek
- XIII- Obniżenie Stoczek
- XIV- Las Stoczek
- XV- Las Lichy – Niewęłosz

W obrębie powyższych stref zostały wyodrębnione mniejsze obszary- podstrefy. Dla każdej podstrefy przypisano funkcje z zastosowaniem podziału na:

- funkcje podstawowe,
- funkcje uzupełniające,
- funkcje równorzędne,

wraz z zasadami zagospodarowania terenu, ochrony i kształtowania środowiska.

I - Obszar Natura 2000 ostoja ptasia „DOLINA TYŚMIENICY”

I.1 Meandry Tyśmienicy

Funkcja podstawowa: ochrona wilgotnych łąk z fragmentami turzycowisk, miejscami występujących zarośli wierzbowych i olszyny, kompleksów stawów, licznych torfianek i starorzeczy

Funkcja uzupełniająca: turystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) dopuszcza się pozostawienie istniejących siedlisk oraz ich adaptacje na warunkach określonych w planach miejscowych,
  - b) zakaz dolesień poza terenem wskazanym rysunkiem studium,
  - c) obowiązuje ochrona stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w dolinie Tyśmienicy,
  - d) możliwość zorganizowania punktów obsługi ruchu turystycznego np. stanic kajakowych,
  - e) możliwość urządzenia punktów obserwacji ptaków,
  - f) wyznaczenie strefy ochronnej od projektowanego gazociągu ~DN100 -150.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska za niezbędne uznaje się:
  - a) ochrona prawna zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dn. 21 lipca 2004,
  - b) rygorystyczna ochrona roślinności naturalnej,
  - c) ochrona ptaków wodno - błotnych oraz ich siedlisk,
  - d) ochrona stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w dolinie Tyśmienicy,
  - e) likwidacja obiektów destrukcyjnych tkwiących w systemie (porzucone wraki pojazdów, kontenery itp.),
  - f) ochrona widokowa doliny w strefie ekspozycji wyznaczonej na rysunku studium,
  - g) turystyka po wyznaczonych trasach takich jak: spływ kajakowy, spływ tratwowy, trasa jazdy konnej, żółty szlak turystyczny, bazy turystyczne.

I.2 Grodzisko wczesnośredniowieczne Niewęłoz

Funkcja: grodzisko wczesnośredniowieczne o funkcji dydaktycznej

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) grodzisko objęte ochroną prawną wpis do wykazu zabytków archeologicznych C/25,
  - b) obowiązuje bezwzględny zakaz lokalizowania zabudowy nie związanej z odtworzeniem grodziska,
  - c) obowiązuje ochrona przed zniszczeniem obszaru znalezisk archeologicznych,
  - d) obowiązuje zachowanie istniejącego ukształtowania terenu,
  - e) pożądane utworzenie ośrodka cyklicznych spotkań archeologicznych,
  - f) oznaczenie grodziska tablicą informacyjną.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) niezbędne zapobieganie sukcesji ekologicznej poprzez okresowe odkrzewianie.

I.3 Stawy Skruda

Funkcja podstawowa: stawy hodowlane- gospodarka rybna

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej funkcji terenu - stawy hodowlane,
  - b) możliwość urządzenia punktu obserwacji ptaków.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona roślinności zbiorowisk przywodnych,
  - b) ochrona łąk podmokłych.

I.4 Torfianki

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) obowiązuje ochrona stanowiska archeologicznego,
  - b) wzdłuż projektowanego rurociągu naftowego obowiązuje zachowanie strefy ochronnej.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona torfianek jako wyróżniającego się elementu krajobrazu,
  - b) ochrona specyficznej flory i fauny,
  - c) obowiązuje zakaz wydobywania torfu,
  - d) ochrona istniejących stosunków wodnych.

I.5 Zbiornik wodny Stoczek (obecnie kopalnia torfu)

Funkcja podstawowa: wydobywanie torfu do czasu wygaśnięcia koncesji, turystyka po okresie eksploatacji

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) obowiązuje bezwzględny zakaz poszerzania terenów wydobywania torfu poza granice określone w koncesji z dnia 6.10.2003 wydanej przez Wojewodę Lubelskiego.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wyrobisko poeksploatacyjne wskazuje się do rekultywacji wodnej z możliwością wykorzystywania zbiornika do celów turystycznych uwzględniając ograniczenia dotyczące okresu lęgowego ptaków zasiedlających obiekt.

II - Bory Czemiernickie

II.1 Lasy państwowe

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) gospodarka leśna zgodnie z planem urządzania lasu,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy związanej z gospodarką leśną,
  - c) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek nowej zabudowy poza związaną z gospodarką leśną,
  - d) wzdłuż projektowanego gazociągu tranzytowego obowiązuje strefa ochronna.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazanie jako pomnik przyrody i objęcie ochroną planistyczną alei lipowej wrysowanej w części graficznej studium,
  - b) zachowanie różnorodności siedlisk w obrębie kompleksu leśnego,
  - c) ochrona starego drzewostanu dębowego,
  - d) ochrona prawna pomnika przyrody - dąb szypułkowy,
  - e) kształtowanie strefy ekotonalnej lasu,
  - f) zalesianie gatunkami dostosowanymi do miejscowego siedliska.

II.2 Lasy prywatne

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) gospodarka leśna zgodnie z uproszczonym planem urządzenia lasu,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - c) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy poza zabudową związaną z gospodarką leśną.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesienia gatunkami rodzimymi zgodnymi z siedliskiem.

II.3 Użytek ekologiczny „Tarkawka”

Funkcje równorzędne: torfowisko niskie

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) oznaczenie użytku tablicą informacyjną.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona prawna zgodnie z Rozporządzeniem Nr 144 Wojewody Lubelskiego z dn. 16 lipca 2002r.,
  - b) ochrona specyficznej roślinności związanej z silnie podtopionymi siedliskami (*Salicetum pentandro - cinerae*),
  - c) zakaz zmiany stosunków wodnych.

II.4 Nowy Las

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

3. W zakresie zagospodarowania terenu:

- a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek nowej zabudowy.
4. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) kształtowanie strefy ekotonalnej lasu,
  - b) zalesianie gatunkami dostosowanymi do miejscowego siedliska.

III - Płaskowyż Podlas –Kolejki

III.1 Rozłogi Podleśne

Funkcje równorzędne: rolnictwo, farma wiatrowa

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) dopuszcza się utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) obowiązuje zakaz lokalizacji nowej zabudowy,
  - c) możliwość lokalizacji farmy wiatrowej przy wydzieleniu strefy ochronnej od zabudowy min. 500m,
  - d) wyznaczenie strefy ochronnej od projektowanego gazociągu ~DN100-150.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona rozłogów pól,
  - b) wprowadzenie kępowych zadrzewień śródpolnych, tworzenie zagajników,
  - c) ochrona strefy ekotonalnej lasu przed użytkowaniem rolniczym,
  - d) zakaz lokalizacji uciążliwych usług w tym np. punktów składowania złomu i recyklingu części samochodowych.

III.2 Podlas

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy - rozbudowa, przebudowa, wymiana, z możliwością uzupełniania wzdłuż drogi z utrzymaniem zasad kształtowania zabudowy jak dla terenów zabudowy jednorodzinnej i rolniczej zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) przekształcanie opuszczanych siedlisk na cele letniskowe.
  - c) zachowanie i ochrona obiektów kształtujących krajobraz kulturowy w tym drewnianego krzyża i kapliczki.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie wsi kanalizacją sanitarną,
  - b) osłona zielenią wysoką od strony terenów otwartych.

III.3 Kolejki

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy - rozbudowa, przebudowa oraz wymiana na nową na terenach wskazanych w rysunku studium.
  - b) wyznacza się przestrzeń publiczną przy szkole i remizie OSP
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni przydomowej towarzyszącej.

IV - Strefa zboczowa Lichty - Niewęłosz

IV.1 Rozłogi Niewęłowski- Lichciańskie

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) dopuszcza się utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany

- b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy poza terenami wyznaczonymi w studium; ogrodzenia posesji należy ograniczyć do terenu wyznaczonego w planie pod zabudowę,
  - c) ochrona stanowiska archeologicznego,
  - d) zachowanie strefy ochronnej od projektowanego gazociągu ~DN100 -150.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) zakaz poprzecznego grodzenia w południowej części podstrefy w kierunku doliny rzecznej,
  - b) rygorystyczna ochrona widokowa doliny w strefie ekspozycji wyznaczonej na rysunku studium,
  - c) wprowadzenie zieleni śródpolnej w północnej części podstrefy,
  - d) uznaje się za niezbędne ukształtowanie strefy buforowej - biologicznej w południowej części podstrefy.

IV.2 Lichy

Funkcje równorzędne: osadnictwo, agroturystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
- a) utrzymanie charakterystycznego układu wsi jednodrożnicowej z możliwością utworzenia drugiej linii zabudowy zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) wieś wskazuje się do rozwoju osadnictwa związanego z agroturystyką i innymi formami rekreacji nie zagrażającej walorom krajobrazowym,
  - c) zachowanie regionalnego charakteru budownictwa poprzez utrzymanie nowo wznoszonych obiektów w konwencji miejscowej tradycji,
  - d) pozostawienie najlepiej zachowanych obiektów budownictwa drewnianego znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - e) pozostawienie rezerwy terenu pod budowę projektowanego gazociągu DN100 - 150,
  - f) wyznacza się następujące przestrzenie publiczne:
    - tzw. „nawsie” na zachodnim skraju wsi
    - przestrzeń wokół remizy OSP
    - przestrzeń przy kaplicy pw. Matki Boskiej Częstochowskiej
  - g) bezwzględny zakaz zabudowy przestrzeni publicznej tzw. „nawsia” wraz z miejscem pamięci narodowej,
  - h) nadanie rangi lokalnego ośrodka kultury miejscu pamięci narodowej wraz z kapliczką i wiązem, gdzie spotykają się mieszkańcy,
  - i) ochrona kapliczek.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) wskazanie do ochrony prawnej jako pomnik przyrody ze względu na wartości kulturowe - wiązu zlokalizowanego w obrębie tzw. ”nawsia”,
  - b) wskazane urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną,
  - c) objęcie wsi kanalizacją sanitarną.

IV.3 Niewęgłosz

Funkcja podstawowa: osadnictwo, agroturystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
- a) wieś wskazuje się do rozwoju osadnictwa związanego z agroturystyką i innymi formami rekreacji nie zagrażającej walorom krajobrazowym,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) wyznacza się przestrzeń publiczną przy sklepie i nieużytkowanym budynku mleczarni.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) rygorystyczna ochrona widokowa doliny w strefie ekspozycji wyznaczonej na rysunku studium,

- b) uznaje się za niezbędne ukształtowanie strefy buforowej - biologicznej w południowej części podstrefy,
- c) objęcie wsi kanalizacją sanitarną.

IV.4 Rozwil

Funkcja podstawowa: osadnictwo związane z produkcją rolniczą

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) odtworzenie alei akacjowej wzdłuż drogi wojewódzkiej 814,
  - b) wskazane urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną,

IV.5 Branka

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) pozostawienie jako niezabudowanego zatokowego fragmentu doliny.

IV.6 Dolinka Braniecka

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona ekosystemów łąkowych,
  - b) preferowane odejście od upraw polowych w dolinkach na rzecz użytków zielonych.

V - Wysoczyzna Skoki

V.1 Rozłogi

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy,
  - b) utrzymanie istniejącej z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) ochrona stanowisk archeologicznych,
  - d) zachowanie strefy ochronnej od projektowanej stacji redukcyjnej gazu.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane wprowadzenie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych w części południowej podstrefy,
  - b) ochrona strefy ekotonalnej lasu przed użytkowaniem rolniczym.

V.2 Przecinka

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane dogęszczenie zieleni przydomowej o funkcji osłonowej.

V.3 Skoki I

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) utrzymanie wiejskiej przestrzeni publicznej - kapliczki pod brzozą zlokalizowanej na rozjeździe dróg,
  - c) pozostawienie najlepiej zachowanego historycznego budownictwa drewnianego ujętego w gminnej ewidencji zabytków.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) pozostawienie terenów niezabudowanych rozdzielających zwartą zabudowę w celu zapobieżenia izolacji doliny Tyśmienicy od otwartych terenów rolnych.
  - b) wskazane urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną,

V.4. Skoki II

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) nowa zabudowa zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) dopuszcza się lokalizację stacji paliw wraz z obiektami obsługującymi uczestników ruchu poza zwartym ciągiem zabudowy zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) ochrona kapliczki.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie wsi kanalizacją sanitarną.
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

VI -Brzeziny

VI.1 Uroczysko Brzeziny

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy poza terenem wyznaczonym w studium oraz związanej z gospodarką leśną,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy,
  - c) ochrona prawna cmentarza żydowskiego ujętego w gminnej ewidencji zabytków,
  - d) ochrona stanowiska archeologicznego.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesienia gatunkami rodzimymi,
  - b) wskazane objęcie drzewostanów łęgowo - olsowych statusem lasu wodochronnego,
  - c) ochrona prawna pomników przyrody,
  - d) gospodarka zgodnie z planem urządzania lasu / uproszczonym planem urządzania lasu,
  - e) kształtowanie nieregularnej strefy ekotonalnej lasu.

VI.2 Las Choiny

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek nowej zabudowy poza związaną z gospodarką leśną.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) rekultywacja leśna terenów poeksploatacyjnych,
  - b) wskazane objęcie drzewostanów występujących na wydmach statusem lasów glebochronnych,

- c) gospodarka zgodnie z uproszczonym planem urządzania lasu,
- d) dolesienia gatunkami rodzimymi,
- e) kształtowanie enklaw niezalesionych i polan na styku las - łąka.

VI.3 Las Wysady

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

Funkcja uzupełniająca: eksploatacja surowców

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek nowej zabudowy, poza związaną z gospodarką leśną,
  - b) dopuszcza się utrzymanie istniejącej zabudowy,
  - c) eksploatacja surowców zgodnie z koncesją.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) rekultywacja leśna terenów poeksploatacyjnych,
  - b) gospodarka zgodnie z uproszczonym planem urządzania lasu,
  - c) dolesienia gatunkami rodzimymi,
  - d) kształtowanie enklaw niezalesionych i polan na styku las - łąka.

VI.4 Łąki Mątwica

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz jakiegokolwiek zabudowy,
  - b) zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenu.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona kępowych zadrzewień przy cieku wodnym,
  - b) kształtowanie nieregularnej strefy ekotonalnej lasu,
  - c) zachowanie drożności ekologicznej dolinki poprzez zakaz tworzenia przegród poprzecznie do jej osi,
  - d) konieczność zapobiegania sukcesji leśnej i ekologicznej.

VI.5 Czemierniki Północ

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30 m.

VI.6 Tatarzec

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania nową zabudową na cele agroturystyczne zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona stanowiska archeologicznego.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.
  - b) eliminacja obiektów degradujących krajobraz i negatywnie oddziałujących na środowisko m.in. zakaz lokalizacji punktów składowania złomu i recyklingu części samochodowych,
  - c) zachowanie stosunków wodnych w dotychczasowym stanie,
  - d) ochrona łąk,
  - e) preferowane odejście od upraw polowych na rzecz użytków zielonych,
  - f) kształtowanie nieregularnej strefy ekotonalnej lasu.

VII - Wierzchowina Belczac

VII.1 Łąki Przypusty

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy,
  - b) utrzymanie istniejącej funkcji terenu.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona łąk przed zmianą użytkowania na użytki rolne.

VII.2 Przeora

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

VII.3 Rozłogi Belczackie

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy, poza terenami wyznaczonymi na rysunku studium
  - b) pozostawienie niezabudowanych otwarc widokowych w ciągach istniejącej zabudowy
  - c) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - d) ochrona stanowisk archeologicznych,
  - e) dopuszcza się zlokalizowanie chłodni na płody rolne z towarzyszącą zielenią osłonową.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) nasadzenia gniazdowe zieleni śródpolnej,
  - b) ochrona zadrzewień i zakrzewień,
  - c) ochrona widokowa doliny w strefie ekspozycji wyznaczonej na rysunku studium,
  - d) utylizacja ścieków i usuwanie odpadów zgodnie z przepisami szczególnymi.

VII.4 Lisi Dół

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

VII.5 Nadgościnniec - Nowa Droga

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona stanowiska archeologicznego,
  - c) utrzymanie wiejskiej przestrzeni publicznej z kapliczką tuż przy rozjeździe dróg wraz z towarzyszącymi jej lipami.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

- b) wskazane urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną.

VII.6 Uśniak

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana transformacja użytkowania ornego na łąkowo- pastwiskowe.

VII.7 Dolinka Uśniacka

Funkcje równorzędne: rolnictwo, gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy kubaturowej.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona użytków zielonych,
  - b) zachowanie drożności ekologicznej dolinki przez zakaz grodzenia poprzecznie do jej osi,
  - c) ochrona kępowych zakrzewień wzdłuż cieku wodnego,
  - d) preferowane odejście od upraw polowych na rzecz użytków zielonych.

VII.8 Uśniak - Dróżka

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane dogęszczenie zieleni przydomowej towarzyszącej.

VII.9 Zespół dworsko - parkowy w Bełczącu

Funkcja podstawowa: turystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) zespół dworsko - parkowy objęty ochroną prawną - wpis do rejestru zabytków A/1285,
  - b) wskazana rewaloryzacja zespołu zabytkowego z przystosowaniem do nowej funkcji,
  - c) wykorzystanie dworu i dawnej zabudowy folwarcznej na cele związane z kulturą, turystyką lub rekreacją,
  - d) ochrona stanowiska archeologicznego.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) poprawa stanu sanitarnego środowiska.

VII.10 Bełcząc wieś

Funkcja podstawowa: osadnictwo

Funkcja uzupełniająca: gospodarka rybacka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) ochrona układu kompozycyjnego wsi z przestrzenią publiczną z zakomponowanym układem stawów,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) ochrona stanowisk archeologicznych,
  - d) zachowanie historycznego przebiegu dróg,
  - e) zachowanie i ochrona obiektów kształtujących krajobraz kulturowy: drewnianej architektury i kapliczek.

2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną,
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

VII.11 Dolinka Bełczącka

Funkcja podstawowa: rolnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) zakaz jakiegokolwiek zabudowy kubaturowej.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana restytucja użytków zielonych,
  - b) zachowanie drożności ekologicznej dolinki przez zakaz grodzenia poprzecznie do jej osi,
  - c) nasadzenia kępowych zakrzewień wzdłuż cieków wodnych.

VII.12 Przymiarki

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni przydomowej towarzyszącej.

VII.13 Awuls

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona kapliczki.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) poprawa stanu sanitarnego strefy ekotonalnej lasu.
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

VIII -Czemierniki

VIII.1 Zespół pałacowo - obronny

Funkcja podstawowa: turystyka, usługi kultury

Funkcja uzupełniająca: stawy hodowlane

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) ochrona prawna zespołu - wpis do rejestru zabytków A/140,
  - b) rewaloryzacja zespołu pałacowo – obronnego z przystosowaniem na cele turystyczne, szkoleniowe, konferencyjne,
  - c) pozostawienie wolnego od zainwestowania przedpola dla zespołu pałacowego od strony wschodniej.
  - d) w obrębie strefy ekspozycji - docelowa zmiana lokalizacji obiektów dysharmonijnych w krajobrazie (istniejąca stacja bazowa telefonii komórkowej - w uzgodnieniu z operatorem albo właścicielem stacji).
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona użytków zielonych,
  - b) ochrona roślinności przyrodnej i łąkowej.

VIII.2 Czemierniki centrum

Funkcje podstawowe: ośrodek gminny

Funkcje równorzędne: osadnictwo, usługi, turystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:

- a) ochrona układu urbanistycznego - wpis do rejestru zabytków A/675,
  - b) ochrona kościoła paraf. pw. św. Stanisława Bpa wraz z zespołem kościelnym wpisanych do rejestru zabytków A/126,
  - c) ochrona kaplicy cmentarnej pw. św. Ludwika Króla- wpis do rejestru zabytków A/39,
  - d) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - e) zachowanie regionalnego charakteru budownictwa – wskazane nawiązanie w nowym budownictwie do typowych cech budownictwa tradycyjnego / wysokość zabudowy, kształty dachów, ganki, typy szczytów/,
  - f) wyznacza się przestrzeń publiczną- rynek w Czemiernikach,
  - g) ochrona najlepiej zachowanych obiektów budownictwa drewnianego ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) objęcie kanalizacją sanitarną.

VIII.3 Dolinki cieków spod Czemiernik

Funkcja podstawowa: użytki zielone

Funkcja uzupełniająca: rolnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) dopuszcza się utrzymanie istniejącej zabudowy,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek nowej zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) utrzymanie ekologicznej drożności dolinki poprzez zakaz budowy poprzecznych do jej osi nasypów i ogrodzeń oraz nakaz wzbogacania bioróżnorodności,
  - b) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych.

VIII.4 Czemierniki Wschód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) nowa zabudowa zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną,
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

VIII.5 Czemierniki Zachód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

VIII.6 Czemiernickie Pola

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

W zakresie zagospodarowania terenu:

- a) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy za wyjątkiem obiektów związanych z funkcją cmentarza,
  - b) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - c) ochrona stanowisk archeologicznych,
  - d) pozostawienie niezabudowanych dolinek cieków, w tym suchej dolinki
  - e) należy opracować i ustanowić strefy ochronne dla eksploatowanego komunalnego ujęcia wody oraz podanie sposobu ich zagospodarowania.
1. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
- a) ochrona drożności ekologicznej dolinek cieków, w tym pozostałości zieleni naturalnej,

- b) zalesianie gatunkami rodzimymi,
- c) kształtowanie stref ekotonalnych na styku las – łąka.

VIII.7 Ulica Parczewska

Funkcja podstawowa: usługi,

Funkcja uzupełniająca: produkcja rolnicza, usługi komunalne

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany, zmiany sposobu użytkowania,
  - b) zabudowa usługowa i produkcji rolniczej zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) nakaz ograniczania uciążliwej działalności usług, w tym komunalnych do obszaru własności.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną,
  - b) utylizacja odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska.
  - c) nakaz osłony zielenią izolacyjną od strony zabudowy mieszkaniowej

VIII.8 Łąki Czemiernickie

Funkcje równorzędne: gospodarka leśna, gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy,
  - b) utrzymanie dotychczasowego sposobu użytkowania.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona użytków zielonych,
  - b) kształtowanie stref ekotonalnych na styku łąka - pole.

VIII.9 Ulica Gęsia

Funkcje równorzędne: usługi produkcyjne

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy
  - b) zabudowa usługowa zgodnie z rysunkiem studium,
  - c) zakaz nowej zabudowy mieszkaniowej,
  - d) nakaz ograniczania uciążliwej działalności produkcyjnej i usługowej do obszaru własności.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną,
  - b) nakaz osłony zielenią izolacyjną.

IX - Równina Wygnanów

IX.1 Wygnanowskie Pola

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy, poza wyznaczoną na rysunku studium,
  - c) pozostawienie niezabudowanych otwarć widokowych w ciągu istniejącej zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) eliminacja obiektów degradujących krajobraz i negatywnie oddziałujących na środowisko m.in. zakaz lokalizacji punktów składowania złomu i recyklingu części samochodowych,
  - b) ochrona suchych dolinek, płytkiej dolinki bocznej, obniżenia okresowo podmokłego,
  - c) niezbędne dogęszczenie zieleni śródpolnej.

IX.2 Wygnanów osada

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) pozostawienie najlepiej zachowanego historycznego budownictwa drewnianego i kapliczki ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) eliminacja obiektów degradujących krajobraz i negatywnie oddziałujących na środowisko m.in. zakaz lokalizacji punktów składowania złomu i recyklingu części samochodowych,
  - b) niezbędne urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermami hodowlanymi,
  - c) objęcie wsi kanalizacją sanitarną,
  - d) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

IX.3 Kolonia Wygnanów

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni towarzyszącej.
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

IX.4 Dolinka Wygnanowska

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

Funkcja uzupełniająca: rolnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona użytków zielonych,
  - b) utrzymanie biologicznej drożności dolinki poprzez zakaz budowy poprzecznych do jej osi nasypów i ogrodzeń oraz nakaz wzbogacania bioróżnorodności,
  - c) preferowane odejście od upraw polowych w dolinkach na rzecz użytków zielonych.

X - Nizina Stójka

X.1 Pola Stójki

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy poza terenami wyznaczonymi na rysunku studium
  - c) pozostawienie niezabudowanego otwarcia widokowego w ciągu istniejącej zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane wprowadzanie kępowej zieleni śródpolnej.

X.2 Stójka Zachód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełnienia zgodnie z rysunkiem studium,

- b) ochrona kapliczki.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona otwarcia widokowego,
  - b) wskazana osłona zielenią izolacyjną od strony terenów otwartych,
  - c) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

X.3 Przysiółek Ludwinów

Funkcje równorzędne: osadnictwo, gospodarka leśna

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy i wymiany zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona prawna pomników przyrody,
  - b) zalesienia gatunkami rodzimymi,
  - c) ochrona strefy ekotonalnej styku las – pole.

X.4 Stójka Wschód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana osłona zielenią izolacyjną od strony terenów otwartych.

X.5 Stójka - Zapowitka

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
  - b) ochrona kapliczek.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana osłona zielenią izolacyjną od strony terenów otwartych,
  - b) niezbędne urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną.
  - c) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

X.6 Dolinka Stójki

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych.

X.7 Nowy Las Stójki

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesianie gatunkami rodzimymi.

XI - Kolonia Czemierniki

XI.1 Rozłogi Czemiernickie

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy, poza terenami wyznaczonymi na rysunku studium
  - c) pozostawienie niezabudowanych otwarc widokowych w ciągach istniejącej zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane nasadzenia gniazdowe zieleni śródpolnej,
  - b) ochrona rozłogów pól,
  - c) ochrona suchej dolinki, płytkiej dolinki bocznej, obniżenia okresowo podmokłego,
  - d) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych,
  - e) utrzymanie biologicznej drożności dolinki poprzez ochronę pozostałości zieleni naturalnej i zakaz tworzenia przegród poprzecznie do jej osi.

XI.2 Dolinka Czemiernicka

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) utrzymanie biologicznej drożności dolinki,
  - b) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych.

XI.3 Kolonia Czemierniki Centrum

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni towarzyszącej.

XI.4 Kolonia Czemierniki Wschód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana osłona zielenią izolacyjną od strony terenów otwartych.

XI.5 Kolonia Czemierniki Zachód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) niezbędne urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną.

XII - Nizina Stoczek

XII.1 Brzeziny

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

XII.2 Pola Stoczka

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo, gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy,
  - c) pozostawienie niezabudowanych otwarć widokowych w ciągach istniejącej zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) zalesianie gatunkami rodzimymi,
  - b) ochrona istniejących zadrzewień i uzupełnienie ich sieci o nowe nasadzenia w układzie kępowym,
  - c) ochrona otwarć widokowych, rozległych panoram pól,
  - d) ochrona użytków zielonych przed ornym użytkowaniem.

XII.3 Przymus

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) pozostawienie niezabudowanej przerwy w ciągu zabudowy
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) osłona zielenią wysoką od strony terenów otwartych,
  - b) objęcie kanalizacją sanitarną.

XII.4 Niecała

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) wskazana ochrona ukształtowanej przestrzeni publicznej- przy remizie strażackiej i budynku dawnej szkoły.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazana osłona zielenią izolacyjną od strony terenów otwartych.
  - b) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

XII.5 Dolna

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona kapliczki.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

XII.6 Podleśna

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona kapliczki.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

XII.7 Zygmuntowska Zachód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) zakaz rozbudowy istniejącej fermy drobiu.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) niezbędne urządzenie zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową zagrodową a fermą hodowlaną,
  - b) utylizacja odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska.

XII.8 Zygmuntów

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni towarzyszącej.

XII.9 Zygmuntów - zespół dworsko - parkowy

Funkcje równorzędne: osadnictwo, turystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy zespołu dworsko – parkowego ujętego w gminnej ewidencji zabytków,
  - b) rewaloryzacja założenia dworsko – parkowego z możliwością przystosowania na cele turystyczne.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) uporządkowanie i nadanie czytelnego układu zieleni towarzyszącej dawnemu dworowi.

XII.10 Dolinki Stoczka

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiejkolwiek zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych.

XIII - Obniżenie Stoczek

XIII.1 Stoczek - Zachód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.

2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) osłona zielenią wysoką od strony terenów otwartych.

XIII.2 Klasztor Stoczek

Funkcja podstawowa: usługi kultury, mieszkalnictwo zbiorowe, usługi zdrowia

Funkcja uzupełniająca: gospodarka rybacka, turystyka, rekreacja

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) wskazane zintegrowanie krajobrazowe stawów z zespołem klasztornym,
  - c) ochrona stanowiska archeologicznego.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona powiązań widokowych kościoła z otoczeniem.

XIII.3 Wokas

Funkcja równorzędne : wydobycie torfu, usługi komercyjne, kopalnia żwiru

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy magazynowej z możliwością rozbudowy do czasu wygaśnięcia koncesji,
  - b) możliwość lokalizacji nowej zabudowy zgodnie z rysunkiem studium - kopalnia żwiru (przy podstrefie Stoczek –Krzyżówki)
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wymagane zachowanie filara ochronnego od istniejącej drogi i zabudowy zagrodowej przy kopalni żwiru,
  - b) dla terenu kopalni żwiru niezbędna rekultywacja i leśne zagospodarowanie po zakończeniu eksploatacji,
  - c) teren po zabudowaniach po kopalni torfu należy zrekultywować w kierunku wodnym,
  - d) osłona zielenią izolacyjną od strony doliny i zabudowy mieszkaniowej przy kopalni torfu.

XIII.4 Stara Wieś

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy - rozbudowa, przebudowa, wymiana, z możliwością uzupełnienia zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) ochrona stanowisk archeologicznych.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

XIII.5 Stoczek- Krzyżówki

Funkcja podstawowa: osadnictwo

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany zgodnie z rysunkiem studium.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dogęszczenie zieleni towarzyszącej.

XIII.6 Rozłogi Stoczka

Funkcja podstawowa: rolnictwo

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo, gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy, poza terenami wyznaczonymi na rysunku studium,

- c) pozostawienie niezabudowanej przerwy w ciągu zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) ochrona użytków zielonych przed ornym użytkowaniem,
  - b) wskazane uzupełnienie zieleni śródpolnej o nowe nasadzenia w układzie kępowym.

XIII.7 Nowy Las Stoczek

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) zalesienia gatunkami rodzimymi,
  - b) ochrona strefy ekotonalnej styku las - pole,
  - c) kształtowanie strefy ekotonalnej styku las - łąka, las - pole.

XIII.8 Siedzana - Gaj

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30 m.

XIII.9 Obniżenie Stoczka

Funkcja podstawowa: gospodarka łąkowa

Funkcja uzupełniająca: gospodarka rybacka

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany,
  - b) bezwzględny zakaz lokalizowania nowej zabudowy,
  - c) utrzymanie dotychczasowego łąkowo - wodnego użytkowania,
  - d) wzdłuż projektowanego rurociągu naftowego obowiązuje strefa bezpieczeństwa.
  - e) ochrona stanowiska archeologicznego
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) zachowanie i ochrona istniejących stosunków wodnych,
  - b) ochrona roślinności łąkowej i przywodnej,
  - c) preferowane odejście od upraw polowych w dolince na rzecz użytków zielonych,
  - d) ochrona skrawków olsów o kępkowo - dolinkowej strukturze,
  - e) ochrona widokowa w kierunku Natura2000.

XIII.10 Przyłubce

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) objęcie kanalizacją sanitarną.

XIII.11 Zygmuntowska Wschód

Funkcja podstawowa: osadnictwo

- 1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium.
- 2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

XIII.12. Dolinka ciekłu spod Stoczka

Funkcje równorzędne: rolnictwo, gospodarka łąkowa

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania jakiegokolwiek zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) preferowane odejście od upraw polowych na rzecz użytków zielonych.

XIV - Las Stoczek

XIV.1 Las Stocki

Funkcja równorzędne: gospodarka leśna, las ochronny

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania zabudowy poza związaną z gospodarką leśną,
  - b) od projektowanego gazociągu tranzytowego obowiązuje zachowanie strefy ochronnej.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesianie gatunkami rodzimymi zgodnymi z siedliskiem,
  - b) niezbędna ochrona przed zalesianiem i osuszaniem śródleśnych enklaw łąk i bagien,
  - c) las łąkowo - olsowy wskazany do statusu lasu wodochronnego.

XV - Las Lichy - Niewęłoz

XV.1 Las

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

Funkcja uzupełniająca: osadnictwo, turystyka

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) utrzymanie istniejącej zabudowy z możliwością rozbudowy, przebudowy, wymiany i uzupełniania zgodnie z rysunkiem studium,
  - b) propozycja adaptacji istniejącej zabudowy na cele agroturystyczne.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesianie gatunkami rodzimymi,
  - b) ochrona planistyczna alei klonowej wzdłuż drogi wojewódzkiej.
  - c) wskazane zachowanie strefy ochrony warunków siedliskowych lasu o szer. około 30m.

XV.2 Zalesienia

Funkcja podstawowa: gospodarka leśna

1. W zakresie zagospodarowania terenu:
  - a) bezwzględny zakaz lokalizowania zabudowy.
2. W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:
  - a) dolesianie gatunkami rodzimymi.

V. SYNTEZA USTALEŃ I UZASADNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJĘTYCH W STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA GMINY CZEMIERNIKI

1. Uwarunkowania środowiska dla rozwoju i zagospodarowania przestrzennego gminy

W oparciu o stan zagospodarowania, ocenę wartości środowiska, prawne uwarunkowania ochronne dotyczące zasobów przyrody, naturalne predyspozycje krajobrazu oraz studia naukowo-historyczne wyróżniono następujące grupy obszarów:

- 1) **Obszary o uwarunkowaniach wynikających z położenia w systemach przyrodniczych i ochronnych o znaczeniu krajowym i regionalnym:**
  - projektowany Tyśmienicki Obszar Chronionego Krajobrazu,

- drobnoprzestrzenne obiekty przyrodnicze wskazane do ochrony indywidualnej
- 2) **Obszary o wybijających się wartościach przyrodniczych objęte ochroną prawną lub wskazane do ochrony prawnej:**
- obszar NATURA 2000 „Dolina Tyśmienicy”,
  - ustanowione pomniki przyrody,
  - użytek ekologiczny „Tarkawka”,
  - stanowiska roślin chronionych,
  - strefy ochronne ptaków,
  - obszary leśne wskazane do statusu lasów wodochronnych,
- 3) **Obszary o podwyższonej wartości ekologicznej** objęte ochroną planistyczną, wymagające pozostawienia w dotychczasowym użytkowaniu jako tereny otwarte i wykluczone z zabudowy; dopuszcza się przekształcenia i zmiany użytkowania wzbogacające potencjał i walory środowiska. Obejmują główne elementy struktury przyrodniczej i systemu ekologicznego gminy:
- a) Doliny rzeczne i obniżenia pozadolinne, współtworzące, obok głównych powiązań ekologicznych, jakimi są dolina Tyśmienicy i Bory Czemiernickie, ośnowę Systemu Przyrodniczego Gminy.
Do obszarów tej kategorii należą:
    - dolinki dopływów Tyśmienicy,
    - dolinki cieków epizodycznych,
    - pasmowe obniżenia terenowe (suche doliny erozyjno- denudacyjne).
  - b) Obszary leśne. Wiodącą rolę odgrywają kompleksy leśne położone na gruntach Skarbu Państwa.
  - c) Obszary gleb klasy III i gleby organiczne chronione przepisami przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze
  - d) Zieleń komponowana o funkcji kulturowej i przyrodniczej :
    - zespół pałacowo- parkowy w Czemiernikach,
    - parki podworskie w Bełżacu i Stoczku -Zygmuntowie.
- 4) **Obszary o przeciętnych walorach przyrodniczych i użytkowych środowiska**, nie podlegające ochronie przed zmianą użytkowania, przydatne pod różne formy zagospodarowania rolniczego i leśnego:
- a) tereny występowania gruntów klasy IV o stosunkowo najlepszych wartościach produkcyjnych w grupie gleb niechronionych, wskazane do wykorzystywania na różne formy gospodarki rolnej,
  - b) tereny występowania gruntów ornych klasy VI o najsłabszych wartościach użytkowych; wskazane do zalesień
  - c) tereny występowania użytków zielonych wskazane do pozostawienia w dotychczasowym użytkowaniu jako łąki i pastwiska,
- 5) **Obszary wskazane na rysunku studium pod rozwój osadnictwa** o przeznaczeniu dla różnych funkcji oraz form zabudowy i zagospodarowania: mieszkalnictwo, zaplecze gospodarcze, z towarzyszącą infrastrukturą społeczną i techniczną. Kluczowe znaczenie mają tereny zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej w poszczególnych miejscowościach. Wyznaczone w studium obszary obejmują tereny już zainwestowane w tradycyjnie ukształtowanych układach osadniczych, tereny budowlane wyznaczone
w dotychczasowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz nowe tereny rozwojowe.
- 6) **Obszary rozmieszczenia inwestycji celu publicznego** obejmujące tereny przeznaczone dla lokalizacji obiektów i urządzeń usług publicznych, układ drogowy wraz z towarzyszącą infrastrukturą obsługi komunikacji, urządzenia i sieci infrastruktury technicznej, urządzenia służące regulacji stosunków wodnych.

- 7) **Zespoły i obiekty zabytkowe** objęte ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków, gminnej ewidencji zabytków, stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne dobra kultury objęte ochroną planistyczną (miejsca pamięci, trakty historyczne) do zachowania jako dziedzictwo kulturowe.

2. Założenia polityki przestrzennej

1) Kierunki zagospodarowania i zmian w strukturze przestrzennej

W studium określono kierunki zmian w strukturze przestrzennej i przeznaczeniu terenu. Główne funkcje rozwojowe obszaru gminy to osadnictwo, gospodarka rolna oraz turystyka - dzięki wykorzystaniu naturalnych walorów przyrodniczo - krajobrazowych o wysokiej atrakcyjności dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Do najważniejszych zmian należy zaliczyć:

- aktualizację danych dotyczących uwarunkowań przyrodniczych, środowiskowych, kulturowych oraz infrastrukturalnych,
- wyznaczenie nowych oraz weryfikacja istniejących terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową i zagrodową, pod działalność usługową i przemysłową,
- wyznaczenie terenów przeznaczonych pod rozwój alternatywnych źródeł energii (farma wiatrowa, naziemne kolektory słoneczne).

Poza wyżej wymienionymi, na rysunku studium zaznaczono elementy zmian w strukturze przestrzennej i przeznaczeniu terenu, obejmujące:

- przekształcenia funkcjonalne terenów rolnych i opuszczonych baz obsługi rolnictwa na funkcje przedsiębiorczości i usług,
- obszary rozwoju funkcji rekreacyjnej na bazie projektowanego zbiornika w Stoczku i adaptacji historycznych zespołów osadniczych,
- obszary rozwoju turystyki z bogatym programem atrakcji turystycznych,
- tereny powierzchniowej eksploatacji surowców,
- zalesienia.

2) Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania

Przeznaczenie i zagospodarowanie terenów na obszarze gminy Czemierniki jest w dużej mierze uzależnione od uwarunkowań przyrodniczych – duża część gminy położona jest w obszarze NATURA 2000. Podstawową zasadą jest zachowanie przewagi terenów otwartego krajobrazu, czynnego biologicznie, nad terenami osadniczymi.

Do terenów wyłączonych z zabudowy zakwalifikowano: tereny użytkowane rolniczo (rozłogi pól, sady, łąki i pastwiska), tereny pełniące istotne funkcje przyrodnicze i krajobrazowe takie jak: tereny leśne i doliny rzek (użytki zielone i zadrzewienia, krawędzie dolin, suche obniżenia dolinne), tereny wód powierzchniowych (rzeki, zbiorniki wodne, tereny podmokłe), punkty widokowe, strefy ekspozycji obiektów zabytkowych.

Na tych terenach dopuszcza się utrzymanie rozproszonej zabudowy, wyklucza się lokalizacje nowych obiektów i urządzeń budowlanych poza istniejącymi siedliskami rolniczymi, z wyłączeniem dróg i sieci infrastruktury określonych w planach miejscowych lub w drodze innych obowiązujących procedur. Poza użytkowaniem rolniczym preferuje się zalesienia, kształtowanie zieleni, wybiegi i pastwiska dla zwierząt. Spełnienie wymagań w zakresie ładu przestrzennego wiąże się z przestrzeganiem standardów w zabudowie i zagospodarowaniu terenu. Powinny być one ustalane w planach, po rozpoznaniu uwarunkowań lokalnych i programu inwestorskiego.

Spełnienie wymagań w zakresie ładu przestrzennego wiąże się z przestrzeganiem standardów w zabudowie i zagospodarowaniu terenu. Powinny one być ustalane w planach miejscowych, po rozpoznaniu uwarunkowań lokalnych i programu inwestorskiego. W studium zostały określone:

- 1) parametry dotyczące minimalnej powierzchni i szerokości nowowydzielanych działek w terenach o różnym przeznaczeniu,
- 2) wskaźniki udziału powierzchni biologicznie czynnej,

- 3) maksymalna ilość kondygnacji dla budynków mieszkalnych i gospodarczych,
- 4) maksymalną wysokość zabudowy,
- 5) zasady zagospodarowania poszczególnych podstref w obrębie jednostek funkcjonalno-przestrzennych,
- 6) wymagania w zakresie ochrony i kształtowania środowiska poszczególnych podstref w obrębie jednostek funkcjonalno-przestrzennych.

3.Układ funkcjonalno – przestrzenny

Wiodącą zasadą kształtowania kierunków rozwoju i zagospodarowania przestrzennego gminy jest zrównoważony rozwój i polityka ładu przestrzennego. W oparciu o uwarunkowania i ocenę potencjałów gminy oraz szans rozwojowych, w studium wyznaczono strefy funkcjonalno - przestrzenne, stanowiące schemat układu przestrzennego dla ustalenia wiodących funkcji, zasad ochrony i użytkowania oraz warunków i sposobu zagospodarowania terenu do uwzględnienia w planach miejscowych. Wyodrębniono 15 jednostek - stref funkcjonalno - przestrzennych, w obrębie których wydzielono podstrefy o różnym charakterze i fizjonomii krajobrazu. Zasady rozmieszczenia programu osadniczego i funkcji gospodarczych zostały określone z uwzględnieniem naturalnej chłonności środowiska, uwarunkowań kulturowych i oceny istniejącego stanu zagospodarowania.

4.Uzasadnienie przyjętych rozwiązań w studium

Projekt Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czemierniki, zwany dalej „studium”, został sporządzony w oparciu o uchwałę Rady Gminy Czemierniki Nr XVII/93/08 z dnia 28 listopada 2008r. Obowiązujące, podlegające zmianie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, zostało zatwierdzone uchwałą Nr XXVI/145/2001 Rady Gminy Czemierniki z dnia 29 sierpnia 2001r.

Rozpoczęcie czynności formalno – prawnych dla podjęcia ww. opracowania nastąpiło m.in. po ogłoszeniu w prasie i w formie internetowej oraz po rozesłaniu zawiadomień do właściwych jednostek zgodnie z art. 11 pkt. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami i zgodnie z wymogami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. prawo ochrony środowiska.

„Studium” jest dokumentem, który stosownie do art. 9 ust. 1 przywołanej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ma służyć gminie w określeniu polityki przestrzennej gminy w zakresie celów strategicznych i kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego oraz zasad ochrony środowiska przyrodniczego i kształtowania ładu przestrzennego. Ustalenia „studium” są wiążące dla organu sprawdzającego plany miejscowe, co oznacza wymóg uwzględnienia w projektach ww. planów kierunków zagospodarowania ustalonych w studium i zapewnienia zgodności z zapisami „studium”.

Sporządzony projekt studium wypełnia wymagania dotyczące zakresu opracowania określone w art. 10 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami a także w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a także dotyczące czynności i procedur w toku sporządzania, określone w art. 11 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami.

W opracowanym dokumencie znalazły się informacje wynikające z rozpoznania aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem. Podczas kolejnych etapów realizowania opracowania analizie poddane zostały istniejące opracowania planistyczne i branżowe oraz wnioski złożone przez zainteresowanych. W ten sposób określone zostały potrzeby i aspiracje społeczeństwa, władz i przedsiębiorców, a także zjawiska wpływające na samą przestrzeń gminy. Uwzględnione zostały:

- uwarunkowania krajowe i regionalne,

- stan środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- uwarunkowania lokalne społeczno – gospodarcze,
- stan zagospodarowania gminy,
- stan i faktyczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, transportową i społeczną.

Zebrane informacje posłużyły do przeanalizowania ich pod kątem możliwości przestrzennego kształtowania gminy. Wyniki przeprowadzonych badań stanowią bazę do określenia kierunków rozwoju gminy oraz rozpoznania jej predyspozycji i możliwości z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego. Wyznaczone tereny inwestycyjne - po uwzględnieniu tendencji określonych w prognozach demograficznych dla obszarów wiejskich - w pełni wystarczają na zabezpieczenie potrzeb gminy w zakresie terenów budownictwa mieszkaniowego, działalności usługowej i gospodarczej na najbliższy okres, przy jednoczesnym zachowaniu walorów środowiska.